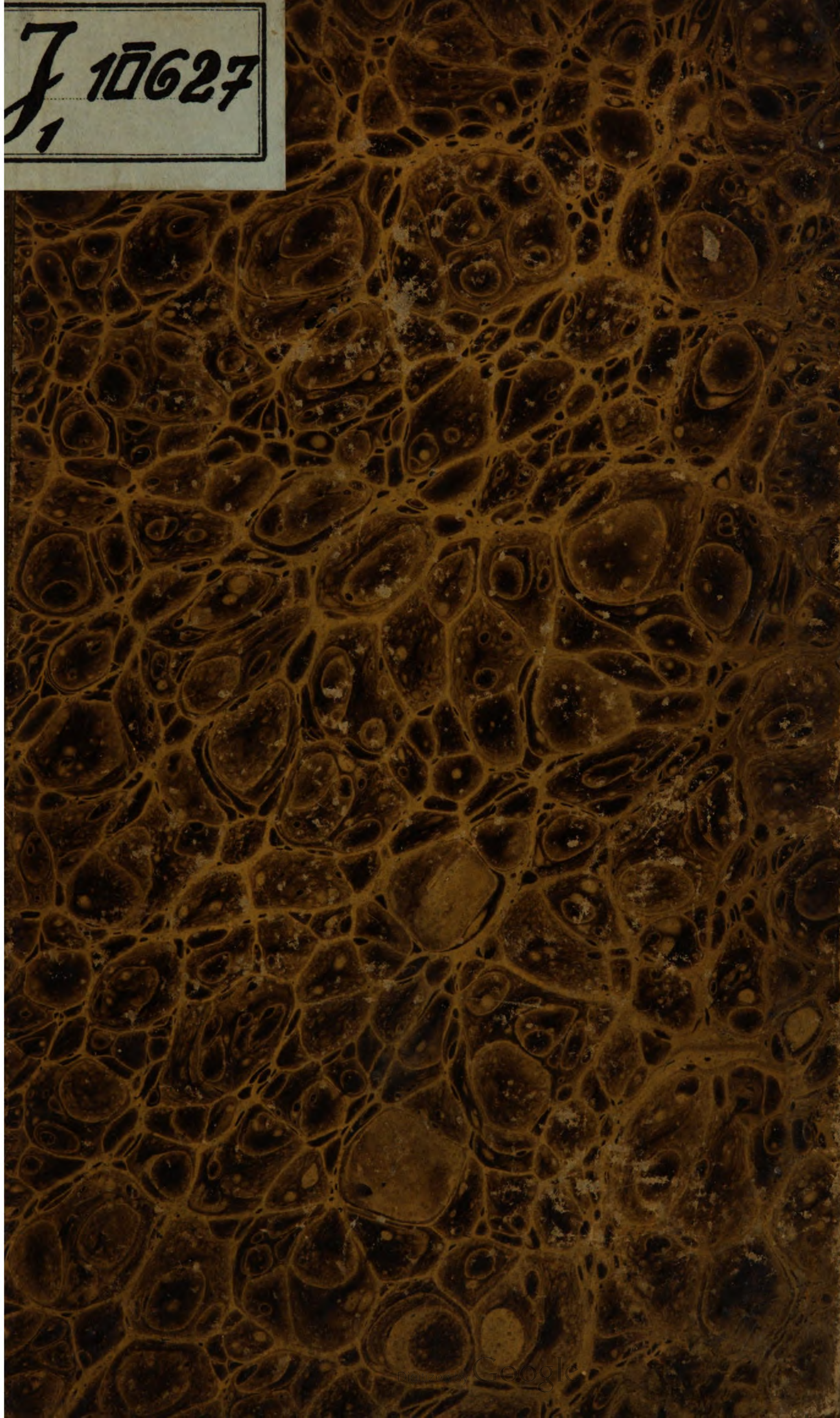








Opravit vazbu!

Be

# SLOVNICA HÈRVATSKA.

ZA

GIMNAZIJE I REALNE ŠKOLE

NAPISAO

ANTUN MAŽURANIĆ.

DIO I. RĚČOSLOVJE.

ČETVÈRTO IZDANJE.

U ZAGREBU
TROŠKOM KNJIŽARE FR. ŽUPANA (ALBRECHTA I FIEDLERA).
1869.

Tiskom Karla Albrechta u Zagrebu.

# SLOVNICA HÈRVATSKA.

# Predgovor

*k pèrvomu izdanju.*

Ova-je knjižica spisana po naruci visokoga c. kr. Ministarstva Bogoštovja i Naukah, a bijaše naměnjena, da-se troškom c. kr. ravnateljstva za izdavanje školskih knjigah izda u Beču. Nu visoko-je Ministarstvo sudilo, da-je moj nauk o accentu duži neg što-ga trěba za učenîke naših gimnazijah, pak-mi-je vratilo još lani rukopis, neka rečeni nauk skratim onako, da izpustim iz njega, što-je manje potrěbno. Ali bojeći-se ja, da-bi-mi dělo tim nerazumivo i nekoristno postalo, volio-sam-ga s dopuštenjem visokoga Ministarstva ò svom trošku izdati nego-li da-ga preveć skratim; a manje potrěbne stvari moć-će-se i onako u školi lahko preskočiti

Sastavio sam ovaj I. dio najvećma po starijoj mojoj knjižici od g. 1839.*), samo što-sam někoje česti umnožio a někoje proměnio. Iznova-sam dodao napomenuti nauk o accentu po hercegovačkom izgovoru, i tvorenje rěčih.

Spèrva-mi nije bila nakana upuštati-se u dublja iztraživanja o naravi naglaska: hotio sam, da sastavim pravila o accentu oblikah samo sklonitbe i sprege; ali vidiv da-se ta pravila nà dugo šire, pomislih, nebi-li-se morda dalo iznaći i u kratko izreći obće načelo o naglasku, koje-bi valjalo zà sve rěči i forme u jeziku, i latih-se toga posla. Ali nakon duga iztraživanja uvidih, da-mi premučna bijaše ta zadaća, buduć da-bih ù njoj bio imao izreći

*) Temelji ilirskoga i latinskoga jezika. U Zagrebu 1839. : drugo izdanje 1842.

načelo naravnoga rythma ili rek-bi muzike našega jezika, koje-bi pokazivalo, u kojem-se razmĕrju nalaze accenti i duge količine medju sobom i naprema broju slovakah u rĕčih. Nenašav toga trudih-se, da barem za glavne forme (u imenih za 1. i 2. padež, a u glagoljih za infinitiv i sadanji indicativ) što takva iznajdem, pak-mi ni to nepojde za rukom. Ali-mi s toga sasvim tim neosta trud bez svakoga ploda; jer iztražujuć narav štokavskoga accenta često-se samo mimogrede i kao nehote mašah čakavskoga i to najvećma prispodobe radi, a kadšto i s toga, što-sam ù njem, a osobito u izvodjenju i slaganju veću nalazio uporu; pak slučajno tim putem naprĕda stupajuć nenadno dojdoh donle, da uvidih ono, što-sam u §. 51. kazao. Sada-mi-se čini, da-bi mnogo lakše bilo sastaviti pravila o samom starinskom (čakavskom) accentu bez svakoga obzira na noviji, a mislim, da-bi bilo i bolje, da-se i u grammatikah i u rĕčnicih izključno čakavski accenat bilĕži, jer-bi tim odpao jedan težki, pak nebi trĕbalo dvostrukoga, a i onako-se moze (po §. 51., 1. a, b) čakavski accenat sasvim lahko i bez ikakve smetnje štokavski čitati, samo kad-je i količina nenaglašenih dugih slovakah naznačena.

Za ravnanje onim, koji-bi morda hotĕli ovo dĕlo javno prosuditi, imam napomenuti, da-je moj nauk o accentu ovoga jezika samo pèrvi pokušaj ove vèrste. Poznato-je pako, koliko-je mučan i koliko vrĕmena ištući posao tumačiti ovako mnogovèrstan i nepostojan naglasak, kao što-je u hèrvatskom jeziku, gdĕ još i onaj, koji neprĕstano u zemlji žive, gdĕ čist vlada naglasak, kojim hoće da piše, dosta putah mora dvojiti, kako da naznači pravi izgovor ove ili one rĕči, koju-je vèrlo rĕdko ili odavna čuo. A koliko nije veća ta težkoća za onoga,

koji-je već od nejake dobe na razna naviknut narěčja i naglašivanja, ili žive u městu od drugoga naglaska? S toga-je lahko moguće, da-sam u pojedinoj kojoj rěči pogrěšio accenat; jer neznajući nikoga u Zâgrebu, koji-bi sasvim čisto budi štokavskim budi čakavskim accentom umio govoriti, neimah koga pitati, nego ù svakoj dvojbi moradoh věrovati tiskanim knjigam, kao što-su rěčnici: Dellabella, Stulli i najvećma Karadžić; a ujedno moram priznati, da-mi-je i Daničić pomògao svojom „srpskom gramatikom,“ i člankom „o srpskijem accentima“ u knjizi „Slavische Bibliothek von Fr. Miklosich, I. Band.“ Dělce otca Marijana Šûnjića*) prispě-mi ù ruke, kad-je moj rukopis već gotov bio; a da budem prije pročitao ono, što piše o skakanju accenta na str. 14. manje-bih-se bio trudio.

Ovdě moram još očitovati, da-se ja s nikim neću pregovarati, kako-su stari Gèrci i Rimljani svoj zävinuti, a kako oštri accenat na dugih slovkah izgovarali: ja-sam-se ovimi znaci služio, kako sam u starijih hèrvatskih knjigah našao.

Zà sad izdajem evo samo pèrvi dio moje Slovnice, a drugi imam još dovèršiti, pak-ću-ga poslije izdati, ako-mi zdravje posluži. Medjutim-će svakomu dobro dojti „Skladnja“ ovděšnjega gimnazijskoga učitelja g. Adolfa Vebera, koja-će dò skora troškom c. kr. ravnateljstva za izdaju školnih knjigah u Beču izpod tiska iziti.

Najposlě imam napomennti, da-je ova slovnica izvorno samo za gimnazije naměnjena bila; pak budući gimazijska mladež u latinskoj i gèrčkoj grammatici na latinske grammatične nazive navikla, naručeno-mi běše, neka-se

*) De ratione depingendi rite quaslibet voces articulatas, seu de vera orthographia, Viennae 1853.

zà volju veće razumivosti latinskimi nazivi služim: ali želeći opet, da bude knjižica i realnih školah učenîkom koristna, dodao-sam često i hèrvatske nazive, pak odatle nasta měšovita poraba jednih i drugih.

U Zagrebu, měseca Lipnja 1858.

***Pisalac.***

# Predgovor

*k drugomu izdanju.*

Razprodavši se pèrvo izdanje ovoga I. děla moje slovnice, izdah-ga evo pò drugi put s někojimi proměnami i popravci. Drugi dio izdat-ću, ako i kad-mu potrěba nastane.

U Rěci, dne 1. Studenoga 1861.

***Pisalac.***

# Predgovor

*k tretjemu izdanju.*

Nastavši potrěba, da-se ovaj I. dio Slovnice opet sám bez drugoga děla izda, izlazi evo pò tretji put, i opet s někojimi proměnami i dodatci.

U Zagrebu dne 1. Listopada 1866.

***Pisalac.***

*K četvèrtomu izdańju.*

S istoga razloga izlazi ova knjižica evo i četvèrti krat i opet gori rečenim načinom.

U Zagrebu početkom Listopada 1869.

***Pisalac.***

# Pojam slovnice.

1. Pod imenom slovnice hèrvatske razuměva-se nauk o pojedinih rěčih ovoga jezika, i o načinu, kako-se govor iz njih sastavlja. §. 1.

2. K ovomu nauku pripada još i uputa u pravilan način pisanja *(orthographia)* i dodatak o stihotvorstvu *(versificatio)*.

Pazi 1. Tumačenje značenja pojedinih rěčih spada ù rěčnik *(lexicon)*, a ù slovnicu samo u toliko, u koliko ono visi o proměni njihova oblika.

Pazi 2. Hèrvatski jezik-je ono narěčje slověnsko, što-se govori u obostranoj Hèrvatskoj (austrijanskoj i turskoj), Slavoniji, Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, Istriji, Sèrbiji i Cèrnoj Gori, tere-ga Sèrblji takodjer sèrbskim zovu. Hèrvatski-je dakle i sèrbski jednoga istoga naroda jedan isti jezik, imajući ova dva obćenitija različita imena kao proizvod dviuh glavnih nėgdašnjih dèržavah ovoga naroda. [1])

# Děli slovnice.

Děli-se na dvoje slovnica: na rěčoslovje *(etymologia)*, i na skladnju *(syntaxis)*. §. 2.

1. Rěčoslovje sadèržaje: 1. Nauk o slovih *(de literis)*, njihovu izgovoru i porabi; 2. pregibanje rěčih, t. j. sklonitbu, prispodobu i spregu; 3. tvorenje rěčih, t. j. izvodjenje i slaganje; i 4. razděljenje nepregibivih rěčih iliti česticah *(particulae)*.

2. Skladnja sadèržaje: 1. nauk o slaganju čestih gole izreke, 2. o porabi padežah; 3. o porabi glagolja; 4. o porabi brojnikah, zaimenah i pričestjah; 5. o raznoj vèrsti prostih i složenih izrekah, i o govoru; 6. o razredbi rěčih u izreci, a izrekah ù govoru; i 7. o stihotvorstvu.

---

[1]) S toga-bi-se naš jezik u nebitju jednoga obćega narodnoga imena mogao po Kopitaru zvati: hèrvatsko-sèrbski, ili: sèrbsko-hèrvatski. Nu mnogi književnici naši nazivlju-ga něgdašnjim zemljopisnim imenom ilirskim: ali buduć da-je ovo u narodu nepoznato, ja-sam-se ovdě volio služiti narodnim imenom, i to radi kratkoće samo jednim, meni bližim, a na svem jugozapadu ovoga jezika jedinim u narodu poznatim imenom hèrvatskim.

# Dio I.
# R ě č o s l o v j e.

---

## I. Glasoslovje.

### Glava I.

O slovih *(de literis).*

§. 3. Hèrvatski-se jezik piše raznim pismom, koje-se po pèrvih slovih **a z b u k a** ili **a b e c e d a** zove. Poznato-je troje:

a) izvorno slověnsko (tako zvana glagoljska azbuka),

b) gèrčko popunjeno (sada tako zvana kyrilska iliti cirilska azbuka);

c) latinsko popunjeno (abeceda).

§. 4. Polovina Hèrvatah, t. j. Rimokatolici pišu sada obično latinskim pismom, t. j. abecedom. Ovi Hèrvati-su uzeli svih 25 latinskih slovah, pak-su izpustili suvišna tri (**q, x, y,** koja-jim samo za latinske i gèrčke rěči služe), ter tako jim ostaše samo 22. Nu budući da ima hèrvatski jezik više glasovah nego 22, za mnoge-jim-je glase manjkalo po slovo. Nedostatak ovaj naknadjivali-su dugo vrěmena sastavljanjem više suglasnikah i to na raznovèrstan način, n. pr. **ch, cs, sh, sc, scj,** itd. Poslě-su uvidili, da-je bolje, da svaki glas ima svoj poseban znak iliti slovo: zato, da uklone svu smetnju, koja biaše zavladala uslěd onoga nedostatka, zabilěžiše odozgor někoja latinska slova na češki način, i dadoše-jim značenje onih manjkajućih slovah, kao: **č, ć, ě, š, ž.**

§. 5. Abeceda ima (za pisanje hèrvatskih rěčih) 27 slovah slědećih: a, b, c, č, ć, d, e, ě, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

§. 6. 1. **G l a s n a  s l o v a** iliti **g l a s n i c i** *(vocales)* jesu: **a, e, i, o, u**; k tomu è, koje služi město slověnskoga ъ ili ь, osobito pred r, n. pr. cèrn, pèrst, kèrst (= c'rn, p'rst, k'rst) §. 64.

2. **S u g l a s n i c i** *(consonantes)* jesu sva ostala slova.

§. 7. Dva samostalna glasa u jednoj slovci izgovorena imenuju-se **dvoglasnik** *(diphthongus)*. Po vanjskom obliku mogu bit takvi dvoglasnici ili **p r o s t i** (od jednoga slova) ili **s l o ž e n i** (od dva slova).

1. **Prost dvoglasnik** imamo u abecedi samo jedan: „**ě**", koji-se ù dugih slovkah izgovara kao jednoslovčano **ie**, a u kratkih kao **je**: vrěme, děte, (= vrieme, diete); dělo, město (= djȅlo, mjȅsto). §. 65.

Pazi. Kad-je dug ovaj dvoglasnik, služi često u pěsmah i kao dvě slovke.

2. Složeni-su dvoglasnici: **ao**, **eo**, **io**, **oo**, **uo**, **èo** ili lěpše **io** (t. j. kad-se **l** na kraju slovke pretvori na **o**), koji-se u pěsmah mogu i razlučiti nà dvě slovke.

Kada-se god u sklonitbi, sprezi i izvodjenju, a kadšto i ù slaganju rěčih sastanu po dva glasnika, osim gori (§. 7, 2) navedena slučaja, onda §. 8.

1. ili se oba stope **u jednu i dugu** slovku; n. p.

**aa** u **ā**: znāh, jāti, mȃti, m. znaah, jähati, jȁati, mȁhati, mȁati.
**eu** u **ū**: orū, pišū, m. oreu, oreju.
**oa** u **ā**: svāk, stāti, pās, bāti-se (čak.), mā, tvā (čak.) m. svòjāk, svòak; stojati, pojas, bòjati-se, mòja, tvòja.
**oe** u **ō**: mōga, tvōga, svōga, m. mojega, moega, tvojega, svojega.
**oo** u **ō**: grōtom, m. grootom, grȍhotom.
**ai** u **āj**: nājti, zājti, m. naiti, zaiti.
**ei** u **ēj** ili **ē**: nējmam ili nēmam, m. neimam.
**èa** u **ia**, a ovo u **jā**: vidjāh, od vidèah = vidiah.
**eo** u **ē**: nēću, m. neòću il nehòću.
**ia** u **jā**: plâtjāh, učāh, m. platiah, učiah.
**ii** u **ī**: prīti, prīdem, ilīnje, ilīnjski, m. priiti, priidem itd.
**oi** u **ōj**: dōjti, pōjti, m. doiti, poiti (dōći, pōći).
**ua** u **ia**, a ovo u **jā**: tonjāh, m. tonuah ili toniah.
**ui** u **ūj**: ūjti. ūjdem, (ūći, ūdjem), m. uiti. Vidi §§. 21. 164.

2. Ili ako razumivost nedopušta da-se stope, pa moraju ostati dvě slovke, umetne-se meda-nje **j** ili **v**, da-se jasnije razluče, ter da-se zloglasno zěvanje (*hiatus*) ukloni; n. pr.

**aa**: **aja**, **ava**; dajati, dāvati, m. daati.
**ae**: **aje**; dajem, m. daem.
**au**: **aju**; znaju, m. znau.
**ěa**: **ěva** ili **ija**; lěvati, lijati, m. lěati.
**ěu**: **iju**; razumiju, m. razuměu.
**ia**: **ija**; bijah, m. biah.
**ie**: **ije**; pijem, piješ, pije.
**ue**: **uje** ili **uve**; čujem, čuješ, itd. čuven.

Pazi. Ima slučajah, gdě-se (ponajviše u slaganju rěčih) sastanu po dva glasnika, pak ostaju i nestopljeni i bez umetnuta **j** ili **v**; n. pr.

**ae**: jedanaest, dvanaest (premda-se čuje i jedànēst, dvànēst. itd. i jedanajst, dvanajst).
**ai**: zaigrati.
**ao**: naoblačiti-se, naopako, praotac itd.
**au**: saučenik, nauk, jauk, pauk, paun.
**eo**: preohol, preoštar, neosětiti.
**eu**: neuk, prèuzak.
**io**: buljiok.
**oi**: poigrati.
**oo**: cèrnook, poočim, pootimati.
**ou**: pouzdan, proučiti.
**uo**: poluotok, suočiti.

§. 9. Izgovaraju-se suglasnici:

1. nezabilěženi kao u latinskom, osim

**c**, koje-se uvěk jednako izgovara kao němačko z; samo u imenih starih Rimljanah pred **a**, **o**, **u**, i pred suglasnikom na rimski način kao **k**: Cáj, Còrnelij, Octavìan, Claudij, Crass;

**g** uvěk tvèrdo kao u latinskom pred **a**, **o**, **u**;

**h** izgovara-se u dobrom jeziku uvěk jasno (premda-ga u někojih krajih slabo ili ništa neizgovaraju).

**j** služi ne samo kao pravi suglasnik, n. pr. **ja**, **jedan**, **moj**, **tvoj** itd., nego i kao znak pomekšavanja drugih suglasnikah, n. pr. grád**j**a, plát**j**a, l**j**ûbav, král**j**, kȍn**j**;

**s** izgovara-se uvěk oštro kao gèrčko σ, a němačko ß;

**z**, kao němačko ſ u rěči leſen.

2. Zabilěženi suglasnici znače glase, kojih neima u latinskom, a izgovaraju-se ovako:

**č** kao němačko **tſch**, a talijansko **c** pred **e**, **i**;

**ć** kao **tj**: ćud, moć, noć.

**š** kao němačko **ſch**, a tal. **sc** pred **e**, **i**.

**ž** kao francezko **j**: žȁba, žèna, žȉca, žút.

§. 10. Děle-se suglasnici:

I. po orudju izgovaranja na

ústnē (*labiales*): **b**, **p**, **m**, **v**, **f**;
zúbnē (*dentales*): **d**, **t**; **c**, **z**, **s**;
jèzičnē (*linguales*): **l**, **n**, **r**; **č**, **ć**, **j**, **š**, **ž**;
gèrlenē (*gutturales*): **g**, **h**, **k**.

II. po naravi njihovoj:

1) na slitne ili tekuće *(liquidae)*: **l, m, n, r**;

Pazi. Ovi-se suglasnici zato tako nazivlju, što-se sa svakim drugim suglasnikom lahko dadu pred glasnikom skupa izgovoriti, i kao sliti u jednu slovku (syllabu), n. p. **bl**ág, **km**et, **dn**o, **kr**ov.

2) na něme *(mutae)*, što-su svi ostali. — Izmedju němih-se někoji zovu takodjer zviždeći, a to zubni: **c, s, z**; i jezični: **č, š, ž**.

Još drugačije-se děle po naravi 1. na meke: **č, ć, j, š, ž**; i 2. na tvèrde, što-su svi ostali.

Němi-su dvovèrstni: §. 11.

1. slabi: **b, d, g, v, z, ž**, —, —, —, —.

2. jaki: **p, t, k, f, s, š, h, c, č, ć**.

**j**-je samo od sebe mehkan suglasnik, ter kao takav neide ni medju slabe ni medju jake něme suglasnike.

Pazi. Tri slova medju jakimi němimi (**c, č, ć**) jesu něka vèrsta suglasnih dvoglasnikah, t. j. svakoga onoga slova glas-je nastao iz dvajuh suglasnikah, i to **c** = **ts** ili **ds**; **č** = **tš** ili **dš**; **ć** = **tj** ili **gt** ili **kt**. §§. 15 i 16: 4, 5.

Tvèrdi suglasnici mogu-se pomekšati, i to svaki na je- §. 12. dan od ovih triuh načinah.

1. pretvaranjem ù drugo slovo, i to gèrleni i tvèrdi zviždeći:

**k i c u č**: mȉčem, ȍtče, slěpački; jȕnače, jùnački, skáčem (mȉcati, òtac, slěpac, jùnak, skâkati);

**h i s u š**: dȕše, púšem, píšem (duh, pȗhati, pîsati);

**g i z u ž**: bȍže, strúžem, drùžtvo; knéže, véžem, knežtvo (od: bóg, strȗgati, drúg; knéz, vêzati).

2. sa **j**, i to: **d, t, l, n**, na: **dj, tj (ć), lj, nj**, kao: ròdjen, plátjen, páljen, gȍnjen (od: ròditi, plâtiti, pâliti, gòniti).

3. sa **lj**, i to svi ustni: **b, p, v (f). m**, na: **blj, plj, vlj (flj), mlj**: zaro**blj**en, uto**plj**en, pozdra**vlj**en, zadi**mlj**en (od: zaròbiti, utòpiti, pòzdraviti, zàdimiti, a tako i trȅfljen od něm. trȅfiti).

Pazi. U imenih (t. j. u samostavnih i pridavnih rěčih) mogu-se ustni suglasnici i samim **j** pomekšati: grobje i groblje, kopje i koplje, zdravje i zdravlje, kèrvju i kèrvlju; kravji (vlji), volovji (vlji).

§. 13. Pretvaranje gèrlenih (**k**, **h**, **g**) u tvèrde zviždeće (**c**, **s**, **z**), a mekšanje ovih i onih (§. 12, 1) u mehke zviždeće (**č**, **š**, **ž**) biva u slědećih slučajih:

| Pretvara-se | Nà što? | 1. U deklinaciji, kojoj i gdě? | 2. U konjugaciji glagoljah, kojih i gdě? | 3. U izvodjenju, kada? | Prilike. |
|---|---|---|---|---|---|
| k<br>h<br>g | c<br>s<br>z | I. i II.<br>pred **i** | s infinitivom na **ći**, pred **i** | U glag. trajnih izvedenih iz pèrvotnih na **ći**, i imenih s umetkom **nu**. | 1. Vúci! dŭsi! bŏzi!<br>2. pèci! —, strîzi (ti)!<br>3. -strîzati, —, -siecati, dizati, disati, micati. |
| k<br>h<br>g | č<br>š<br>ž | I. u sing.<br>pred **e** | 1. s infinit. na **ći**; pred **e**;<br>2. s inf. na **ati** pred **e**, **i**, **u** | 1. pridavnih pred **ji**, **ski**, **an**.<br>2. infinitivah na **iti** (**ati**.) | 1. Vúče! dŭše! bŏže!<br>2. pèčem, —, strîžem, skáčem, skâči! skáčū; tako jăšem, dl̏žem;<br>3. jùnăčki, vl̏aški, bŏžji; díčan, prášan, dúžan; dîčiti, străšiti, snâžiti; (mûčati, slŭšati, jâčati). |
| c<br>s<br>z | č<br>š<br>ž | I. u sing. pred **e** (osim **s**) | s infinit. na **ati**, pred **e**, **i**, **u** | Pred **ski**. **ji**, **an**, **ev** (osim **s**) | 1. ŏtče! knéže! (Isuse, spase).<br>2. mĭčem, píšem, dl̏žem; miči, -ši, -ži (ti); miču, -šu, -žu (oni).<br>3. slěpački, knežki, knežev. |

P a z i. Iznimke od ovoga pregleda pokazat-će-se na svojih městih, u koliko-jih ima.

§. 14. Ostali tvèrdi suglasnici (osim gèrlenih i zviždećih, §. 12, 2—3) mekšaju-se ù obće, kada (u sklonitbi, sprezi ili izvodjenju) zà njimi dojde **j**, koje-se onda obično s njimi stopi; samo **r**-se nikada nemekša, a tako nì drugi suglasnici, koji-su jednom mehki (j, č, ć, š, ž), premda mogu zà sobom imati **j**, kad ono k slědećoj pripada slovci: nàjjači, bŏž-ji, mȉš-ji, măć-ji, nŏć-ju (ili noću), Pòdgorjē, Zâgorjē.

§. 15. Glas **ć** nastaje iz dvajuh suglasnikah stopljenih u jedan glas, i to

1. iz **tj**: hoću = hotju, od hotěti.

2. iz **gt**, **kt**: stri**ć**i, le**ć**i, město, stri**gt**i, le**gt**i, jer-je u korenu **g**, kako-se vidi iz 3. osobe vbr. (oni) stri**g**u, le**g**u; i iz prošloga vrěmena: stri**g**ao-sam, le**g**ao-sam; pak pe**ć**i, sě**ć**i, tu**ć**i, m. pe**k-t**i, sě**k-t**i, tu**k-t**i, jer-je u korenu **k**: (oni) pe**k**u, sě**k**u, tu**k**u; pe**k**ao-sam, sě**k**ao, tu**k**ao.

**Pazi.** Malo-je pravih hèrvatskih rěčih, koje već ù korenu imaju **ć**, (kao: ćud, ćut, moć, noć, peć itd.), a njihovo razglabanje ni nespada u ovu knjižicu.

Često-se suglasnici drugačije izgovaraju u rěčih nego-li kad sami stoje, t. j. ili slabije ili jače nego-jim-je pravo značenje. Preglašivanje ovo biva zato, da-se one rěči tim lakše izgovarati mogu. Tako: §. 16.

1. slabi-se suglasnici (§. 11), kada pred jakimi stoje, lakše jako izgovaraju: lju**b**ko, gla**d**ko, slo**v**ka, zdra**v**ko, gri**z**ti, te**ž**ko, itd. (kao: lju**p**ko, gla**t**ko, slo**f**ka, zdra**f**ko, gri**s**ti, te**š**ko); a kadšto opet ovi jaki: **t**, **k**, **s**, **š**, slabo, kad pred slabimi stoje: sva**t**ba. re**k**-bi, sva**k**da, **k** bogu, **s** bogom, zadu**š**bina itd. (kao: sva**d**ba, re**g**-bi, sva**g**da, **g** bogu, **z** bogom, zadu**ž**bina);
2. **n** pred ustnim suglasnikom izgovara-se lakše kao **m**: shra**n**ba, zači**n**ba, obra**n**ba, o**n**-bo; a opet **m** pred neustnimi kao **n**: plamtati i plamtěti, humka, slamka (= plantati, hunka, slanka);
3. **s** i **z**, kada stoje pred pomekšanimi: **lj**, **nj**, **dj**, **č**, **ć**, ili **tj**, često-se u izgovoru pomekšuju na **š** i **ž**, kao: grozdje, listje, pasče (groždje, ljštje, pašće);
4. **ts** i **ds** izgovara-se obično kao **c**: bra**ts**ki, hèrva**ts**ki, gospo**ds**ki (bracki, hèrvacki, gospocki);
5. **tš** i **dš** izgovara-se kao **č**, a ovo opet pred **k** i **t** kao **š**: podšav (= počav), podšiti, podšivati (= počiti, počivati), kadšto, radšta (= kačto, račta ili kašto, rašta) §. 53, i slědd.

## Glava 2.

### O děljenju rěčih i količini slovakah.

#### A. Děljenje rěčih na slovke.

Slovka iliti slog *(syllaba)* jest glasnik ili dvoglasnik, sám ili sa više suglasnikah, koji-se mogu s njim na jednom izgovoriti: i-ma-ti, vi-dio, raz-met-nik. §. 17.

§. 18. Svaka rěč ima ili jednu ili više (dvě dò sedam) slovakah, pak ako-se kada dogodi, da-se višeslovčana rěč u pismu (n. p. nà kraju redka) prekinuti mora, onda trěba paziti, da-se razděli onako, kako-se lakše čita, t. j. da-se nerazkine nijedna slovka. S toga

§. 19. Trěba znati, na koju slovku pripada koi suglasnik u rěči; a o tom-su slědeća pravila:

1. Suglasnik stojeći medju dvama glasnicima pripada k slědećemu: go-vo-ri-ti.
2. Dva ili više suglasnikah u srědini rěči, ako-se lahko sa slědećim glasnikom skupa izgovaraju, pripadaju k slědećoj slovci: i-gra, me-tla, su-kno, je-zgra, pro-ştran.
3. Ako se nedadu lahko skupa izgovoriti, uzme-se onaj jedan ili dva, koji se mučno skupa izgovaraju, k predidućoj, a ostali k slědećoj slovci: on-da, gèr-lo, tvèr-do, sún-ce, pám-ti-ti, trôj-stvō, krâljev-stvō, část-nīk.
4. Sastavljene rěči děle-se kako-su složene: raz-log, od-luka, raz-um, o-drěti, nad-iti, ob-iti, od-rèći.
   Izvan: o-běsiti, o-bratiti, o-blak, u-zeti (město: ob-(v)ěsiti, ob-(v)ratiti, ob-(v)lak, uz-(j)eti.

**B. Količina (*quantitas*) slovakah.**

§. 20. Glede na količinu (t. j. kratkost i dužinu) děle-se slovke na kratke i duge: nu kratkost i dužina-jim stoji u glasniku. Pravila-su o tom u obće kao u latinskom.

P a z i. Znak kratke slovke je ˇ, a duge ¯: dān, brăt.

§. 21. 1. Kratak-je svaki glasnik, koji n ije dug; te zato trěba kazati samo koji-su dugi.

2. Pravi po n a r a v i dug *(naturā longa)* glasnik-je onaj, koji-se izgovara kao dva glasnika u jednoj slovci, n. p. **aa**, **ee**, **ii**, **oo**, **uu**, **ie**, (kao što-se-je gděšto i pisalo u starih naših knjigah). Današnji-se dan ovakve duge slovke pišu jednim glasnikom, ali kad-je stalo, metne-se znak dužine nadanj, n. p. ā, ē, ī, ō, ū. Ovim-ćemo-se znakom ì mi služiti u naznačivanju dužine bez naglaska, samo ne ù slova **ě**, koje-ćemo u priměrih, kad-je dugo, pisati **ie**; ni ù drugih dvoglasnicih: **ao**, **eo**, **io**, **oo**, **uo**, (§. 7. 2), u kojih-je očevidna dužina.

Po naravi duge slovke nastale-su §. 22.

1. Ponajviše stapanjem, t. j. svaka iz pò dva (ili pò tri), različito slovke čineća glasnika, koji-su-se s vrěmenom stopili u jednu i dugu slovku; n. p. ilīnje, ilīnjski, m. iliinje ili ilijinje, od Ilija. §. 8.

Pazi. Stapanje ovo dogodi-se rek-bi već u predknjiževno doba našega jezika; zato-se sada ponajviše ni nezna, iz kojih-je glasnikah nastala svaka duga slovka. Dapače i isto dvoglasno ě (ie), koje-se još i sada gdě-što nà dvě slovke razděljeno izgovara, bijaše već u X. stolětju stopljeno u jednu slovku, kad-je već u najstarijih glagoljskih i cirilskih knjigah samo jednim slovom pisano.

2. A gděkoja i bez stapanja, i to

a) ili radi veće punosti rěči, kao što u někojih jednoslovčanih: bóg, g. bȍga itd. §. 40. c.

b) ili radi blagoglasja, kao što često u složenih iz kratka predloga i glagoljnoga korena; n. p. nârod, pôhod, prêvoz, prîgled, râzmet, nâgrada itd., §. 217, 2.

c) ili sbog položaja sdružena sa slabim težkim naglaskom, što-su dvě produžujuće okolnosti: lônca od lònac; tânka (šiba) od tȁnak. §. 42, 2.

Svi-su ostali glasnici pó naravi krátki (§. 21, 1): ali ima-jih medju njimi, koji-se kadkada (makar imali ili neimali accenat) něšto duže izgovaraju, a to kada zà njimi stoje po dva ili više suglasnikah, koji prěče, da-se onaj glasnik nemože s naravnom svojom bèrzinom izgovoriti, nego-se otegne malo, dok-se s izgovaranjem onih suglasnikah dojde do drugoga glasnika; n. p. r b, lăv, sklăd, kŏlo, păra, vědar itd. jesu kratke slovke: ali premda-su iste ove slovke i u rěčih: rŏbski, lăvski, sklădno, k lni, părno, vědro, itd. po naravi još kratke, nemogu-se onako bèrzo kao prije izgovoriti, nego-se otežu něšto, ter primaju někù dužinu, koja-se položajem zove (*positio*); a slovka takva veli-se položajem t. j. sbog položaja duga (*positione longa*). §. 23.

Tako: pŏdkov, ŏdkuda, ŏbraz, ŏbnoć, zlaziti ŏdreći itd.

Pazi 1. Takvih ima kratkih slovakah, koje već u samom korenu dva ili više suglasnikah za glasnikom imaju; n. p. grŏzd, pŏst, čĭst, gŭska, gŭsle, mjěsto itd., koje sve, ako i nećeš, moraš izgovoriti něšto duže, nego da-jim-je samo jedan ili nijedan suglasnik za glasnikom.

Pazi 2. Položajna dužina-je kratja od naravne (21, 2): ali budući da-je za metrične verse premalen broj slovakah od naravne dužine, služe latinskim pěsnikom i ovakve položajem duge slovke kao prave duge; pa tako može biti i ù nas.

Položajem dugi glasnici neotežu-se svi jednako, nego někoji više a drugi manje. Manje-se otežu oni, koji imaju za sobom něm i slitan suglasnik (§. 10. II.) kao jŭtro, kŏpno, čŭdno, hrăbro itd. Ovaj-se položaj u Latinah i Gèrkah slab zove (*positio debilis*). §. 24.

Pazi 1. Slaboga položaja slovke uzimali-su gèrčki i rimski pěsnici ili kao duge ili kao kratke, kako jim bijaše potreba (*cerěbrum* ili *cerēbrum*), a u svakdanjem govoru bijahu-jim vazda kratke.

Pazi 2. j i z nečine duga položaja u hèrvatskom, kao što u latinskom.

Pazi 3. Ima slovakah, koje uz naravsku dužinu i položaj dug imaju: klētva, sūkno, zviezda itd. Svak može znati, da one ostaju duge, makar da izgnbe onaj položaj; n. p. klēti, sūkati itd.

## Pravila o količini.

§. 25. 1. Buduć da-se količina korennih slȍvakah iz accenta poznati može, nećemo u njoj rěčih duljiti, kad-se i onako mora u slědećoj glavi obilnije o naglasku govoriti.

2. Količina pako svèršetakah padežnih i osobnih, kao i tvorakah izvodjenja pokazat-će-se u deklinaciji, spregi, izvodjenju i slaganju rěčih.

§. 26. Ima mnogo slučajah, gdě duga korenna slovka gubi svoju naravnu dužinu, ter postaje kratka. n. p. od rȗka, porȗčiti nastane poručîvati, porùčūjem, pòruka, rùčica itd.; a opet ima drugih slučajah, gdě izvorno kratka slovka postaje duga, n. p. dati dȃvati. Nu slučaje takva měnjanja količine pokazat-ćemo gděšto u deklinaciji, a najvećma u tvorenju rěčih §§, 98. 2; 99, 1; 105, 2; 165; 181; 185, 1, 3; 190,15, pazi; 193, 1; 201, 17, b, pazi 1; 208, 2; 210, 2; 217, 2; 285, 3.

# Glava 3.

## O naglasku *(de accentu)*.

§. 27. U rěčih-se obično po jedna slovka jače izgòvara nego-li druge, pak onaj jači udarac glasa veli-se naglasak *(accentus)*: glȅdati, hȍditi, kupȍvati, zapovjȅdnik.

## Obilnije tumačenje naglaska.

§. 28. 1. Naglasak-je ona sila glasa u jednoj slovci, koja òstale nenàglāšene slovke k sebi priteže, da tako u jedan kup stegnute budu samostalna rěč (t. j. koja-se može prosta odèržati òd svake druge rěči ù govoru), n. p. daròvati; ovdě stoji sila glasa ù slovci rò, koja sprěda k sebi priteže da, a zà sobom vati.

2. Ako-se koja rěč bez naglaska izgovori. t. j. ako-joj-se sve slovke jednakim izgovore glasom, onda ona rěč nije više rěč, nego několičina razvezanih i razsutih, ter često nikakva značenja neimajućih slovakah: da-ro-va-ti. Slovke-bo mogu-se smatrati kao uda rěčih: a razstavljena ili barem nestegnuta i neskeljena uda nemogu sačinjati jednoga těla (= rěč). Da-se pako stegnu u jednu rěč, treba-jim někakva rek-bi gvozdotega, a naglasak-jim-je taj gvozdoteg, te zato-ga i jesu nazvali stari gramatici dušom rěčih, buduć da on daje značenje (= život) rěčim.

3. **Svaka dakle samostalna rěč (bila ona jedno- ili višeslovčana) mora imati svoj naglasak; jer sve što-je nenaglašeno, pritegne druga i jača (prediduća ili slědeća) rěč k sebi u jedan kup, da-se mora k njoj prisloniti, i s njom kao jedna rěč izgovoriti, n. p. vȉdio-sam-te. Ovo-su grammatično tri rěči, ali samostalna (s naglaskom) samo jedna, ka kojoj-su druge dvě pritegnute. S toga**

Naglasak-je znak jedne i samòstalne rěči, ter koliko naglasakah, onoliko ima samostalnih rěčih ù govoru. Odatle-se vidi §. 29.

1. da u jednoj rěči nemože biti više nego jedan naglasak: carèvānje, pȁmćēnjē, bogòrodica, blagoslòviti, knjigònoša;

Pazi 1. Gdě ima više naglasakah, ono nije jedna rěč, nego-su dvě zlo skupa napisane: Cèrnagòra, Nòvisád, Stȁrigrád, kȁkogòd, kòjigòd; (a kao jedna rěč izgovaraju se ove poslědnje: kakògod, kojȉgod) itd. město: Cèrna Gȍra, Nòvi Sád, Stári Grád; kȁko gȍd, kòji gȍd itd.

— 2. Kada složena rěč ima 5—7 slovakah, a nà pèrvoj naglasak, onda on neima tolike sile, da-bi sám mogao sve ostale slovke dò kraja rěči ù kupu dèržati, nego-mu trěba usrěd rěči još jedan slabiji naglasak ù pomoć, ter nastanu prividno dva: ali-je samo onaj pèrvi glavni, a drugi-je samo pomoćan. n. p. nájučènij i, nájplemenìtijemu. §. 121, 2.

2. da rěč, koja neima naglaska, nije samostalna, ter da-se ù govoru nikad prosta i razstavljena òd drugih rěčih neizgovara: n. p. dȁt-ćemo-ti-ga (izgovori: dȁtćemotiga).

Da-se u pismu uzmogu naznačiti one slovke, u kojih-je naglasak, potrěbni-su někoji pismeni znaci, kojim se takodjer veli naglasak *(accentus)*. §. 30.

Stara klasična (gèrčka i latinska) književnost ima nà tu svèrhu tri znaka slědeća: težki *(gravis)* (`), oštri *(acutus)* (´), i zavinuti *(circumflexus)* (^). Mi-se služimo istimi ovimi znaci, ali po potrěbi našega jezika.

## O naglasku za kratke slovke.

Kratka slovka, kad-je naglašena, dvojako-se da izgovoriti u štokavskom, i to §. 31.

1. ili sasvim kratko i sbijeno, kao da po němačkom i talianskom pravòpisu dvostruk suglasnik slědi (Sattel, fallen, Mitte, *fatto fallo)*. Ovaj naglasak imenujem jakim težkim; a bilěžim-ga u nebitju drugoga znaka podvostručenim težkim, n. p. brȁt, brȁta, knjȉga, kȍlo, ȍlovo, glȅdati (= bratt, bratta, knjigga, kollo, ollovo, gleddati).

Pazi. Jaki težki naglasak naznačuju stari hèrvatski pisci ne samo u rěčnicih (Mikalja, Dellabella, Stulli, Voltiggi), nego i ù drugih knjigah podvostručenim suglasnikom (okko = ȍko), slabi pako bilěže prostim težkim (vòda). — Vuk Karadžić zadèržao-je nà stari način znak (`) za slab težki, a za jaki, nà město da podvostruči suglasnik, podvostručio-je naglasak: ȍko = okko; pa budući da-su noviji pisci ostavili stari običaj, dvostručiti suglasnik za znak jakoga težkoga naglaska, nemožemo-ga sada zgodnije naznačiti, van po Karadžiću dvostrukim težkim. Ovaj način-je u toliko i bolji, što-se njim i onda može jak težki naznačit, kada za naglašenim glasnikom ili po dva po tri suglasnika slěde, ili pak nijedan: brȍskva, pȕška, znȁo, dȁ, dȁ-sam, dȁ-si, dȁ-je (izgovori, dassām, dassi, dajje).

2. ili slabije i otegnuto poput zavinutoga, van što něšto krätje, n. p. vòda, gòra, nòga, òtac.

Ove slovke kad-su bez naglaska, sasvim-su kratke, ali naglasak-jih oteže tako, da postaju malone duge, t. j. više duge nego-li kratke*). Imenujem ovaj naglasak slabim težkim; a bilěžit-ću-ga prostim, t. j. jednostrukim, težkim.

Pazi. Ovoga slaboga težkoga naglaska neima u čakavskom.

## O naglasku za duge slovke.

§. 32. U izgovoru dugih naglašenih slovakah veća-je razluka; jer rěč glâva ima u 4. pâdežu gláv u, dakle u obih padežih pèrvu slovku i dugu i naglašenu: ali-se jako različno izgovara ova slovka u onih padežih. Nu da pokažemo onu razluku, trěba da ponovimo (§. 21, 2), da-se svaki po naravi dugi glasnik izgovara kao da-je dvostruk (aa, ee, ii, oo uu). Sada ako oba ona padeža tako napišemo, pak ako onda pojdemo znake jačega glasa metati, velika-će-se ukazati razluka, t. j. 1. padež glaàva, a 4. pad. glȁavu. S toga

§. 33. Za naglasak dugih slȍvakah imamo dva različna znaka: oštri i zȁvīnūti. Mi se u njihovoj porabi strogo dèržimo starih hèrvatskih slovničarah**), te uzimamo.

1. Oštri (′) za one duge slovke, u kojih stoji naglasak nà pèrvoj polovici slovke, dakle: á, é, í, ó, ú, = ȁa, ȅe, ȉi,

*) Ovakvo-se raztezanje kratkih slovakah lasno opažuje ù govoru Hèrvatah Štokavacah, živućih pò selih: ali po gradovih i varoših austrijanskih zemaljah našega jezika izgovaraju-se ovakve slovke skoro kao prave kratke tako, da često ni uvěžbau sluh nemože razpoznati slabijega udarca glasa; pa ovaj kratji izgovor dèrže gradjani kao uljudniji.

**) Poněšto Kašića 1604; a najvećma Dellabelle 1728 itd.

ȍo, ȕu; n. pr. d á n, m é s o, p í r, b ó g, z ú b (= dȁan, mȅeso, pȉir, bȍog, zȕub).

P a z i 1. Oštri-je naglasak dvoje vèrste, t. j. ili i z v o r n i, koji-je već u čakavskom oštar: d á r, b ó g, t á b o r, s ú n c e, g l á v u itd.; ili n o v i j i, strogo hèrvatski, koji-je iz čakavskoga zavinutoga po težnji za uzmakom nastao: b á n itd. (§. 40. b), k r á j, píšem, od: bân, krâj, pîšem. (§. 40, c).

P a z i 2. U izgovoru (izvornoga i novijega oštroga) neopažuje-se razluka; ali u slaganju rěčih izvorni skače kao j a k i na proklitiku (§. 47; 51) s čakavskim jednako, a noviji kao s l a b i. Svaki-bo čakavski zavinuti naglasak uzmakne u štokavskom najprije za pol slovke natrag, i tim postane o š t a r u istoj slovci, pak onda tekar skoči još za slovku òd kraja kao slab težak, ako ima kamo. Prisp. §. 51.

P a z i 3. Ovaj naglasak-je dobro poznat ù drugih živućih jezicih (n. p. němačkom i talijanskom), u kojih-se prave duge a naglašene slovke najvećma ovako izgovaraju, makar kako-se pisale: s t a t o, Staat, Sohn, bieß, (= státo, štát, són, dís).

2. Z à v ī n ū t ī (^) za one duge slovke, u kojih udarac glasa stoji nà drugoj polovici slovke, dakle: â, ê, î, ô, û, — aà, eè, iì, oò, uù; n. p. glâva, pêta, vîno, Bôžo, rûka, rièka, (čitaj: glaàva, peèta, viìno, Boòžo, ruùka).

P a z i 1. Ovi-su dakle naglasci (oštri i zavinuti) udaljeni jedan òd drugoga za pol slovke: glávu glâva = glȁavu glaàva.

P a z i 2. Ukupno dakle imamo četiri naglaska; dva za kratke, à dva za duge slovke. — U čakavskom-su samo 3, jer neima slaboga težkoga.

P a z i 3. Svi znaci glasa imaju neposrědnu službu da pokažuju, na koju slovku jači glas pada. Nu budući da već ù gèrčkom i latinskom z a v i n u t i samo nà dugoj slovci stati more: znači-jim on posrědno i količinu (t. j. dužinu slovke), pa tako i ù nas. — O š t r i može stati u Gèrkah i Làtīnah nà dugoj i nà kratkoj slovci, s čega-se pò njem količina ù njih nemože poznati: nu mì-smo u hèrvatskom i ovaj uzeli samo zà duge slovke, dakle nam ì on znači posrědno dužinu. — T e ž k i napokon, koji u gèrčkom valja kao něšto slabiji oštri u poslědnjih (dugih i kratkih) slovkah, ostanam samo za kratke slovke. Nam čine dakle svi znaci glasa dvostruku: neposrědnu i posrědnu službu.

P a z i 4. Vuk-je Karadžić u svom rěčniku proměnio ova dva duga naglaska (oštri i zavinuti) proti starijem običaju, t. j. oštri znak (´) uze za zavinuti glas, a zavinuti znak (^) za oštri glas.

Budući slovo ě previsòko (sbog onoga bilěga nàd njim), §.34.
nemože-se više drugi znak (ni količine ni naglaska) nadanj metnuti. Zato kad hoće tko, da mu (n. p. ù slovnici ili rěčniku) pokaže ili količinu ili naglasak, ima-ga razrěšiti, ako-je dugo, na **ie**, a ako kratko, na **je**, pak onda-se i naglasak dá metnuti, i to ako-bi morao biti na slovci **ie** oštar, metne-se jak težki na pèrvu polovicu slovke, t. j. na ȉ (§. 33, 1); ako pak zavinuti, metne-se slab težki na drugu polovicu, t. j. na è (koje-je u obih slučajih dūžē neg **i**); n. p. *nomin.*

diète, *voc.* dȉēte! — A na kratku slovku **je**, metne-se lahko naglasak (jak ili slab težki) na **e**: mjȅsto djèteta.

§. 35. Ali prije nego pojdemo dalje tumačit naglasak, trěba napomenuti, da hèrvatski jezik ima dva glavna narěčja; štokavsko i čakavsko; pa premdase u jednom i drugom nalazi izvèrstnih dělah književnih iz starije dobe: sasvim tim služi-se većina dobrih pisacah već preko dva stolětja štokavskim narěčjem, te s toga trěba, da-se po njegovoj naravi pokažu pravila o naglasku.

Nu buduć da-se i štokavsko narěčje děli nà više podnarěčjah, koja-se ne samo izgovorom někojih slovah nego često i naglaskom medju sobom razlikuju, dèržat-ćemo-se u ovom tumačenju tako zvanoga hercegovačkoga narěčja, kojim-su i prijašnji izvèrstniji hèrvatski pisci (Gundulić itd.) pisali, i svi sadanji pobolji nastoje dà pišu.

## Obća pravila o naglasku.

§. 36. 1. U dvoslovčanih i višeslovčanih rěčih nijedan naglasak nemože biti na poslědnjoj slovci; n. pr. slûga vèlī, dȁ-je vòda dòbra, ȁli dȁ-je vîno bȍljē od vòdē.

Pazi. Někoji ove rěči ovako izgovaraju: Slūgȁ velî, dȁ-je vodȁ dobrȁ, ȁli dȁ-je vīnȍ bȍljē od-vodê. Nu to-je po čakavskom naglasku.

2. Oštri i jak težki naglasak mogu biti samo nà pèrvoj slovci s početka: grád, súnce, píšemo, pámćēnjē, brȁt, kȍlo, ȍlovo, cȁrević.

3. Slab težki i zavinuti mogu bit nà svakoj slovci osim poslědnje: slobòda, kòlěno, poglàvār nâroda.

Pazi. U čakavskom može biti svaki accenat na svakoj, pače i poslědnjoj slovci.

## O naglasku korennih i pèrvotnih.

§. 37. Naglasak nominativa i genitiva imenah, pak infinitiva i sadanjega indicativa pèrvotnih (203) glagoljah moraš-se iz običaja ili iz onakva rěčnika naučiti, koji ù svakoj rěči ima zabilěžen naglasak. U ovoj-će-se glavi pokazati samo, kolikovèrstne-su po accentu korenne i pèrvotne rěči od jedne dò tri slovke: a da-se učeniku olakša dug put običaja, navesti-ćemo kod svake vèrste pò několiko najobičnijih rěčih.

Pazi. I gděgod nebude čakavski naglasak jednak sa štokavskim, pokazat-ćemo-ga ončas ondě u opazci.

## Naglasak jednoslovčanih.

§. 38. 1. Jednoslovčane samostalne rěči imaju, ako-su kratke, jak težki, ako duge, oštri naglasak: bȍb, krȕh; dȁ, kȁd; brús, grád, bán.

P a z i 1. Odatle-se vidi, da u štokavskom narěčju naglasak nemože razlučiti raznoga značenja rěčih sastojećih samo iz jedne duge slovke. S toga l ú g znači *lucus* der Wald, i *lixivia* die Lauge, a čakavski-je ù drugom značenju l û g. Tako s ú d *vas* i *judicium ;* čakavski s ú d i s û d. — Nu kada pred ovakom rěči stoji koja proklitika (§ 47), onda-se po njoj pozna razluka značenja ; n. p. „stȁti nȁ sȕd“ znači : *in dolio se sistere,* sich auf ein Faß stellen ; a „stȁti nà sȕd“ *in judicio se sistere* sich vors Gericht stellen ; v. §. 33 1, paz. 1, a vidi i §. 51, 2, c.

P a z i 2. U čakavskom imaju mnoge jednoslovčane rěči zavinuti : bȃn, bôj, kvȃr itd. itd. §. 40, b.

2. U dvoslovčanih padežih imaju ove rěči (bile u nom. kratke ili duge) naglasak genitiva, osim slučajah napomenutih u §§. 98; 99, 3.

## N a g l a s a k g e n i t i v a j e d n o s l o v č a n i h.

K r a t k e jednoslovčane imaju pèrvu slovku genitiva uvěk kratku i to ili §. 39.

a) s j a k i m t e ž k i m: bȉč, bȉk, brät: b ȉ č a, b ȉ k a b r ä t a,[1]) ili

b) s a s l a b i m t e ž k i m: bät, böb, čëp: b à t a, b ò b a č è p a[2]).

P a z i. Čakavski gen. : b a t ȃ, b o b ȃ, č e p ȃ, itd.

D u g e jednoslovčane rěči-su po naglasku genitiva četverovèrstne, t. j. ima-jih od svih četiriuh accenatah, i to §. 40.

a) s o š t r i m: bȉeg, dár, glás, grád : b ȉ e g a, d á r a, g l á s a, g r á d a[3]).

---

[1]) Takvi-su a) s a m o s t a v n i c i: bȉč, bȉk, brȁt, cȁr, čȁs, djȅd, dȉm, dnȍ, drȕm, gȁd, gȅrč, Gȅrk, grȁb, grȁd (tuča), grȁh, hljȅb, jȕg, kmȅt, krȕh, kȕp, lȁv, lȁz, lȕk, mȁč, mȁk, mjȅd, mȉš, mrȁz, nȉt, ž., pȁs, pȅrst, pȉr (žito), plȁč, prȁg, pȕh, pȕp, pȕst, ž., rȁk, rȉf, rȉs, rȍk, sȉr, sljȅz, slȍg, sklȁd, skȍt, skȕp, smȅrt, smȅt, sȍm, spȁs, srȅš, srȅz, stȁs, svȁt, svjȅt, svȍd, šȁv, tȅrh, tȅrs, tȉs, tlȅ, ž., vbr., trȁp, vȅrč, vȅrt, Vlȁh, vȅz (brěst), zȅt, zglȅd, zglȍb, zlȍ, Žȉd — b) p r i d a v n i c i : cȅrn, čȉst, dȕg, hrȍm, kȍs, kȕs, lȍš, mȅk (mehak), nȁš, nȍv, plȁh, prȁv, prȍst, rȁd, sȁv, sȉt, slȁb, strȍg, tȁšt, tȉh, vȁš, vȅth (i vȅtah), vjȅšt, zdrȁv, žȕk (žuhak).

[2]) T a k v i-s u : bȁt, bȍb, čȅp, dȁžd, drȍzd, gȅrm, glȍg, grȍb, grȍzd, kȅrst, kȍnj, kȍš, krȍp (vrěla voda), mȁst (mȍšt), pȍd, pȍp, pȍst, rȍb, rȍv, Sȅnj, snȍp, stȍl (stó=stȍo), tȅrn, Tȅrst, tȍp, vȅrh, žȅp (džȅp).

[3]) Tako još s a m o s t a v n i c i : bȉes, bérk, bérv, ž., bráv, brȉeg, brús, cȉep, cȅrv, cȉev, ž., crȉep, cvȉet, část, ž., člán, čún, ćúd, ž., ćút, m. i ž., dán, drúg, dúb, dúg, ért, gáz, glád, glíb, gnȉev, gnjús, gnját, gréz, hlád, hláp, hrék, hríd, ž., húm, kál, káp, m. i. ž., kérv, ž., kljún, knéz, krúg, kús, kúm, kvás, lȉes, líst, lúg *(lucus)*, máh, mȉeh, mlád, mrák, mráv, múž, pánj, pír, práh, prúd, prút, púk, rȉeč, ž.,

**Pazi.** I u čak. oštri, koji skače na proklitiku kao jak težki.

b) sa zavinutim: bán, Béč; bâna, Bêča[1]).

**Pazi.** Čak.: bân, bānȁ, Bêč, Bēča itd.

c) sa jakim težkim: bòg, bòk, ból: bȍga, bȍka, bȍli[2])

d) sa slabim: bój, brój, dvor; bòja, bròja, dvòra[3])

**Pazi.** Čak., bôj, bojȁ, brój, brojȁ, dvôr, dvorȁ itd.

## O naglasku dvóslovčanih.

§. 41. Dvoslovčane-su rěči po naglasku nominativa takodjer četverovèstne, t. j. i njih ima od svakoga naglaska. — Njihov genitiv pravilno dèrži naglasak nominativa, n. p. jĕčam (čma), blȁto, kȁpa, bȁčva, gȁvran; čèšalj (šlja), čèlo, jèzik; lípanj (pnja), blágo; pêtak (tka), glâva itd.[4])

---

sát (òd meda), síu, slúh, smrád, snleg, srȁb, srám, stán, stíd, strlel, ž.. stráh, stúp, súd *(vas)*, šúm, tást, tát, úd, véz, víd, vlás, vlást, ž., vrát, vúk, zéc, zíd, zrák, zúb. — Pridavnici někoji u mužkom i srědnjem spolu: bérz. blied, clel (clo), čést, drág, gérd, glúh, gnjíl (gnjlo), grúb, gúst, húd, ják, krút, llen, llep, ljút, lúd, mlád, nág, nlem, plàv, púst, rídj, rúd, (rȕdast), sled, sínj, sív, skúp, slán, sllep, súh, svét, túp, túst, tvérd, žív, žút; i k tomu oni, koji-su niže (br. IV. 3. d.) izbrojeni u neopreděljenom obliku §. 116, 1. paz.

[1]) Tako: bán, Béč, blén (bún), Bráč (otok), brlest, cílj, čár, čín, ćúk, dlel (dio), drleu, gáj, grleh, híp, hrást, Hvár, kánj (riba), kár, kíp, klén (kún), kljúč, králj, kríž, kút, kvár, lúg (lùšija), ljúlj, llek, mládj, málj, nóž, Pág (otok), páš (pašènog), plášt, plien, pút, púž, rép, Rím, rúg, skút, smleh, smúdj, stríc, stínj, súd *(judicium)*, svák, štáv (šćav), štáp (šćap), štít (šćít), tég, ték (ukus), tín, trúd, trlem, vráč, Vís (otok).

[2]) Tako: bóg, bók, ból, bós, (a, o), bród, dól, dóm, drób, gnój, gód, góst, gróm, hód, kóst, lóv, méd, nóć, nós, plód, plót, plóv, pót, ród, róg, rók, sbór, skók, smók, smól, sók, sól, spól, stóg, stvór, vóz, znój; — k tomu: kráj, ráj, rúj, úš, (od čak. krâj, râj, rûj).

[3]) Tako još: krój, rój, strój, mólj, vól. gól (a, o), bór.

[4]) Početnikom za volju izbrojit-ćemo-jih malo obilnije:

I. s jakim težkim:

1. jednoslovčani: mužk. sp.: jĕčam, lȁkat, nȍkat, mȍzag, pjĕšac, pȕpak, svĕkar, trȍšak, vjĕtar, vȍsak, žĕrvanj. —

Srednjega spola: bĕrdo, blȁto, brȁšno, čĕdo, djĕlo, gĕrlo, jȁto, jĕdro, jĕlo, jȕtro, klȕbko, kȍlo, kȍpno, ljĕto, mȁslo, mjĕsto, prȁvo, prȍso, rilo, rȕho, sȁlo, sidro, sito, slȍvo, stȁdo, šilo, vjĕdro, vrĕlo, zĕrno, zjȁlo, žito; — pȍlje, sĕrdce, ȕljē.

Ženskoga spola: bȁčva, britva, brȍskva, bȕba, bȕka, bȕra. čȁdja, čȁplja, čȁša, čĕta, dinja, dlȁka, drȁča, gȕska, gȕsle pl., hĕrpa, ikra, jĕka, kȁpa, kȁplja, kȁša, kĕrpa, kita, klica, knjiga, kȍpča, kȍra, kȍža, krȕna, krȕška, kȕga, lipa, ljȕska, lȍkva, mȁčka, mĕrva, mĕtva

Ali ima dvoslovčanih rěčih, koje u 2. padežu drugačiji §. 42.
imaju naglasak nego-li u pèrvom, i to:

1. Jak težki měnjaju u 2. padežu na *oštri*: čȁval, čávla. Tako: pȁlac, Pȃvao, stȁrac, tȃnac, tkȁlac, ȕjac, znȁnac. — A Pȅtar ima 2. padež Pètra; cȅrn: cèrna, cèrno; dȍbar, dòbra, dòbro.

*Pazi*. Čak. 2. p. čȃvla, pâlca itd. Petrȃ, cèrnȃ, dobrȃ.

2. *Slab težki* měnjaju někoje rěči u 2. p. na istoj slovci u zavinuti, kao: kònac, kônca. Tako: kòlac, kònac, lònac, mòmak, òvan, stòlac, vrànac.

*Pazi*. Čak. konȃc, kōncȃ itd.



---

mjȅra, mrȅža, mȕka, pȁra, pȃša, pȃtka, pjȅsma, plȉma, plȍča, pr[illegible] ptȉca, pȕška, rȃna, rȅpa, rȉba, sjȅna, sȉla, skrȉnja, slȃma, slȉka, slȉna, slȉva, slȍga, smȍkva, sȍba, srȅća, stȍpa, strȕna, sȕknja, sȕza, svȅrha, šȃka, šȉba, škȍda, štȃka, štȅta, tȅsla, tȅtka, tȉkva, tmȉna, trȅšnja, ȕza, ȕzda, vjȅra, vȉdra, vȉšnja, vlȁga, vrȅća, vȕna, zdjȅla, zȅba, zglȍba, zgȍda, zlȍba, zmȉja, zrȃka, žȃba, žȅtva, žȉca, žȉla.

2. *Nèjednakoslovčane*: gȃvran, gȍlūb, gȍvor, grȕmen, gȕšter, jȃblan, jȃstreb, jȃūk, jȁvor, kȃmen, kȍkōt, kȍmād, kȍrāk, kȍren, krȅmen, lȃbūd, mjȅsēc, mȉrīs, nȅmīr, nȅtjāk, ȍblāk, ȍbōd, ȍbzīr, ȍkrūg, pȃūk, pjȅnēz, pȅpēl, pȍslūh, prȍciep, prȍsjāk, rȉbār, skȍrūp, stȍžer, trȅpēt, vȅčer, vȉtēz, vȃpāj, zȅlen, ž. — Bȍlēst, jȅsēn, kȍkoš, mȉlōst, pȍmōć, rȃdōst, stȁrōst, žȃlost. — Brȅme (brȅmena), i druga takva (osim vrieme).

II. *Sa slabim težkim*;

1. *jednakoslovčane*; *mužkoga* sp.: bȁdanj, čèšalj, kòtal, òcat, òganj, òral, òsal, òtac, òvan; — *srědnjega* sp.: čèlo, pèro, rèbro, sèdlo, srèbro, stàklo, stègno, vèslo, plèće. — *Ženskoga spola*: bùha, dàska, drùžba, gòra, ìgla, ìgra, kòsa, kòšnja, kòza, lòza, màgla, mèdja, mètla, mòšnja, mùha, nòga, òsa, pčèla, pròšnja, ròsa, sèstra, sòva, stàza, tèta, tùžba, vòda, zèmlja, zòra, žèlja, žèna.

2. *Nejednakoslovčane*: čòvjek (čòvjeka), jèzik (jèzika), kàlup, kòrist, òrah, tèmelj, tèrbuh, ùnuk, žèlud.

3. Glagolji u inf.: bòsti, vèsti (dem), mèsti, plèsti, vèzti (zem): grèbsti, tèpsti, lèći, pèći, rèći, žèći.

*Pazi 1*. Kad-su jednoslovčani ovi infinitivi, imaju jak težki: bȍst pròbost, plȅst ùplest itd.

*Pazi 2*. Čakavski accenat: bostȉ, lećȉ, pećȉ itd. izgubio-se-je, koliko znam, buduć da-se ovi inf. samo jednoslovčano izgovaraju.

III. *S oštrim*; a) *izvornim*: lípanj (lípnja), rújan, sérpanj, séžanj, sléčanj, slever, súžanj, svíbanj, tábor, tledan, tísak, trávanj, vépar, víhar. — Blágo, críevo, jáje, méso, móre (gděšto i mȍre), pívo, sleno, súnce, tlesto, zláto. — *Pridavnici*: bledan, dívan, krásan, múkal, tájan; i još slědeći u neizvěstnom obliku, osim ženskoga spola, gdě imaju zavinuti: díčan díčno (ž. sp. dîčna); tako dúžan, gládan, krátak, krúgal, krúpan, mútan, plítak, prášan,

U někojih pako skače slabi accenat u 2. p. za slovku prama kraju, i to ili kao slab težak, ili kao zavinuti, polag količine one slovke; n. p. kònop, konòpa, klòbūk, klobûka.

Tako: mùdrac, svjèdok, život: kòlāč, kòmār, kòtāč, kòtār, lèpīr, pàstīr, rùkāv, slàvīć ili slàvūlj, sòkol; i mnoge izvedene na āč, āk, ār, īk: kòvāč, mlàtāč, jùnāk, tèžāk, zvònār, vòjnīk, itd.

Ovakov-je i gděkoji pridavnik, kao: dàlek, dalèka, dalèko. Tako još: cèrljen, dùbok, stùden, vìsok, žèstok.

Pazi. Čak.: konȍp, konopȁ, klobûk, klobūkȁ itd.

3. Oštri měnja-se u 2. padežu:

a) kadšto u jak težki: práse, prȁseta; tako: júne, ždrïebe.

---

prázan, prïesan, rïedak, šúpalj, tïesan, trïezan. V. u §. 51. nà kraju opazku 1.

b) S novijim oštrim (§. 33. 1.): bánka, bárka, cérkva, čávka, dójka, kárta, klétva, ládja, májka, májstor, pómnja, právda, rújba, rúža i (rûža), slámka, sójka, súša, šájka, škrába, trúblja, žéлja, ženka; strínā, újnā. — Glagolji: a) drïeti, mrïeti, prïeti, strïeti, vrïeti, žrïeti; b) -ćéti (prò-, nà-, za-); éti ili jéti (ùz-, òt-, nà-); prïeti (nà-, ò-, ù-, zà-); -žéti (ò-, izà-, zà-); c) -súti (spem: pò-, nà-). — K tomu pridavnici na ski, ni, izvedeni ili iz jednoslovčanih, koje imaju u 2. pad. zavinuti (§. 40. b) ili iz dvoslovčanih, sa zavinutim n. p. bánski, béčki, grïešni, rïečki, sávski, svílni, rímski, zímski itd.

IV. Sa zavinutim 1. pêtak (pêtka), pîsac (sca). Takve-su sve rěči, koje-se svèršuju na ac, ak, ako-jim-je predposlědnja duga: jâmac, jûnac, pâpak, rûčak, sûdac itd. — 2. i druge někoje imajuće predposlědnju dugu: bîser, jâram, nâjam, râžanj, klâtež, sûhor, žâmor, jâkost, ljûtost, mûdrost itd.

Pazi. Čak. pētǎk, pētkȁ, pīsȁc, pīscȁ itd.

2. Srědnjega sp.: dlièto, gnìezdo, gûvno, jâpno (i vâpno), Lîvno (Lièvno, Hlièvno), mîto, mlièko, pîsmo, plâtno, rûdo, rûno, stâblo, sûkno, ûdo, vîno. ždrièlo; pak onda: lîce, ôje, vièće; — i množtvena: klièšta, lêdja, vrâta.

Pazi. Čak. dlietȍ, dlietȁ, mīto, mītȁ itd.

3. Ženskoga spola: a) bièda, blûna, brâzda, bûna, dîka, drûga, dûga, glîna, gûja, gûsa, hîtnja, hrâna, hvâla; klûpa, krûpa, kûma, kûna, lêća, lièha, lièska, lûka, môlba, mûka, nâda, rêsa, rièka, rûda, Sâva, sêrna, snâga, sviêća, svîla, svînja, šâla, trâva, trûba, tvêrdja, vêrba, vîla, vlâda, zâlva (zȁova), žlièzda, žûna, žûpa; — i mužka: slûga, šûra, (t. j. šùrāk, ili šùrjāk).

Pazi 1. Čak. biedȁ, brāzdȁ, būnȁ itd., samo: ovcȁ, vèrbȁ, sèrnȁ, dakle sve 3 s predposlědnjom izvorno kratkom, pak-ju-je položaj i slab težki tako raztegnuo, da-je postala zavinuta.

Pazi 2. Zȁova, oštri m. zavinutoga (zaòva) zato, jer o postavše iz l nikada nije naglašeno. Tako od prīlnȕti posta najprije prîlnuti, pak onda prïonuti (a ne priònuti).

b) Brâda, ciêna, dûša, glâva, grâna, grêda, pêta, pîla, rûka, srièda, stièna, strâna, vôjska, zîma, zvièzda; — liènost, ljûbav. §. 105. I.

b) kadšto u zavinuti u ženskom spolu neizvěstna oblika: dîčn a, od díčan; v. pod §. 41. izbrojene rěči, IV. 3. d.

4. Zavinuti měnjaju u 2. padežu na jak težki: vrième vrjȅmena i vrȅmena: i na slab težki: diète, djèteta.

Pazi. Čak. dietȇ, djetȅta.

Naglasak troslovčanih.

§. 43. I. Proste a pèrvotne troslovčane rěči obično imaju pèrvu slovku kratku, a děle-se po naglasku nà četvero:

1. koje nà pèrvoj slovci imaju jak težki: jȅzero, mȁćeha, ȍlovo itd.

2. koje na pèrvoj imaju slab, težki: bèsěda, gòmila, kòbila, kòlěno, kòliba, kòpito, lìvada, lòpata, òrudjē, òružjē, òsoba, òžujak, pògača itd.

Pazi. Čak. besȅda, gomȉla itd.

3. Koje na predposlědnjoj imaju slab težki, a ove-su dvovèrstne:

a) koje i u genitivu imaju ovaj naglasak na istoj slovci: gospòdīn, g. gospòdina. Tako: kukùruz, magàzin, Ogùlīn, planìna, slězena, rešèto, vretèno, siròmah, lobòda, slobóda, jetèrva, obèrva, svekèrva itd.

Pazi. Čak. gospodȋn, g. gospodȉna; jetèrvȁ jetèrvȇ itd.

b) u kojih skače naglasak za slovku prama kraju: gospòdār, g. gospodâra. Tako: Bělòvār, kolòbār, Varàdin, Varàždīn.

Pazi. Čak. gospodâr, g. gospodārȁ.

---

Pazi. Čak. brādȁ brādȇ itd.

c) Koje običnije imaju po starinsku zavinuti (ali-se kadšto čuju i s novijim oštrim): plâtja, priètnja, râdnja, sîpnja, slûtnja, smêtnja, smûtnja, šêtnja, tôrba.

d) Někoji pridavnici u ženskom spolu neopreděljena oblika, koji u mužkom i srědnjem spolu imaju oštri. Takovi-su oni u §. 40. pod a) izbrojeni; pak još slědeći: dîčna, dûžna, glâdna, krâtka, krûgla, krûpna, mûtna, plîtka, prâšna, prâzna, prièsna, riedka, tânka, tièsna, trièzna, žêdna. — Čak. dīčnȁ itd.

e) Glagolji pèrvotni někoji, kao: dûbsti, zêbsti, mêsti, râsti, trêsti; pak. tûći vûći, lêći (-čem, i -žem).

Pazi 1. Kad-se od ovih infinitah izpusti i, postanu jednoslovčani s oštrim (§. 38. 1): túć-ću, pótuć-ću, itd.

Pazi 2. Čakavski-je naglasak nĕgda bio: tūćȉ, dūbstȉ, zēbstȉ itd. ali ja-ga nisam nikada čuo; barem u Vinodolu-se sada govori: tûć, vûć, dûbst (i dûst) itd.

4. Koje na predposlědnjoj imaju zavinuti: čeljâde, g. čeljàdeta.

Pazi. Čak.: čeljādě, g. čeljaděta.

Nu kakov naglasak koja takva rěč ima, trěba da-se putem običaja naučiš.

II. Izvedène i složène troslovčane rěči imaju često pèrvu slovku dugu, i to ili s oštrim: lónčarski, bójnica, nájveći; ili sa zavinutim: nâvada, dvâdeset, skâkavac, grâditi, pîsati; ali njihov kao i četveroslovčanih rěčih naglasak ravna-se po pravilih o naglasku izvedenih i složenih rěčih. §. 210. i 217. i slěd.

Pazi. Měštenje i měnjanje naglaska, u koliko ono visi o sklonitbi i sprezi, pokazat-će-se u pregibanju rěčih. §§. 122—3; 118—9; 140.

O nesamostalnih rěčih.

§. 44. Nesamostalne rěči *(atona)* one-su, koje ù govoru (t. j. kad same nestoje) nikakva neimaju naglaska, ter-se zato nikada razdružene od ostalih rěčih neizgòvaraju, nego-se ili k predhodećoj ili k slědećoj rěči prislanjaju, i s njom skupa izgovaraju kao jedna rěč, n. p. zdräv-**sam**, pîsat-**ću**, däo-**sam-ti-ga**, **zà** kućōm-**ti-je** (cvětje), **a i prèd** kućōm-**ti-ga-je**.

Pazi. Izgovori: zdrȁvsam, pîsatću ili pîsaću, dȁosamtiga, zàkućōmtije, aiprèdkućōmtigaje.

§. 45. Nesamostalne rěči dvovèrstne-su naravi: 1) koje-se natrag, t. j. na predhodeću, i 2) koje-se naprěda, t. j. na slědeću rěč naslanjaju. One-se mogu nazvati natražne naslanjače iliti natražnice *(encliticae)*, a ove naprědne naslanjače iliti naprědnice *(procliticae)*.

§. 46. Natražne naslanjače *(encliticae)* slědeće-su:

1. pokratjeno sadanje vrěme od glagolja jesam: -sam, -si, -je, -smo, -ste, -su;

2. pokratjeno sadanje vrěme od glagolja hoću: -ću, -ćeš, -će, -ćemo, -ćete, -ćē(tē);

3. pokratjena zaimena osobna od ja, ti, on, sebe; n. pr. jdbr. rodit. i tužit.: -me, -te, -se, ga, je, ju; dat. -mi, -ti, -si, -mu, -joj; vbr. rodit. -nas (-ne), -vas (-ve), jih; dat.: -nam (-ni), -vam (-vi), -jim; tužit.: -nas, -vas, -je.

4. **čestice**: -bo, -li, -no, -re, -zi, -ka (-kar, -kare); n. p. kàda-li, kăd-no, kàda-re, övī-zi, òvděka.

5. U potentialu glagolja **jesam**, forma: bih, -bi, -bi, -bismo, -biste, -bi; n. p. rek-bi, pisao-bih, pisali-bismo. Ali ako sila govora na ovu rěč pada, onda-je samòstalna; n. p. (velim) da bȉh pisao; (pita-me), da-li bȉh pisao ili ne.

Pazi. Natražne naslanjače nečine nikakve proměne u naglasku samostalne rěči, ka kojoj-se priljube.

Naprědne naslanjače *(procliticae)* jesu §. 47.

I. predlozi:

1) koji-se na roditeljski naslanjaju, i to a) prosti: bez, sa, do, iz, kod, od(a), sbog; u, za; b) **složeni**: izmed, izpod, izpred, izvan, izza.

Pazi. Ostale rěči, koje na način ovih predlogah roditeljni zahtěvaju (§. 226), nisu pravi predlozi, nego samostalne rěči.

2) koji-se na tužiteljni naslanjaju: kroz, niz, uz, nuz, na, u, za; med, nad, pod, pred; o, ob, po;

Pazi. Kada sila govora u ovih predlozih stoji, onda-su samostalni (sa svojim naglaskom), ter ù tom-se slučajn na suglasnik izlazećim kadšto dodaje **a** (kroza, meda i t. d.) n. p. ná-me, ú-te, zá-se, krȍzā-me, prȅdā-te, nȁdā-se.

3) koji-se na městni naslanjaju: pri; u, na; o, ob, po;

4) koji-se na družtveni naslanjaju: med, nad, pod, pred; za, sa.

II. veznici i to:

1) koji-se nà svaku samostalnu rěč mogu nasloniti: **i, te, ni, da**;

2) koji-se samo na jednoslovčanu samostalnu mogu naslòniti; **a, pa, pak, ili**;

Pazi. Napomenuti veznici (osim: a, i) služe i kao samostalne rěči, a navlastito, kada druga koja enklitika za njimi slědi, pak-ju k sebi pritegnu: tȅ-sam, tȅ-ću, dȁ-si, dȁ-će, pȁ-smo, pȁ-ćete (ali nebi valjalo: ȁ-sam ȁ-ću, ȉ-sam, ȉ-ću).

Svi gori izbrojeni **predlozi** naslanjaju-se na **svoje padeže**, a **veznici** na **slědeće rěči** tako, da-se s njimi kao jedna rěč izgovaraju uprav onako, kao i nerazlučive čestice (o-, ob-, oba-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, ne-, ni-) u rěčih: ȍkrūg, **ȍ**bojak, **pȍ**slūh, **nȅ**poslūh, **prȅ**dobar, **pre**vèlik, **prî**morac, **prì**slòniti, **rȁz**govor, **raz**lúčiti, **nȅ**dobar, **ne**čèstit, **nȅ**vidim, **nî**sam. §. 48.

Nu kako god vidimo, da naglasak u takvu sklapanju rěčih kadkada nepomičan ostaje u rěči, a kadšto skače na pridošlu česticu: tako to isto biva i s razlučivimi predlozi i sa gori rečenimi veznici (premda-se nepišu skupa): òd boga, od gospòdina, zà boga, za sûdca.

Tako: prèd kućom, pred svòjom; kòd brata, kod sèstrē: nȁ kamen, na òganj; krȍz goru, krȍza zīd, kroz stàklo; ìz kuće, iz kòtla; ù škrinji, u gròbu; pòd bèrdom, pod zèmljom; ì kravu i kònja, (mati kárā) tè kārā, tȅ njū te njèga; nì kruha ni vòdē; dà pīšēm, da sjèdīm; à ja, à tī, à mī, à brat, pà mī, pà vī, ilì ja ilì ti, itd.

Pazi. To-se razumě, da ona rěč, s koje naglasak skoči, izgubi samostalnost, ter-se ona mora na svoj predlog itd. nasloniti, kao što-se predlog naslanja na onu, koja ostane samostalna.

## Pravila o skakanju naglaska.

§. 49. Skaču na predlog i svaku proklitiku vazda samo oštri i jaki težki naglasak. (§. 36, 2).

Ali oštri-je dvovèrstan: izvorni i noviji §. 33, 1); pak

1. Izvorni oštri skače za slovku natrag na proklitiku (§. 47) kao jaki težki, ili ako ima kamo, još za slovku dalje kao slabi težki: nȁ zīd, dȍ zīda, pȍd glāvu, pò na glāvu, nȁ rūku, nȁ brādu, nȁ mōst, mȅd pūk, ìzpod blāga, prèko sūnca, ìzza grāda.

Pazi. Predlozi: kroz, niz, uz, nuz, uzimaju kadšto na koncu a (kroza itd.), ali naglasak skače na ove predloge, kao da neima onoga glasnika: krȍza zīd, nȉza zīd, nȉza strānu, ȕzā nju, nádā nju. To će biti znak, da je accenat tako skakao na one predloge već prije, nego počeše uzimati a.

2. noviji oštri i jak težki skaču za slovku na proklitiku kao slab težki, n. p. ù dvōr, nà dvōr, ù Bēč, ù bārku, nà prāvdu, kòd mājstora; nà kuću, pò bogu, zà boga, òd kraja, dò ramena, zà cara, dò doma, bèz oka, sà zlobē, ìz kućē, nà bèrdu, itd.

Pazi 1. Kadšto i jak težki nagl. skače kao jak za slovku: nȁ dasku, zȁ goru, nȁ medju, pȍd nogu, pȍ vodu, ȕ zemlju, prȅd zoru, nȁ čaval. Pak onda dȍgovor, ȍdgovor.

Takve-su one ž. spola u §. 105. 1. b; i još někoje mužkoga i srědnjega spola, kao: blȁto, bȅrdo, gȍvor, kȁmen, kȍrak, kȍmād, ȍblāk, vȅčēr. U svih ovih skače i starinski accenat tako. V. §. 51.

Pazi 2. U kojoj rěči stoji na pèrvoj slovci slabi težki ili zavinuti naglasak, ona-ga i s proklitikami nepomična dèrži: bez vòdē, sa zèmljom, do gòre, kod sèstrē, po sèstru, za tètu, a kònja i vòla, u rûci, na glâvi, od nâroda, itd. §. 51. 5.

§. 50. Kada, se-god dvě rěči uzmu kao jedna, onda pèrva izgubi accenat, ter postane nesamostalna, pak-se onda mora

kao proklitika (§. 47) nasloniti nà drugu sa gori (§. 49) naznačenim pravilom: otčè naš (ime molitve), dobàr dān. §.217.

Tako: dobrò jutro, dobàr večer, pomòz' Bōg itd. Tako-se još čuje kadšto: dvâ brata, dviè puške, trî cara, četirì kuće, pêt pēıstah, devèt kūćah itd.

Ali kada sila govora stoji u sprednjoj rěči, onda-se ona mora samostalno izgovoriti sa svojim accentom: **dvá** brȁta, dv**ȉe** pȕške, **trí** cȁra, čè**tiri** kȕće itd.

## Izvod iz ove glave o naglasku.

Iz ove glave o naglásku vidi-se što slědi: §. 51.

1. Odnošenje naglaska štokavskoga prema čakavskomu (i ovoga prema onomu) stoji pod vladanjem tvèrda i nepomična zakona tako, da-se iz poznata naglaska koje god rěči po čakavskom narěčju ončas može lasno opreděliti naglasak iste rěči pò štokavskom, makar da-mu-je ona rěč ili forma rěči òd věka nepoznata, ili sada izgubljena ili barem dvojbena naglaska postala. Taj pako zakon glasi ovako:

a) **Svaki čakavski naglasak (bio ', ' ili ^) u srědini i na kraju rěči prelazi u štokavskom za slovku (syllabu) òd kraja, i to kao zavinuti, ako-je ona slovka u čakavskom duga, a kao slab težki, ako-je u čakavskom kratka;** n. p. čak. glāvä, vodä, dobrotä, neznám, nedâm, štok.: glâva, vòda, dobròta, nèznām, nèdām.

b) **Svaki čakavski naglasak na početku rěči ostaje i u štokavskom nà městu, neproměnjen, van što-se zavinuti pretvori u oštri;** n. p. čak. ȍko, méso, pîšem, štok.: ȍko, méso, píšem (§. 33. 1).

P a z i. Tako-se može i natrag, t. j. iz poznata štokavskoga accenta čakavski točno opreděliti, premda-je to kad-što samo izkusnu theoretiku moguće, i to něšto sbog dvovèrstna oštroga u štokavskom (§. 33. 1), gdě-ti valja misliti, koji-je noviji, da-ga preobratiš u zavinuti, a něšto sbog toga, što-se oštri u čakavskom kadšto (premda redje) ne samo u srědini nego i na koncu rěči nalazi, pak dvojiš, ide li na slědeću dugu slovku oštri ili zavinuti; n. p. štok. zláto, ȍlovo, píšēm, mažȕrāna (bilina *amaracus*), kòpāmo, kòpām dèsnōm rûkom, čak.: zláto, ȍlovo, pîšem, mažur**á**na, kop**á**mo, kop**á**m desn**ó**m rūk**ó**m.

2. Ovo odnošenje nemože biti slučajno; ono trěba da-je nastalo s toga, što naglasak jednoga kao starijega narěčja služi za temelj drugomu, novijemu narěčju, koje po svojem blagoglasju teži, da jednoliko ukloni svoj naglasak za slovku od njegova izvora.

3. Stariji naglasak-je čakavski, a noviji (na starom sagradjen) jest sada gospodujući štokavski*), jer

a) Kako god štokavsko blagoglasje ište, da-se inojezični svaki accenat za slovku prije izgovori, ako-je moguće, a slovka, na koju pade, da-se otegne, ako-je kratka, (n. p. gèrčki: Ἑλένη Jèlena. Ἰησούς Ísus, ἀπόστολος àpostol, μετάνοια mètānija, ᾽αμήν âmēn ili âmīn; tal.: *farò portáre:* fàro pòrtāre; turski: parä, pašä: něm.: gerȅcht, gewiß: géręcht, géwīß itd.): tako-je ono isto blagoglasje učinilo i sa slověnskim starim accentom.

b) Kadšto-je u obih narěčjih sasvim jednak naglasak, pak ni ova jednakost nije slučajna; ona-je moguća samo onda, kad jedan òd njih neima kamo da-se ukloni pò měri svoje težnje. Naravno-je dakle, da-je onaj naglasak noviji, koji u slučaju jednakosti nemože da-se po svojoj težnji svojim pravcem dalje ukloni; a buduć da takva jednakost samo na pèrvih dolazi slovkah, nemože samo štokavski dalje natrag òd kraja, kako gori (1. b). Ovu istinu potvèrdjuje i ono, da-je i ova, prisiljena jednakost accenta samo privrěmena; jer čim-se koja rěč jednakoga accenta sprěda produži, ili kakva proklitika (§. 47) prèda-nju metne,ončas odskoči štokavski naglasak pò pravilu zà slovku natrag, da-se odděli od izvornoga naglaska: n. p. čak. i štok. znäti, ȕlica; štok. nèznati, nà ulicu; čak. neznäti, na ȕlicu.

c) Oštri naglasak u štokavskom skače zà slovku natrag sad kao jak a sad kao slab težki. A zašto ta razluka? — To-je u naravi čakavskoga accenta utemeljeno; jer kad skače kao jaki težki, onda-je u čakavskom tako, pak mora i u štokavskom da bude tako, kad-se nemože udaljiti, n. p. čak. i štok. „nä sūd“ (auf das

---

* Stari accenat zovem čakavskim samo zato, što-se-je u onih Čakavacah, koji-su malo udaljeniji od Štokavacah, sasvim čist i neproměšan sačuvao: ali taj isti stari naglasak-je òd česti i štokavski, a trěba da-je něgda (valjada u predhèrvatsko i predsèrbsko doba) bio obći štokavski accenat svih zemaljah od Dunaja pa dò mora Jadranskoga. Traga-mu-se nalazi još i danas dosta ù tih zemljah, a imenito ù Bosni: u Sarajevu, okolo Kreševa, Novoga Pazara i uza Savu; zatim u Slavoniji uza Savu, pak u Sèrbiji iztočnoj (u tako zvanom resavskom narěčju), u Cèrnoj Gori, u Barskoj nahiji Albanije, i najposlě u Kotorskom i Dubrovačkom okružju. U svih ovdě izbrojenih krajih čuje-se i danas stari accenat, ali naravno da ne čist, nego gdě više gdě manje iz měšan s novim tako, da-se někoje rěči po novom, a druge po starom accentu izgovaraju. Zato novi, većma razšireni accenat zovem „gospodujućim štokavskim“ accentom; a gdě god prosto napominjem štokavski accenat, narěčje, blagoglasje, itd. svagdě razuměvam sve novo, sada gospodujuće.

Fass); a kad skače kao slab, onda-je onaj oštri noviji, postao iz čakavskoga zavinutoga, koji u onom narěčju na městu ostaje, pa-se štokavski po svojoj naravi udaljuje od njega, n. p. čak. „na sûd“ (vor's Gericht), štok. „nà sūd.“ §§. 33. 38.

4. Nemože-se pako okrenuti i reći, da-je čakavski accenat na štokavskom utemèljen; jer 1) da-je čakavsko narěčje starije, to-mu već ista charakteristika, rěč „ča“, dovoljno pokazuje, iz koje-je složeno novije „što“ (=čato, č'to). A k tomu 2) čakavsko blagoglasje nepreinačuje accenta u rěčih uzetih iz tudjih jezikah; ono izgovara gori navedene rěči: Isȕs, apȍstol, matánija, āmên i āmîn, farȍ portáre; gerȅcht, gewíss; neima dakle razloga, zašto-bi bilo koji slověnski accenat preinačilo.*) Zatim 3) da-se čakavski naglasak uklanja od štokavskoga, uklonio-bi-se svagdě, osim gdě-se nemože, t. j. u jednoslovčanih rěčih, u kojih-bi jedinih bila jednakost accenta moguća. I najposlě, 4) okretati štokavski accenat na čakavski nije onako lahko kao naprotiv; a poznato-je, da-se narava u svojom hodu dèrži prostih i lakih pravilah.

5. Slab težki uvěk, a pò pravilu i zavinuti naglasak u štokavskom očiti-su znaci, da-je starinski (predhèrvatski i predsèrbski) naglasak bio na slědećoj slovci prema kraju, i to jak težki, ako-je ona slovka kratka, a zavinuti (i samo kadšto oštri, ako-je duga, n. p. vòda, dobròta, pìsāćī, kòpāmo, starinski i čakavski: vodȁ, dobrotȁ, pisâćī, kopámo. Odatle-je jasno, zašto slab težki i zavinuti ù slaganju rěčih neskaču više natrag na predlog itd., a zašto jak težki i oštri moraju dà skoče. Pèrvi su već udaljeni od izvora zà slovku, à drugi još nisu, pa-se i oni jednoliko moraju udaljiti, kada god-jim-se prigoda naměri.

6. Narava štokavske accentuacie rěčih znȁti i prodati ima-se u grammatici smatrati kao sasvim jednaka, t. j. obě ove rěči imaju izvorno jak težki na predposlědnjoj. Jer izpusti predlog òd rěči pròdati, eto-ti jakoga na predposlědnjoj: dȁti; a produži sprěda znȁti: sȁznati, pak eto ti opet slaboga nà tretjoj od kraja. A uprav tako-je i na 3. 4. itd. slovci.

---

* Samo ako-je koja rěč po Štokavcih (dakle s proměnjenim accentom) došla do Čakavacah, onda-ju i ovi onako izgovaraju, u koliko mogu. Velim „u koliko mogu“, jer neimajući Čakavci slaboga težkoga (`), koji-je samo noviji (hèrvatsko-sèrbski) proizvod, nemogu-ga ni izgovoriti, nego-ga izgovaraju sasvim kao jak težki (̏), n. p. turske rěči: „parȁ, pašȁ“ izgovaraju pȁra, pȁša (město pàra, páša). Tako uobće Čakavci hoteći štokavskim accentom govoriti, izgovaraju: gȍra, mȁgla, nȍga, jȅlēn, sȍkol, tȅmēlj; město: gòra, màgla, nòga, jèlēn, sòkol, tèmelj, itd. itd.

Pazi 1. Poznato-je, da jak težki i oštri mogu bit u štokavskom samo nà početku rěči (§. 36. 2.), a u srědini da-se uzmakom pretvaraju ù slab i zavinuti: ali ako Štokavac opazi, da to (osobito u živućih, tudjih jezicih) neide, te da nà město portáre, befrágen gewésen nesmě reći: pòrtāre, bèfrāgen gèwēsen, onda zadèrži doduše naglasak na istoj slovci, ali-ga pretvori po svojem blagoglasju na zàvinuti, n. p. portâre, befrâgen, gewêsen. Isto čini kadšto u tečaju govora i na početku rěči: zwei Tâge m. Táge. Pa tako-se valjada dogodi i u hèrvatskih rěčih; môram, vrième (1. pad.) m. móram, vrîeme; a lahko moguće da i u někojih pridavnicih t. j. onih od jedne duge slovke, i onih dvoslovčanih na an, ar, al, kojim-je korenna slovka duga, pak imaju oboji u mužkom i srědnjem spolu u dvoslovčanih padežih zavinuti, město meni u čakavskom poznata oštroga onako, kao bîel, bièla, o. n. p. drág, drâga, drâgo, m. drágo; dûžan, dûžna, dûžno. m. dúžan, dúžno; trûdan, trûdno, m. trúdan, trúdno A tako je i krâtak i plîtak i gděkoji opisni participij pèrvotnih glagoljah: bîlo, pîlo, itd. §. 117. 1. pazi.

Ovo-je někakva smetnja, koju-bi valjalo zrělo izpitati, pak opreděliti, što-je izvorno.

Pazi 2. Sve ovo, u §. 51. izloženo pravilno odnošenje obojega accenta razuměva-se o nepokvarenom jednom i drugom naglasku; jer-se-je gdě što dogodilo, da-se-je medjusobnim dělovanjem staroga i novoga u gděkojoj rěči proměnio pravi naglasak. Rečeno-je već, da Čakavci, koji-se često sa Štokavci měšaju, izgovaraju: jȅlen, sȍkol: itd. m. jelên, sokôl,*) a sada dodajem, da-se-je gděšto i štokavski naglasak te još većma pokvario; jer n. p. uzmimo rěč „plemenȉt," ona ima izvorno jak težki ná kraju, pak nepokvaren-ju Štokavac izgovara „plemènit." Ali trěba znati, da-je štokavski accenat aristokratičan, te da-se štokavci smîju svakomu (a osobito u Slavoniji i Bosni), koji stari dèrži accenat, veleći-mu, da tobože „podmuklo zatezajućim accentom"**) i kao pěvajuć govori. S toga čakavci po mogućnosti nastoje, da proměne svoj naglasak po štokavskom, pa-je sasvim věrojatno, da u kojem selu izgovaraju „plemȅnit". Pak uzmimo sada, da dojde u takvo selo kakov imućniji čověk od novijega naglaska, n. p. beg ili aga, kojemu-je ta rěč još sasvim nepoznata, što-će on, kad-ju čuje od onih seljanah? Nemogući u srědini rěči izgovoriti jakoga težkoga, opet-će-jim-se nasměhnuti, pa-će-jih kao popraviti izgovoriv „plèmenit:" a oni siromasi želeći svoj izgovor i opet prilagodit, izgovorit-će zà njim tobože pravije ponjegovu „plȅmenit" †). Pak od takovih-je valjada i Karadžić tu rěč čuo, kad-ju-je tako zabilěžio u rěčniku. A tako-mu-je i dȍbrovōljan, drȁgovōljan, m. dobròvoljan, dragòvoljan; kònopac m. konòpac; kȍsmat m. kòsmat i više drugih.

Takva-je pokvarenost došla kadšto i od inojezična světa, osobito u vlastitih imenih městah i plemenah. Tako-se po gradovih čuje Bělovar m. Bjelòvār, Oˮgulin m. Ogùlīn, Zȉdarić m. Zidàrić, Jovânović m. Jòvanović itd. Nu većina naroda govori i danas sve ove i ovakve rěči nepokvareno po gori stavljenom §. 51.

## Glava 4.

## O pravopisu.

§. 52. Dva-su načela, po kojih-se obično u hèrvatskom jeziku opreděljuje pravòpis: blagòglasje i bližnji izvor iliti koren rěči.

---

*) Vidi na str. 25. opazku na dnu.

**) Vidi Jukićev Zemljopis i pověstnicu Bosne na st. 15.

†) Tako ima accenat ove rěči slědeću lěstvicu: plemenȉt, plemènit, plemȅnit, plèmenit, plȅmenit!

## I. Načelo blagòglasja.

Blagoglasja načelo zahtěva, da-se ù svakoj rěči pišu uprav ona slova, koja-se na onom městu lakše izgovaraju, ter-se s toga običnije i čuju ù govoru; dakle sa svimi preglašivanji, koja-su u §§. 12, i 16 naznačena. §. 53.

N. p. ljupko (ljubak), hèrpta (hèrbat), zupca (zubac), sèrpski, ropski (sèrb, rob), otpasti (od), glatko (gladak), gratski ili gracki (grad), drukče (drugi), Zdrafko, ofca, kraljefstvo (Zdravko, ovca, kraljevstvo), ispisati (iz), teško, društvo (težak, družiti), svadba (svat), svagda (svak), ženidba (ženiti), prozba (prositi), vražba (od vračiti i od vraziti). plantati, hunka (plam, hum), shramba, začimba (shraniti, začiniti), bca, bòca (otac, bodac); ocad, ocuda, ocuditi (odsad, odsuda, odsuditi), otšetati ili očetati, počav, počivati (odšetati, podšav, podšivati), lišće, groždje (listje, grozdje), račta ili rašta, kačto ili kašto (radšta, kadšto), itd.

Ovaj na blagoglasju utemeljen način pisanja ima mnogo dobra, jer §. 54.

1. po ovom načelu može, tko samo slova pisati umě, bez svakoga nauka o jeziku sasvim dobro i pravo pisati, buduć da-mu pri nijednoj rěči netrěba misliti, odakle-je postala i kako-ju trěba pisati, da bude razumivija;

2. blagoglasni-je pravopis kadšto i potrěbit, osobito kad-se hoće da točno naznači izgovor kojega podnarěčja (kraja ili sela) n. p. ako-ćeš, da pismom naznačiš), kako-se ù Cèrnoj Gori izgovara rěč snĕg, moraš napisati šnjé ili šnjég.

1. Ali isti ovaj pravopis ima i tamnu stranu; jer koliko-je lahko pisati po blagoglasju, toliko-je mučno, a kadšto i nemoguće razuměti ovakvo pismo, buduć da čitatelj kòd svake rěči mora dà misli i nagadja, odakle-je postala i što znači n. p. oća počiti kožu (hotjah podšiti kožuh); diete pači zamuknu (padši). §. 55.

2. Nu ovim-se načelom i većoj smetnji otvaraju vrata; jer vas narod pò svih krajih ni ù istoj Hercegovini negovori sasvim jednako, a ù većma udaljenih odande městih razluka-je sve veća, i to ili u blagòglasnoj ili etymologičnoj struci: pak da-se ù obće prime načelo blagoglasja, svakibi mislio, da-mu-se ništa netrěba o pravopisu učiti, pak-bi pisaò, kako-se u njegovu kraju govori, ter tako nebismo do věka imali jednòlika jezika.

3. Ova-se smetnja poněšto umaljuje pravilom. da-se blagoglasje ima slěditi u pisanju samo pojedinih rěčih, t. j. da samo ona slova trěba pisati, kako-se čuju, koja-se preglašuju radi suglasnikah u istoj rěči slědećih; dakle ne: pòt kola, bež nje, kroš šumu, g Bogu, z Bogom itd. nego samo, pŏtkov, nâtpis, ŏcjeći, rŏpski itd. Ali već i to samo čini smetnju; a k tomu tko-se slovnice nije učio, njemu-je jedna rěč (kako-bi někim načinom i moralo biti) sve ono, što-se s jednim naglaskom izgovara (§. 30), dakle; kȁcam, kȁci, kȁcmo, kȁcte, kȁcu, (m. kȁd-sam, kȁd-si itd.; kȁću, m. kȁd-ću, itd.

## II. Načelo izvora.

§. 56. Načelo bližnjega izvora (etymologije) u načinu pisanja rěčih ište, da-se u svakoj rěči pišu ona slova, koja-se ù bližnjem korenu nalaze tako, da slabi suglasnici ostanu uvěk slabi (§. 11.), a jaki uvěk jaki, n. p. mozag, ne mozak, jer je ù korenu (t. j. u 2. pad.) **g**: mozga; lju**b**ko, rě**d**ko, sèr**b**ski, hèrvatski, gospo**d**ski. ka**d**što, ra**d**šta, Zdravko, Vla**d**ko, **iz**kopati, klu**b**ko, po**d**šav, o**d**šetati, gro**z**dje, li**s**tje, **č**to, po**č**tovati, sva**k**da, vasda, zadušbina, razsap, uvědjbati, kto, ně**k**da, itd.

§. 57. Dobrota ovakva pisanja sastoji ù tom, što čitatelj, bio iz kojega-mu drago kraja našega jezika, lakše i nedvojbeno more razuměti, što-je pisano. ako samo ište pozna koju slověnsku slovnicu. — Zato ako-se promotri, da-se piše ná sverhu, da čitatelji saznadu što-je pisano, bolje postiže svoju svèrhu, koji-se etymologije dèrži.

Pa ovakvim-se pisanjem još k tomu razna podnarěčja jezika stapaju u jedan jednolik, starim izvornim oblikom sličniji i manje pokvaren jezik. Dakle kako god načelo blagoglasja u pravopisu cěpa, drobi i mèrvi književnost, tako-se ovim načelom natrag vode i spajaju sva podnarěčja i razrěčja u jednu obću književnu rěku, koja što-je jača, bolje može napajati žedju za naukom. Pak etymologični način izgovaranja niti nije nepoznat u narodu, jer još i danas velik dio naroda govori: listje, gro**z**dje, lju**b**ko, rě**d**ko itd. Zašto dakle da-se zavèrže, što-je bolje, a prigèrli, što-je ne samo manje dobro nego i štetno?

§. 58. Nu i ovaj etymologični pravopis ima svoju zlu stranu, a to

1. da-je teže pisati po etymologiji, buduć da pisac vazda mora misliti, kako dà piše, da-ga čitatelji lakše budu mogli razuměti;

2. da-se ni ovo načelo nemore strogo doslědno u pravopisu uporaviti, ako-se neće, dà bude mučnije razuměti. Tako-bi n. p. po etymologiji trebalo pisati: kto, čto, (m. tko, što) (§. 56.), čtovati, počtovati (m. štov-, poštov-), kdě, někda, nikda (m. gdě, něgda nigda), vasda (vazda), lahkši (od lahak, m. lakši), shvȁt (svȁt), uvědjbati (uvěžbati), itd.

§. 59. **Nebudući dakle nijedno od navedenih načelah pravopisa posvema shodno zà sve rěči u jeziku, trěba-mi da predložim evo tretje**

## Načelo o pravopisu.

**Kako god-je svèrha govorenja, da slušatelju damo razuměti što mislimo: tako-je svèrha pisanja, da to isto čitatelju damo razuměti. Tko dakle govòri i piše onako, kako-ga slušatelji i čitatelji (t. j. kojim-je što izjaviti nakanio) najlakše razumiju, taj najbolje stiže svèrhu. S toga postavljam**

P r a v i l o:

Piši onako, kako-te najlakše mogu razuměti, ako ne svi, a ono barem većina onih, za koje pišeš. Dakle: §. 60.

1. Dèrži-se etymologije (§. 56.) donle, dok ona olakšava razumljenje: ljubko, rědko, gospodski, hèrvatski, iztok, grozdje, listje, itd.

2. Dèrži-se blagoglasja (§. 53.) ondě, gdě etymologija smeta razumljenje; to pako najviše biva u rěčih, kojih-je značenje iz česta svakdanjega običaja poznato bez svake misli na njihov izvor (da-li su, pa i odakle izvedene ili sastavljene): n. pr. tko (m. k'to,) što (od ča-to ili č'to), štovati (čtov-), gda, svagda, něgda, nigda (k'da, ili kada, svak'da, něk'da, nik'da), vazda (vasda), věžbati (vědjbati), itd.

Poraba někojih slovah.

Slova **ć** i **tj** jednako-se izgovaraju, ali različno služe, jer-se **ć** piše: §. 61.

1. u neopreděljenom načinu glagoljah na **ći**; peći, sěći, strići, itd.

2. na početku i koncu rěčih: ćúd, ćút, móć, nóć, péć, kràljić, Krâljević, itd.

3. u sadanjem vrěmenu glagolja hotěti: hoću, hoćeš, itd. neću, nećeš, itd.

4. u pričestju tvornom sadanjega vrěmena: govoreći, dělajući, stojeći, itd.

5. u slovkah, koje-se obično sa **št** ili **šć** izgovaraju: šćŭka (štuka), šćap (štap), plášć (plašt), šćav (štav), šćëta (šteta), obći, obćina (obšti, obština), išćem (ištem), itd.

6. u drugom stupnju pridavnikah na **st**: čest, čvèrst, gúst, tust: češći itd.

7. u 2. stupnju od velik: veći.

8. Rěči: kŭća, dáća, nédaća, zadaća, dòmāći, pisāći, spàvāći, voće, vieće, itd.

U ostalih slučajih piše-se običnije **tj**: brätja, plátja, plâtjati, vrätjati, itd.

§. 62. **dj** i **gj** glase jednako: ali **gj** piše-se samo u tudjih rěčih, u kojih-je izvorno **g**: Gjuragj ne Djuradj od Georgius, Magjar od Magyar, premda-se često i ove rěči pišu bez **gj**, i to ili sa **dj**: Madjar, ili kadšto samo sa **j**: Juraj). — U svakom drugom slučaju samo **dj**: mèdja, gradjanin itd.

§. 63. 1. Ima slȍvakah, koje-se u raznih hèrvatskih narěčjih na razan način izgovaraju, i to kao: **e**, **i**, **ie**, **je**: dête, dèteta, vrême vrëmena, vȉdeo; dîte dìteta, vrîme vrȉmena, vidio; diète djèteta, vrième vrjëmena, vȉdio.

Pazi. Odatle imena narěčjah: ekavsko, ikavsko, iekavsko.

2. Prastara slověnska pisma (u glagoljici i ćirilici) imaju sve ove slovke jednim slovom pisane: pak i mi dèržeći-se (s obzirom na §. 59) ù tom, koliko hercegovačko narěčje dopušta, historičnoga temelja, pišemo iste slovke sa **ě**, kada god se one u **ie**kavskom dvoglasno izgovaraju, bez razluke, da-li su duge ili kratke, n. p. děte, děteta; brěme brěmena, vrěme vrěmena (izgovori: diète djèteta, brjëme brjëmena, vrieme vrjëmena).

Ali kada za takvimi slovkami slědi koi glasnik ili **j**, onda-se one u današnjem **ie**kavskom izgovaraju kao **i**, pak se i pišu sa **i**, n. p. razumio (razuměla), volio (voléla), dio (děo, děla), smîjati-se (smèjati-se).

Pazi. Osim toga čuje-se kadšto medju **ie**kavci, da se ovakve slovke poslě slova **r** izgovaraju kao **e**, a to kad-su kratke i jako težko naglašene, n. p. brěme brěmena, vrěmena, zrělo. S toga se često i piše ovako: ali je i ovdě bolje dèržati-se obćega pravila, budući da-se u Hèrcegovini još i danas ne rědko izgovara: brjëme itd.

§. 64. 1. U hèrvatskom ima jedan samostalan glas, za koji neima slova u klassičnih jezicih, a jasno-se razlikuje od glasa svih inih glasnikah. U raznih krajih našega naroda može-se on ù mnogih rěčih, ter medju svakojakimi suglasnici čuti, a u nebitju shodna latinskoga glasnika znaju-ga gděšto pisati sa ('): jed'n, sed'm, og'nj, dob'r, hrab'r, nag'l, rěd'k, op'u'k, v'rt, p'rst, itd.

2 Ovaj glasnik věrojatno da se-je něgda obćenito tako izgovarao u napomenutih i podobnih slovkah (u kojih-se sada većinom **a** izgovara) ali u sadanjem najobičnijem izgovoru sačuvao-se-je još samo u někojih rěčih pred **r**: v'rst, p'rst itd. S toga tvèrde někoji učitelji, da-je u ovakvih slovkah glasnik **r**, ter da netrěba u njih drugoga glasnika pisati. Ali uzimati **r** za glasnik, znači dopuštati, da ima glasnikah, koliko slovah; jer nijednoga neima suglasnika, koji-se nebi dao onako kao **r** s onim samostalnim glasom i sprěda i straga izgovoriti n. p. b', 'b, r', 'r, itd. Obě azbuke (§. 3.) imaju za ovaj glas osobita slova (glag. I; cir. ъ, ь.), od kojih-bi-se jedno moralo pisati i u ovakvih slovkah pred **r**, n. p. пърст (ne прѫст, što-je bugarski). S toga

è piše-se pred r za onaj izvorno hèrvatski samostalni glas, koji neglasi kao nijedan latinski glasnik: pèrst, kèrst, vèrst, smèrt itd.

§. 65. Ovaj koliko-je moguće na historičnom i etymologičnom, a koliko trěba na blagoglasnom temelju ustanovljen pravopis ima i sada još dvě mane, koje-se većma abecedi dati moraju (što premalo ima slovah) nego-li pravopisu: t. j. za è i ě, da-se nà njih nijedan znak ni dužine ni naglaska nemože metnuti. Za ě-je već kazano (§. 34), kako-se može u potrěbi naglasak zabilěžiti, a

Za è valja upamtiti:

1. ako-je na ovakvoj slovci slab težki, piše-se u ovoj slovnici samo è: cèrno: ali

2. ako-je na njoj koji god od ostalih triuh naglasakah, piše-se takodjer samo naglasak, koji treba: cȅrn, tvréd, tvȇrda;

3. ako ona slovka nije naglašena, piše-se opet è, ali izvan toga bilěži-se i naglasak ondě, gdi jest: ùsmèrtiti, nàpèrstnjak.

Pazi. Izvan toga ima gděkoja rěč, u kojoj glasnik e pred r dèrži svoj pravi glas, pak-je, osobito u nepoznatoj rěči, pomučno znati, kako-se ima izgovoriti. Takva-je rek-bi tudja rěč perda (zastor), tako hȅrceg i Hȅrcegovina, a tako i naše kćerca (kćȇrka), pȇrce, pérje, pérnica, pérnat. Ali za srěću-je vèrlo malo takvih rěčih, u koji-je e naglašeno.

§. 66. Latinska i gèrčka historična imena, kao i druge rěči iz onih jezikah, koje još nisu obće primljene u narodu, dakle još nisu podomaćene, pišu-se na njihov izvorni način, (samo što-se svèršetak rěči radi lakšega sklanjanja po našem jeziku proměni): Apollon, Attij, Caesar, Caton, Demosthen, gràmmatika, Kyr, mathèmatika, Octavian, Quintilian itd.

Velika početna slova pišu-se obćenito:

§. 67. 1. Na početku govora; na početku versa u pěsmah; za piknjom; za dvěma piknjama, ako tudje rěči slěde; za znakom upita i uzklika, ako-je njimi govor dovèršen.

2. Imena vlastita ljudih, varošah, gradovah, rěkah; gorah, zemaljah, itd.: Márko, Zrínjski, Zâgreb, Sâva, Klěk, Dàlmacija, itd.

Izvan toga-se obično pišu velikim slovom još 1) imena znanostih i měsecih; Slòvnica, Ràčunstvo, Sěčanj, Veljača; 2) imena častih i dostojanstvah onoga, komu-se pišu, a kadšto i zaimena, koja njega idu: Molim-Vas, dragi Gospodine, itd.

§. 68. Znaci razlučavanja (*signa interpunctionis*) u hèrvatskom-su ona, koja u ostalih jezicih: zarěz *comma* (,), piknja i zarěz, *media nota* (;), dvě piknje, *colon* (:), piknja iliti točka, *punctum* (.), znak uzklika, *signum exclamationis* (!), znak upita *signum interrogationis* (?), znak skupnoga izgovora, (-), zatvor *parenthesis* ( ).

P a z i. Poraba njihova razložit-će se ù skladnji.

§. 69. Buduć da-se sve naslanjače, tako natražne (*encliticae*) kako i naprědnē (*procliticae*) sa svojimi samostalnimi rěčmi skupa izgovaraju kao jedna rěč, morale-bi-se radi lakšega čitanja skupa kao jedna rěč i pisati: ali da-se opet neotežča razumljenje, dobro-je, da-se pišu razstavljene, nego samo da-se enklitike barem u početnih školnih knjigah svežu znakom (-), a za proklitike, koje u izgovoru sâme sobom napèrvo k slědećoj rěči sèrnu, netrěba nikakva veza, nego-je dosta, da-se barem ù slovnicah nà njih zabilěži naglasak, kada ga imaju, a to da može spaziti učenik, kako-jih trěba izgovarati: n. p. vèlīm-ti **zà** brata, **dà** pìšeš po njèga; v. §. 51.

P a z i. Ipak-sam mislio, da-je dosta, ako-se zabilěži naglasak na proklitici uvěk samo s l a b i m težkim, bez razluke, da-li-je ondě jak ili s l a b težki.

---

# II. Pregibanje rěčih.

## Glava 5.

### G l a v n o d ě l j e n j e r ě č i h.

§. 70. Rěči-su po značenju ili i m e n a (*nomina*), ili g l a g o l j i (*verba*), ili č e s t i c e (*particulae*).

Ime-je ù obće dvovèrstno: 1. s a m o s t a v n o iliti samostavnik (*nomen substantivum*); 2. p r i d a v n o iliti pridavnik (*nomen adjectivum*).

Ovamo spada još 1. b r o j n o ime ili brojnik (*nomen numerale*); i 2. z a i m e (*pronomen*); koje-se oboje děli (kao i druga imena) na samostavno i pridavno.

## Glava 6.

### O s a m o s t a v n o m i m e n u.

§. 71. **S a m o s t a v n i k**-je rěč, kojom-se naznačuje o s o b a ili s t v a r, ili pako onakov č i n ili onakva k a k v o ć a, koja-se bez

svake osobe ili stvari pomisliti može: Márko, učènik, knjìga, směh, dobròta.

Samostavno-je ime tròvèrstno: §. 72.

1. vlastito *(nomen proprium)*, kojim-se samo pojedine osobe ili stvari naznačuju; Márko, Zâgreb, Sâva.

2. Obće *(appellativum)*, kojim-se naznačuje osoba ili stvar po njezinoj vèrsti, u koju spada: čòvěk, králj, knjìga.

3. Skupno *(collectivum)*, koje u jednobròju množinu znači: gospòda, bràtja, čèljād, vôjska, dèrvjē, kàmēnjē.

## Spol samostavnikah.

Tri-su u jeziku spola: mužki, ženski i srědnji §. 73. iliti neznani.

Pazi. Buduć da-su u naravi živućih bitjah samo dva spola, nemogu ni rěči izvěstno značiti više nego dva, t. j. mužki i ženski. Ali kadšto-se ili nemože razpoznati spol u osobah i životinjah (osobito kad-se s daleka vide), ili-ga netrěba naznačiti: zato mora biti i u jeziku (za takve osobe i životinje) rěčih, koje neizvěstan spol ostavljaju, ter-jim-se veli, da-su srědnjega iliti neznanoga spola: ćeljâde, děte, gòvedo.

Pravila, po kojih-se može razpoznati spol samostavnikah hèrvatskih, děle-se na dvoje: A. po značenju, i B. po svèršetku rěčih.

### A. Po značenju.

1. Mužkoga-su spola sva imena mužkaracah (t. j. mužkih glâvāh, mužâkāh, sámācāh). Ova imena pravilno izlaze na suglasnik (ili na o=l): múž, čòvěk, Pètar, učènīk, bràt, mèdjed, kònj, làv, òral, vól, (òrao, òrō). §. 74.

Nu ima-jih několiko, koja-se svèršuju:

1) na a: Lúka, Màtija, Nìkola, slûga, starèšina, vòdja, vójvoda, pòglavica, izdajica;

2) na e, i, o: Râde, Vasoje, Zrinjski, Stulli, Jánko, Márko, Stánko, vojno, itd.

Pazi. Gděkoja rěč na a, makar da i čověka znači, jest grammatično (t. j. po obliku) ženskoga spola, n. p. stráža (m. strâžac). Takve-su: běna, blûna, hèrdja, kùkavica, pijanica, siròta, skîtalica, itd. A i rěči, slûga, starešina, vòdja i vojvoda nalaze-se kadšto u ženskom spolu (a to zato, što-su nalik na ženske).

§. 75. II. Ženskoga-su spola sva imena ženskinjah (t. j. ženskih glâvah, žènākāh iliti sàmīcāh). Ova-se svèršuju
a) obćenito na **a**: žèna, sèstra, djèvojka, lȁvica, vùčica, itd.
b) samo někoja na suglasnik: svást, kȍkōš.

Pazi 1. Někoja ženska svèršuju-se još 1) na **i**: mati, kći, ljubi (ljubovca, supruga); 2) na **e**, osobito imena něžnosti: Âne, Mânde, sêle (m. sestra).

Pazi 2. Ako od koje rěči nije običan oblik ženskoga spola, daje-se i ženskoj glavi mužko ime, koje ostaje grammatično mužkoga spola, n. p. góst, kȍsac itd. §. 193, 6, pazi 2.

§. 76. U mnoge-se životinje, a osobito u ribah, pticah, bubah i kukacah nemože lahko razpoznati spol, ter zato neima zà njih dvovèrstnih (zà svaki spol napose služećih) rěčih, nego-se one bez razlike naravnoga njihova spola samo grammatično sad mužkim sad ženskim imenom nazivaju, kao n. p. slavulj (makar da-je mužko ili žensko). Grammatični (mužki i ženski) spol ovih rěčih veli-se zato obći *(genus epicoenum)*; n. p. slavulj-je mužkoga obćega spola; a sova ženskoga obćega.

Tako: kós, vrêbac, jȁstreb, ptȉca, sjènica, zēba; miš, jéž, štȁkor; cérv, kòmār, mùha; zmȉja, rȉba, pàstèrva, ȕgor, itd.

Koja-se òd njih svèršuju na suglasnik, mužkoga-su spola (osim ženskih zvěr i úš), a koja na **a**, ženskoga. Nu ako-jim-se hoće da naznači pravi spol, ima-se dodati za mužki: mùžāk ili sâmac, a za ženski: žènka ili sàmica; n. p. slàvulj mužak ili ženka (sâmac ili sàmica): uhvatio-sam sěnicu mužâka; odlětio-mi kos ženka.

§. 77. III. Srědnjega-su spola imena živućih bitjah, kojim čověk nezna upravo (ili neće da kaže), jesu-li mužka ili ženska, pak ako-jih hoće da imenuje, dade-jim ime, koje neznači ni mužko ni žensko. Ovakve rěči svèršuju-se obično na **e**, a gděkoje na **o**; n. p. čeljâde, neznam je-li muž ili žena; děte (děčāk ili děvojčica), gòvedo (vol ili krava), žděbe (žděbac ili žděbica). Tako: jȁgnje, jȁre, pȉle, kônjče, màgare, práse itd.

Pazi 1. S toga-se srědnji spol dobro zove i neznani, a mogao-bi-se nazvati i nijedan ili nikakav (ni jedan ni drugi) spol, (t. j. *genus neutrum*).

Pazi 2. Nalik na ove srědnjega spola rěči ima i gděkoja sa izvěstnim značenjem naravnoga (muž. ili žensk.) spola, n. p. momče, děvojče, koje-su po svoj prilici izvorno samo pogèrdno značenje imale, pak-su ostale srědnjega spola, premda znače danas što momak i děvojka.

Pazi 3. Skupna imena živućih bitjah jesu grammatično ž. spola i to:
1) na **a**: brȁtja, djěca i djèčina, drùžina, gospòda.
2) na **ād**: čěljād, jȁgnjād, jȁrād, jȕnād, kȍnjād, prȁsād, tělād, zvěrad, žděbād, žȉvād, itd. i k tomu mlâdež.

### B. po svèršetku.

Nèžive stvari neimaju u naravi nikakva spola (ni mužkoga ni ženskoga), dakle u gori naznačenom smislu ni srědnjega. Nu budući da-jim-se imena jednako svèršuju i sklanjaju kao i ona za naravni spol, razděljena-su grammatično i ova po onom priměru na ista tri spola. S toga §. 78.

I neživih-se stvarih imena děle na **mužki**, **ženski** i **srědnji** spol, a to **kako-je koje nalik na imena spol imajućih bitjah**. Dakle §. 79.

I. Na mužki spol pripadaju, koja-su nalik na imena živućih mužkih bitjah, t. j. koja-se svèršuju na suglasnik (ili **o=l**): zúb, zíd, krüh, itd. i jedina rěč na **a**: vèljača (měsec). §. 80.

Izvadi slědeće rěči na suglasnik, koje-su ženskoga spola:

1) pomišljena *(abstracta)* na **ost**: blâgost, hïtrōst, jâkost, lièpost, mûdrost, nâglost, sītōst, tûpost, učènost, znânōst itd.

2) I k tomu još slědeća raznoga značenja: bèrv (staja), bȍjāzan, bȍlēst, bȍliezan, büjād, cërvēn, cȉēv, část (poštenje), čëljūst, čëtvèrt, čèst (dio, srěća), ćúd, ćút, dȍbīt, gȍlēt, hríd, ȉzpovied, jësēn, kàp, kërv, kȉet, kób, kóp, kòrist, kóst, kûpelj, lást, láž, ljûbav, ljùvēzan, lúč, mást, mísal (-ao), mnóž, móć, nârāv, nëman, nëmōć, nóć, òblast, ós (osòvina), pämēt, päprāt, pëčāl, péć, pjësan, pȉest, pláv (ladja, barka), pȉiesan, pȍdrāst (bolest), pògibēl, pȍmōć, pöviest, prëpāst (strah), prîčest, prȉjāzan, pröpāst, pròpovied, püst, püstōš, pȕt (tělo), rál, rávān (ravnica), ráž (hèrž), rȉeč, skérb, slást, smërt, smól (smola), sól, strȉel, strást, stüdēn, stvár, svèrž, svȉest (sâviest), vérst, vȉest, vlást, zäpovied, zäpoviest, zâvīst, zëlēn, zléd, zób, žédj (žédja), žúč.

**Pazi 1.** Još několiko ovakvih, koje rědje služe, moć-ćeš-se naučiti iz rěčnika ili iz običaja.

**Pazi 2.** Ima rěčih na suglasnik, koje-se uzimaju kao mužke i kao **ženske**: takve su

a) češće mužke: glád, pèčat, rât, vâroš, večer;
b) češće ženske: ból, dól, káp, nȉt, ōtrōv.

**Pazi 3.** Rěč „kamen" izgovara-se gděšto u pèrvom padežu na **i**: **kami**, kamena, ali-je i onda mužkoga spola.

II. Na **ženski** spol pripadaju, koja-su nalik na imena **ženskih bitjah**, i to 1) na **a**: glâva, vòda, knjïga, itd.; 2) na **suglasnik**: blâgost, hitrost, bèrv, itd., vidi gori §. 80. 1. 2. §. 81.

**Pazi.** Rěči na **čva, dva, kva, tva, žva**: (bačva, bradva, bukva, lokva, smokva, tikva, žukva, britva, gužva, itd.), izgovaraju-se u gděkojem narěčju na **i** *indecl.* (bači, buki, itd.), ali-su uvěk ženskoga spola.

§. 82. III. Na srědnji spol pripadaju, koja-su nalik na imena živućih bitjah neznanoga spola (§. 77), t. j. koja-se svèršuju na **e** ili **o**: pölje, móre, vrième, súnce, itd.; blăto, vîno, itd.; i jedina rěč na **a**: dòba, *indecl.* (izvorno genitiv rěči döb: ovo, ono dòba (= *hoc, id temporis).*

Pazi 1. Istim načinom i samo množtvena imena uzimaju-se u spolu, kako-je koje nalik na množtveni broj imenah živućih bitjah; dakle
1. izlazeća na **i** mužkoga-su spola: duhovi, moždani, ulozi itd.
Osim ženskih: grudi, osti, pèrsi.
2. na **e**, ženskoga-su spola: gusle, nožice iliti škare, vlle itd.
3. na **a**, srědnjega-su spola: kliešta, njědra, ûsta, vrâta, itd.

Pazi 2. Imena slovah **a**, **b**, **c**, zatim svaka pojedina slovka, i svaka rěč kad-se bez obzira na značenje (t j. kao gola tvar) uzme, pravije-je srědnjega spola, n. p. malo **a**, veliko **B**; **nu**-je ili dugo ili kratko (nŭ, nū); hèrvatsko **da**-je mnogoznačno.

## Glava 7.

### O bròju, pâdežu i sklònitbi.

§. 83. Hèrvatski jezik razlučuje u imenih tri broja *(numerus):*

1. jednòbroj (*n. singularis)* za jednu osobu ili stvar: pìsār, stól.

2. dvòbroj *(n. dualis)* za dvě osobe ili stvari: dvá pisâra, dvá stòla.

3. Višèbroj *(n. pluralis)* za više osobah ili stvarih: pisâri, stòli.

Pazi. Dvobroj služio-je ù starom jeziku upravo samo zà dvě osobe ili stvari, ter odatle-se i veli dvobroj; ali danas služi još i za tri, i četiri (osobe ili stvari), nu u svakom slučaju mora brojnik: dva, tri, četiri pred njim jasno izrečen biti; jer drugačije mora stâti višebroj.

§. 84. Padežah ima ù svakom broju po 7 slědećih:

1. imeniteljni ili *nominativ* (tko? što?)
2. roditeljni ili *genitiv* (koga? česa? čega? ili šta? čiji, a, e?)
3. dateljni ili *dativ* (komu? čemu?)
4. tužiteljni ili *accusativ* (koga? što?)
5. zvateljni ili *vocativ.*
6. městni ili *local* stoji samo s predlozi: pri; u, na; o, ob; po; (pri kom? pri čem?)
7. Orudni ili *instrumental* (kim? čim?)

§. 85. Samostavnici hèrvatski sklanjaju-se nà tri načina, ter-se veli, da-su tri sklonitbe samostavnikah, koje-se razpoznavaju pò drugom padežu jednobròja, koji-se svèršuje
u I. sklonitbi na **a**, u II. na **e**, a u III. na **i**.

§. 86. U sklonitbi imenah trěba razlučit koren rěči od padeža. Koren-je ono, što nepromĕnjeno ostaje u sklonitbi, dočim-se

měnjaju samo padežni svèršetci, koji-se korenu priděvaju. Koren rěči pokazuje-se najprije ù drugom padežu jednobròja, n. p. od hèrbat koren-je hèrbt; jer-se veli u 2. p. hèrbt-a.

Tako rěči: mȍzag, ògani, gòvedo, sèdlo, pȍlje, ȉme, čeljâde, vòda, mètla, bȍjāzan imaju korenje: mozg, ognj, goved, sedl, polj, imen, čeljadet, vod, metl, bojāzn; iz kojih postaju padeži, ako jim-se doda kakov padežni svèršetak, n. pr. za 2. p. a, e, i.

Pazi. Stoga se 2. p. jedn. zové kadšto korenni padež, iz kojega-se izvode svi slědeći padeži u jedno- i višebròju.

## Pregled sklonitbe samostavnikah. §. 87.

Jednòbroj.

| | I. | | | | II. | III. |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | svèršetak | | | | ženski spol | |
| | tvèrd | | mekan | | | |
| | m. | sr. | m. | sr. | | |
| 1. | — | o | — | e[1]) | a | — |
| 2. | a | | | | ē | i |
| 3. | u | | | | i | i |
| 4. | — (a) | o | | e | u | — |
| 5. | e, (u) | o | u | e | o, (e) | i |
| 6. | u | | | | i | i |
| 7. | ōm | | ēm | | ōm | ju, (ī, jōm) |
| | Dvobroj | | | | | |
| 1.4.5. | (dva) | a | | | kao vbr. | kao vbr. |
| 2. 6. | (dvaju) | kao vbr. | | | (dviu) (uh)[2]) | (dviu) (iuh[3]) |
| 3. 7. | (dvama) | ima | | | (dvěma) ama | (dvěma) ima |
| | Višebroj | | | | | |
| 1. | (ov-)i | a | (ev-) | | e | i |
| 2. | āh | | | | āh | īh |
| 3. | ōm | | ēm | | ām | īm |
| 4. | e | a | | | e | i |
| 5. | i | a | | | e | i |
| 6. | īh (ěh) | | | | ah | īh (ěh) |
| 7. | ī (īm) | | | | ami | mi |

[1]) Mehkoga svèršetka padeži naznačeni-su, samo koji-se luče od tvèrdih: ostāli-su kao tvèrdi. — [2]) v. §. 103.; [3]) v. §. 107.

§. 88. Iz ovoga-se pregleda vidi, da

1. Samostavnici mužki (koji-se nesvèršuju na **a**) i srědnji sklanjaju-se na jedan i obći način; ženski pako (i mužki na **a**) na ostala dva načina.

2. Srědnji samostavnici imaju ù svakom broju pò tri padeža jednaka, t. j. 1. 4. i 5., koji-se u višebròju svèršuju na **a**; a ženski imaju ista tri padeža u višebròju jednaka na **e**.

3. Mehkoga svèršetka rěči imaju u 5. pad. jdbr. svèršetak **u** (tvèrda **e**), u 7. padežu jednobroja i 3. višebroja **em** (tvèrda **om**);

4. U dvobroju sačuvalo-se-je malo padežah, pak što manjka, naknadjuje-se višebròjem.

Pazi. Tako-su-se u mnogih krajih i od višebroja izgubili někoji padeži, kao 3. i 7., koji-se ondě naknadjuju dvobrojem (**-ima**, **-ama**); pak onda 6., za koji služi takodjer **-ima**, **-ama** ili **im**, **am**, što nije u višebroju ni u dvobroju pravilna forma ovoga padeža; s česa-je bolje, da-se u pismu dèržiš pravilnih množtvenih oblikah.

## I. Sklonitba samostavnikah.

§. 89. Pèrve sklonitbe rěči-su mužkoga i srědnjega spola.

Mužke-se svèršuju 1) na suglasnik ili o=l: brat; 2) na glasnik, i to imena ljudih, na **e** ili **o**: Vasoje, Marko, vojno.

Srědnje rěči svèršuju-se sve na **e** ili na **o**: pòlje, sèlo.

§. 90. Rěči na suglasnik děle-se po svèršetku na tvèrde i mehke. Mehke-su, koje-se svèršuju na: **j**, **dj**, **lj**, **nj**, **č**, **ć**, **š**, **ž**. (§. 12.); a ostale-su tvèrde. Poslě mehkih nemože stati **o** nego **e**; n. pr. jèlen**o**m, kralj**e**m, polj**e**m; brod**o**vi, kralj**e**vi; žút**o**, vruć**e**, žút**o**ga, vrúć**e**ga itd.

Po tom izgledu děle-se i one rěči, koje na kraju imaju glasnik (i mužke i srědnje); pa koje-se svèršuju na **o**, računaju-se k tvèrdim, a koje na **e**, k mehkim.

§. 91. **Priměr sklonitbe tvèrda svèršetka.**

| Jednobroj | | Višebroj | | Dvobroj |
|---|---|---|---|---|
| 1. jèlen, | sèl-o | jèlen-i, | sȅl-a | (dva) jèlen-a, sèla |
| 2. jèlen-a, | sèl-a | jèlēn-āh, | sél-āh | — — |

| | | |
|---|---|---|
| 3. jèlen-u, sèl-u | jèlen-ōm, sèl-ōm | jèlen-ima, sèl-ima |
| 4. jèlen-a, sèl-o | jèlen-e, sël-a | (dva) jèlen-a, sèl-a |
| 5. jëlen-e, sèl o | jèlen-i sël-a | (dva) jèlen-a, sèl-a |
| 6. jèlen-u, sèl-u | jèlen-īh, sël-īh | — — |
| 7. jèlen-ōm, sèl-ōm | jèlen-ī, sël-ī | jèlen-ima, sèl-ima |

## Priměr sklonitbe mehka svèršetka. §. 92.

| Jednobroj | Višebroj | Dvobroj |
|---|---|---|
| 1. králj, pȍlj-e | krâlj-i, pȍlj-a | (dva) krâlj-a, pȍlj-a |
| 2. krâlj-a, pölj-a | krâlj-āh, pólj-āh | — — |
| 3. krâlj-u, pölj-u | krâlj-ēm, pȍlj-ēm | krâlj-ima, pölj-ima |
| 4. krâlj-a, pȍlj-e | krâlj-e, pȍlj-a | (dva) krâlj-a, pȍlj-a |
| 5. králj-u, pölj-e | králj-i, pȍlj-a | (dva) krâlj-a, pȍlj-a |
| 6. krâlj-u, pȍlj-u | krâlj-īh, pölj-īh | — — |
| 7. krâlj-ēm, pölj-ēm | krâlj-i, pölj-ī | krâlj-ima, pȍlj-ima |

## Pravila blagoglasja I. sklonitbe. §. 93.

1. Jednoslovčane rěči: päs, sän, šäv; i mnoge dvoslovčane i troslovčane na suglasnik, koje u poslědnjoj slovci imaju kratko **a**, izbacuju ovo **a** u ostalih padežih, osim 2. pad. vbr., gdě-se dugačko izgovara; n. p. òtac, òtca, òtcu, ȍtče, otcem, òtci, ȍtācāh, òtcem itd.

Takve-se svèršuju na: **ac, ak, ao** ( **al**), **alj, am, an, anj, ap, ar, as, at:** kònac, mòmak, òrao (oral), kȁšalj, jâram, òvan, òganj, râsap, vjëtar, òvas, läkat, hèrbat, itd.

Izvan někojih rěčih na **an,** koje neizbacuju onoga **a:** vàgan, šaran, Stöjan, itd.

Někoje ovakve rěči, koje-se svèršuju na **lac, lak,** kad izbace samoglasnik, pretvaraju **l** na **o**: vlâdalac, písalac, prätilac, tälac, žëtelac, zâselak, itd.; vlâdaóca itd.; druge pako, ponajviše dvoslovčane, i one troslovčane, koje pred **l** već imaju **o**, radi lakše razumivosti zadèržavaju **l**, n. p. tkälac (ili tkâlac), pälac, tèlac, kòlac, tobòlac, vòlak, itd. tkàlca, pálca, itd.

2. U petom padežu jednobroja pred **e** pretvara-se **c** i **k** u **č**, **z** i **g** u **ž**, a **h** u **š**: òtac, ötče, jùnāk jùnāče, vìtēz, viteže, Bóg Bȍže, dúh düše.

Kònjīc i slâvīc imaju 5. pad. kao kònjić i slavić (slavulj) na **u**: kònjīcu, slàvıcu. — Od Fràncez ili Fràncuz govori-se u petom padežu oboje: **že** i **zu**: sȉnak (sìnka) ima *voc.* sínko.

Rěči na **ar**, imaju u 5. pad. jednobroja **u** kao mehke: gȍspodāru, pästîru, pȉsāru, itd.; samo cär ima oboje: cäre i caru!

3. Rěči na **c** imaju 7. pad. jedbr. i 3. pad. vbr. na **em**, kao mehke: kòlcēm, òtcēm, strîcēm itd., osim zéc-om i mjesēc-om. A i pút veli-se običnije: pûtem (hoditi).

4. U višebròju pred samoglasnikom **i** měnja-se: **k** na **c**, **g** na **z**, a **h** na **s**, n. p.

1. junâci, bözi, düsi
5. jünāci, bözi, düsi
6. jùnācıh, bözıh, dùsīh
7. junâcı, bözı, dùsı.

5. Rěči srědnjega spola, koje-se svèršuju na dugi glasnik (ō, ē), imaju po svih padežih dug svèršetak: bògatstvō, bògatstvā, bògatstvū itd. kopjē, kopjā, kopjū itd.

§. 94. Posebna pravila o I. sklonitbi.

1. Rěči mužkoga spola, koje što neživućega znače, imaju 4. pad. jednobroja kao pèrvi, a imena živućih bitjah kao drugi na **a**: vidim bród, jèlena.

To valja i za onaj slučaj, kad poznato ime živuće stvari, što neživućega znači (kao vúk, kȍkot, kȍnj itd.), ili pako kada poznato koje ime neživuće stvari čověka znači (kao: bȉč, člán, mäč, gróm itd.), n. p. nàpēti vúk ili kökot (nà puški), iti ù sv. Petar (cèrkvu); pösla Bog Atilu, bȉča svóga, nà svět; izgûbili-smo jèdnoga člána (iz drûžtvā) itd.

Pazi 1. Kad-se pod imenom kojega čověka razuměvaju njegova književna děla, njegov rezan kip ili malana slika, izgovara-se tužiteljni kao da-je ò njem samom govor; n. p. kupio-sam bana (sliku), čitam Kačića (knjigu).

Pazi 2. Pčelac (čelac) služi kao živuće, a puk kao neživuće: duh u značenju božanske osobe kao živuće, a drugačije kao neživuće.

2. Někoje rěči mužkoga spola od jedne i od dvě slovke mogu nà dva načina imati višebroj: pravilno i pro-

duženo. Produžuju-se pako tvèrdoga svèršetka rěči na **ovi**, a mehkoga na **evi** (§. 88. 3), n. p. gölūb, sòkol, vól, králj, nóž, mȉš imaju u višebroju 1. pad.: gȍlubi i gölubovi, sokòli i sokòlovi, vòli i vòlovi, krâlji i kraljevi, itd., i tako po svih padežih višebroja.

P a z i 1. Značenje pravilnoga i produženoga plurala nije sasvim jednako; jer produženi plural izvorno znači osobu ili stvar od rědke veličine, dakle „v o l o v i" znači što „veliki voli", orlovi = veliki orli, knezovi = veliki knezi. A kòje-se rěči smiju produžiti, trěba da-se iz običaja naučiš. S toga češ dobro učiniti, da-se neslužiš produženim oblikom (**ovi**, **evi**), ako-ga još nisi u dobrom jeziku i u pravom značenju čuo ili čitao.

P a z i 2. U někojih krajih produžuje-se višebroj (sa **ov**, **ev**) samo u roditeljnom (bez novije tvorke ăh) i to malone od svake mužke rěči; n. p. g o l ū b ô v, k r â l j ē v, itd. dočim-se pravilni (neproduženi) starinski roditeljni (bez ăh: gòlūb, králj) ili nikad ili sasma rědko čuje. To-je morda znak, da-su-se něgda sve ove rěči u svem višebroju směle produživati.

3. Rěči na **in**, kao: kèrstjanin, Bêčanin, Kárlovčanin, gràdjanin itd. odbacuju poslědnje **n** u višebròju: kèrstjani, Bêčani, Kárlovčani itd. Samo Turčin ima Túrci, 2. pad. Tūrakah, 3. pad. Túrkōm, itd.

4. Někoje rěči srědnjega spola na **e** rastu u drugom i ostalih padežih za slovku **en** i **et**, koja-se pred padežni svèršetak umetne, i to

a) za **en** rastu: ȉme, vȉme, brjȅme, plëme, sjëme, sljëme, tjëme, vrième, râme: ȉmena, vȉmena, itd.

b) za **et** rastu imena živućih bitjah na **e**, kojim-se nezna naravni spol (§. 77.), n. p. čeljâde čeljàdeta, ždrȉebe ždrjȅbeta, jȁgnje-ta, järe-ta, itd. Istim načinom někoje inojezične rěči neživućih stvarih: kanàpe, kanàpeta, bȕre (bačva) büreta itd.; i k tomu rěč dèrvo (kad znači: stâblo, *arbor*, Baum), dȅrveta, dȅrvetu itd., a drugako-je pravilna (ako znači *lignum*, Holz).

c) Višebroj ovih rěčih (koje rastu na **et**) rědko-se čuje, nego-se město njega najobičnije uzima skupno ime za živuća bitja na ăd (§. 77. p. 2.): čeljād, ždrjȅbād, itd. ili-se uzme višebroj od rěčih pȉlić, tȅlić itd.: pȉlići, tëlići, itd. Samo diète ima djèca, ž.; a dèrvo (*arbor*): dèrvje ili dèrvlje.

5. Tri srědnje na **o** rastu u vbr. na **esa**: čȕdo, nëbo, tȉelo: čudèsa, nebèsa, tělèsa.

6. ȍko i úho u pravom značenju neimaju višebroja, nego město njega služi dvobroj tretje sklonitbe: ȍči, ȕši, ž. — U prenesenom smislu (o mrěži, igli, itd.) imaju pravilan višebroj: mrjȅža ima velika ȍka, ȉgle těsna ȕha.

7. Roditeljni višebroja načinja-se iz korena rěči (86), da-mu-se produži glasnik poslědnje slovke, ako-je kratak, i doda tvorka **āh**: tako iz drugoga padeža: brȍda, čȁsa, jèlena, kònja, përsta, kovâča, bude: bródāh, čásāh, jèlēnāh, kônjāh, pèrstāh, krâljāh. kovačāh.

Ako-se koren sam nemože lahko izgovoriti, kao: otc-, lakt, (§. 94. 1), pak: sunc-e, sèdl-o, sukn-o, vèsl-o, itd., metne-se medju poslědnja dva suglasnika ā: ȍtācāh, lakâtāh, sȕnācāh, sëdālāh, sȕkānāh, vësālāh itd.

Pazi. Osim: narěčje, grobje ili groblje, i rěčih na **stvo**: prijateljstvo, dostojanstvo, itd., koje ništa neumetju.

8. Slědeće rěči imaju roditeljni višebroja na **ih**: cèrvih, hvât-ih, ljûdih, mrâvih; a někoje-ga imaju pravilnije na **ah** nego na **ih**: měsecah i měsecih. Tako: pèrst i pút: pet putah i putih.

9. Gospòdin neima višebroja, nego skupno ime gospòda, ž. služi za višebroj; a i od brȁt i vlastèlin čuje-se više skupno ime: brȁtja i vlastèla, nego-li višebr. brȁti i vlasteli. Čòvěk ima vbr. ljúdi, 2. p. ljûdih, 3. p. ljúdēm, 4. p. ljúde itd.

10. Sedmi padež vbr., kad stoji sam bez pridavnika i bez predloga, radi lakše razumivosti uzima na koncu **m**: përštim pisati, nôžim rezati, zûbim grizti.

11. Imena vlastita děce, koja u prijateljskom krugu služe i za odrasle ljude, a izlaze na **o** i na **e** (Anto, Ivo, Mato, Pajo, ili Ante, Frane, Ive, Mate) sklanjaju-se u někojih krajih po I., a u drugih po II. sklonitbi. Toj-ćeš-se smetnji najlakše ukloniti, ako uzmeš ljudsko ozbiljno ime: Antun, Ivan, Matija, Pavao itd.

§. 95. O dvobroju 1. sklonitbe.

U dvobroju ove sklonitbe nalazi-se 2. i 6. pad. još samo od rěči bók: bòkūh.

Dvobroj imaju pravilno i one rěči, kojim manjka višebroj; n. p. dva bràta, čòvěka, gospòdina, vlastèlìna, ȍka, ùha, Márka, itd., i to navlastito u 1., 4. i 5. padežu; u ostālih padežih govori-se običnije: dvojica brätjē, gospodē itd.; n. p. rodit. dvojice bratjē, dat. dvojici bratjē itd.

Imena živućih bitjah na e (čeljâde, diète), rědka-su u dvobroju, nego-se město dvobroja veli: dvoje (troje, četvero) čëljādi, djècē, itd. v. §. 130.

## Sklonitba rěči dán. §. 96.

| Jednobroj | Višebroj | Dvobroj |
|---|---|---|
| 1. dán | dáni, dnëvi, dni | dána, dnëva (dni) |
| 2. dána, dnȅva, dnȅ | dânāh, dnévāh | — |
| 3. dánu, dnëvu | dánōm, dnëvōm | dánima, dnëvima |
| 4. dán | dáne, dnëve | dána, dnëva (dni) |
| 5. dáne, (dánu) | dáni, dnëvi, dni | — |
| 6. dánu, dnëvu | dânīh, dnëvīh | dána, dnȅva (dni) |
| 7. dánom, dnȅvom | dáni, dnëvi | dánima, dnëvima. |

## O naglasku I. sklonitbe. §. 97.

Naglasak rěčih ove sklonitbe odstupljuje od naglaska korennoga padeža (§. 86.) u slědećih slučajih, i to:

I. u jednobroju:

1. Četvèrti padež jednoslovčanih neživućih dèrži naglasak pèrvoga padeža: gròb, dóm, Béč, g. gròba (§. 39. b), dȍma (§. 40. c), Bêča (§. 40. b).

2. Imena mužkaracah, koja imaju u 2. padežu na predposlědnjoj zavinuti (strîca, krâlja, kovâča, mladîća, vojnîka, zidâra, bogatâša, gospodâra, mahnîtca, zapovědnîka), u 5. p. jdbr. měnjaju naglasak, i to ako-jim-je koren jednoslovčan, na oštri: stríče, králju; ako dvoslovčan ili višèslovčan, pèrva uzme jak težki: kȍvāču, mlädīću, vöjnīče, zȉdāru; bogatāšu, göspodāru, mähnītče, zäpovědnīče!

3. Rěči, koje u 2. padežu imaju na korennoj slovci slab težki, pretvaraju-ga u zvateljnom jedbr. u jak težki, kao: òtca, pòpa; ȍtče, pöpe!

4. Někoje jednoslovčane, koje u korennom pad. imaju oštri: dúg-a, glás-a, grád-a, mráka, zúba itd., uzimaju u 6. pad. zavinuti: na dûgu, glâsu, u grâdu, po mrâku, na zûbu, v. §. 40. a.

§. 98. II. u pravilnom višebròju jesu slědeće proměne u naglasku:

1. u rěčih srědnjega spola, koje rastu slovkom **en** (§. 94, 4. a), preskače u svem višebroju, osim roditeljnoga i dateljnoga, jak težki naglasak s pèrve slovke na predposlědnju kao slab; ȉme: imèna, plȅme: plemèna, sěmèna itd.

2. U roditeljnom jednoslovčanih pretvore-se oštri i slab težki u zavinuti, a jak težki u oštri: grâdah, zûbah (g. gráda, zúba); kônjah, stôlah (g. kònja, stòla); kmétah, máčah (g. kmȅta, mȁča).

3. U roditeljnom dvoslovčanih i višeslovčanih mužkoga spola, koje u ovom padežu medju korenne suglasnike primaju ā (97, 7), mora biti na korennoj slovci jak težki bez obzira na naglasak korena: súžnja: sȕžānjah; jârma: jȁrāmah; òtca: ȍtācah; ògnja: ȍgānjah.

Slědeće ipak vole zavinuti na umetnutom a: čavâlah, lakâtah, nokâtah, větârah (g. čavl-a, lakt-a itd., a tako i pâsah (g. psa), i ove srědnjega spola: rebârah, stakâlah, vesâlah.

4. I rěči na **elj** (prijatelj, stvoritelj, učitelj itd.), imaju u ovom padežu: prijatêljah, učitêljah itd.

§. 99. III. U produženom višebroju dolaze slědeće proměne:

1. jednoslovčane rěči oštroga accenta, kad primu tvorku **ov, ev**, izgube dužinu, pak uzmu jak težki: grádi, grȁdovi, knézi, knȅzovi itd.

2. U roditeljnom tvorke **ov, ev**, postaju duge: gradōvah, knȅzōvah, bânōvah; a kadšto i s accentom: golubôvah.

# II. Sklonitba samostavnikah.

§. 100. Rěči ove sklonitbe svèršuju-se na **a**, i većinom-su ženskoga, a samo někoje mužkoga spola: žèna, dûša, glâva, slûga, vójvoda.

| | Jednobroj | Višebroj | Dvobroj |
|---|---|---|---|
| 1. | žèn-a | žèn-e | — |
| 2. | žèn-ē | žên-āh | — |
| 3. | žèn-i | žèn-ām | (dvěma) žèn-ama |
| 4. | žèn-u | žèn-e | — |
| 5. | žȅn-o | žȅn-e | — |
| 6. | (pri) žèn-i | (pri) žèn-ah | — |
| 7. | žèn-ōm | žèn-ami | (dvěma) žèn-ama |

### Pravila blagòglasja ove sklonitbe. §.101.

Koja-se svèršuju na **ga, ha, ka,** mogu pred **i** ove gèrlene suglasnike pretvoriti: **g** na **z, h** na **s.** a **k** na **c,** n. p. knjìgi ili knjìzi, snàhi ili snàsi, rûki ili rûci.

Pazi. Ovo pretvaranje nebiva, kad pred napomenutimi gèrlenimi stoji koji zviždeći suglasnik ili **d, t**; n. p. mȁzgi, Gácki (vodi), mȁčki, dàski, ludki, pȁtki, ne: mazzi, Gacci, mačci, dasci, ludci, patci).

### Posebna pravila. §.102.

1. O zvateljnom jednobròju.

Někoje rěči imaju 5. padež jednobroja s pèrvim jednak na **a**, to su 1) dvoslovčana imena vlastita ženah, koja imaju jak težki naglasak nà korenu: Mära, Döra, Jȅla, itd.; 2) sva imena vlastita mužkaracah: Lúka, Nìkola, Tàdija, itd.

Troslovčane i višeslovčane rěči na **ca** imaju 5. p. jdbr. na **ce**: bànice, kràljice, cȁrice, bogòrodice, sèstrice itd.

2. O roditeljnom višebroju.

Kojim-se čist koren neda sám izgovoriti sbog dva tri suglasnika na kraju, one za roditeljni vbr. najprije uzimaju **ā** medju one suglasnike, pak onda-se na kraju doda **āh**; n. p. bäčv-e, bäč**ā**v-āh, sestr-e, sest**â**r-āh.

Takve-su: cèrkva, čávka, dàska, glàvnja, guske pl., klétva, krȕška, mètla, òvca, sȁblja, tórba, zèmlja itd.

Pazi. Koren na **zd** i **st** može-se sam izgovoriti, ter zato neprima u srědinu samoglasnika: zvězd e, ceste, kraste; dakle zviezdah, céstah, krástah.

### O dvobroju II. sklonitbe. §.103.

U ovoj sklonitbi nalaze-se samo dvě rěči, od kojih-se kad-što čuje i čita 2. i 6. padež: nògūh, rùkūh; 3. i 7. pad. ima svaka rěč (na -ama), a ostali-su padeži kao u višebroju.

## O naglasku II. sklonitbe.

§.104. Naglasak ove sklonitbe odstupljuje u někojih pâdežih od naglaska korennoga padeža, i to

### I. u jednobroju.

1. U tužiteljnom, gdě se měnja

a) zavinuti u oštri, kao: brâda, brádu.

Takva-su: brâda, ciena, dûša, glâva, grâna, grêda, pêta, pîla, rûka, srièda, stièna, strâna, vôjska, zîma, zviezda. §. 41 * IV. 3, b.

b) slab težki u jak težki, kao: dàska, dȁsku.

Tako: dàska, dòba, ž.; gòra, ìgla, ìgra, kòsa, lòza, màgla, mèdja, mètla, mòšnja, nòga, ròsa, vòda, zèmlja, žèlja.

2. U zvateljnom, gdě se měnja

a) zavinuti u oštri: dièva, bièda, brâda: dȉevo, bȉedo, brádo, v. §. 41 * IV 3.

b) slab težki u jak: dȁsko, gȍro; § 41 *, II. 1.

c) troslovčane rěči sa slabim težkim na predposlědnjoj uzimaju jak težki na pèrvoj; n. p. gospòda, gèrdoba, hudòba: gȍspodo, gȅrdobo, hȕdobo itd. v. §. 190, 13, 14, 15; §. 191, 15.

### II. u višebroju.

§.105. U 1. 4. i 5. padežu měnja-se

a) zavinuti na oštri: brâda, bráde v. §. 41. * IV. 3. b); i još slûga, vîla, svînja.

b) slab težki na jak težki: dàska, vòda: dȁske, vȍde, (v. §. 104, 1; b).

Osim: kòze, pròšnje, sèstre, sòve. tète, tùžbe, žène.

2. U 2. padežu, i to

I. s korenom na jedan suglasnik měnja-se jak težki na oštri: knjȉga knjígah; a slab težki na zavinuti: vòda vôdah; v. 41, * II, 1.

a) oštri na jak težki: čávka, májka, sójka, tórba, bánka, kárta, n. p. čȁvākāh, mȁjākah itd.

b) zavinuti skoči s korena na umetno ā u rěčih: glavnja, òvca: glavânjah, ovâcah.

c) slab težki skoči s korena na umetno ā kao zavinuti: dàska, dasâkah. Tako u rěčih: ìgla, ìgra, mètla, mòšnja, sèstra, zèmlja, itd.

# III. Sklonitba samostavnikah.

Rěči III. sklonitbe sve-su ženskoga spola, a izlaze na suglasnik, kao: peć, noć, zäpovēd, stvár, kȍkōš, kóst, mást, itd. §.106.

| Jednobroj. | Višebroj. | Dvobroj |
|---|---|---|
| 1. stvár | stvár-i | — |
| 2. stvár-i | stvâr-ih | — |
| 3. stvár-i | stvár-im | (dvěma) stvá-rima |
| 4. stvár | stvár-i | — |
| 5. stvár-i | stvár-i | — |
| 6. stvâr-i | stvâr-ih | — |
| 7. stvâr-jū, (-ri) | stvâr-mi | (dvěma) stvár-ima |

Od rěčih ove sklonitbe imaju sav dvobroj samo: kóst, kȍkōš i úš, n. p. §.107.

1. 4. 5. (dvě) kȍsti, kȍkoši, úši
2. 6. (dvijuh) kostijuh, kokòšijuh, ûšijuh
3. 7. (dvěma) kostima, kokòšima, ûšima.

A da i rěči I. sklonitbe: oko, uho, uvěk imaju ovakov dvobroj (oči, uši), koji-jim i za višebroj služi, već-je gori (§. 94. 6) rečèno: ali osim njih nalaze-se kadšto u dvobroju ove sklonitbe i samo množtvena; përsa, plëća, ûsta: përsi, plëći, ûsti, dakle 2. p. pèrsah, plécah, ústah, ili: përsijuh, plëćijuh, ustijuh.

Pravila blagoglasja III. skl. §.108.

Rèči na **al** (=ao=ō), **an**, izbacuju u drugom i ostalih padežih (osim 4. jdbr.) samoglasnik **a**: misao, misli, bȍjāzan, bojazni.

Sedmi padež svèršuje-se običnije na **jū** nego-li na **i**; ali kada-se koren rěči svèršuje ustnim slovom (b, p, v, m), onda-se za njim može umetnuti **l**: zobjū ili zobljū, kapjū ili kapljū, kèrvjū ili kèrvljū.

Ako rěč izlazi na mekan suglasnik, (č, ć, š, ž, dj, lj,) kao: žúć, nóć, úš, láž, žédj, kûpelj, onda někoji izpuštaju **j** od slovke **ju**; žûćū, nòćū, kokòšū, lâžū, itd.; ali-je mnogo

razumivije, da-se j u ovakvih slučajih neizpušta, nego da-se piše: žûčjū, nòćju itd.

§.109. O rěčih: kći i mati.

Kći ide sasvim pò tretjoj sklonitbi, samo što ima u 2. pad. kćeri, dakle koren kćer, iz kojega-se prave svi ostali padeži.

Mati ima u 2. pad. mater-ē, dakle koren mater: ali padeži idu něšto pò drugoj a něšto pò tretjoj sklonitbi, ovako:

| | Jednobroj. | Višebroj. | Dvobroj. |
|---|---|---|---|
| 1. | mäti | mätere | — |
| 2. | mäterē | mätērāh | — |
| 3. | mäteri | mäterām | ȁterama |
| 4. | mȁter | mätere | — |
| 5. | mäti | mätere | — |
| 6. | mäteri | mȁterah | — |
| 7. | mäterjū (rōm) | mäterami | mäterama |

Pazi. Po někojih-se krajih govori i u 1. padežu jbr. kćer i mȁter, m. kći i mati.

§.110. Pravila o naglasku.

U ovoj sklonitbi odstupljuje naglasak od korennoga padeža:

I. u 6. padežu jednobròja.

1. ako-je koren jednoslovčan, oštri pretvori-se na zavinuti: na bêrvi, po ćûdi, lâži, mîsli, strâsti itd. (od korenah: bèrv-i, ćúd-i, láž-i, itd.); a jak težki pretvori-se u slab težki: u kòsti, nòći, sòli itd. (od korenah: köst-i, nöć-i, söl-i).

2. Ako-je koren višeslovčan, pèrva slovka gubi naglasak, pa-ga dobije predposlědnja, i to zavinuti, ako-je duga, a slab težki, ako kratka, n. p. u oblâsti, na pričêsti po zapoviȅdi, itd. (od korena: ȍblāst-, prîčesti, zȁpoviedi); u bolèsti, nemòći, pamèti itd. (od korena: bölest-i, nȅmoć-i, pämet-i).

II. u 2. padežu višebroja.

U ovom padežu imaju sve ove rěči naglasak na predposlědnjoj slovci, i to zavinuti, ako-je duga; a slab težki, ako-je kratka, n. p. ćûdīh, cièvīh, lâžīh, oblâstīh: bolèstīh, kòstīh, nòćīh, itd.

Pazi. Količina predposlědnje pozna-se najlakše u korennom padežu: tako-su duge: ćúdi, cievi, láži, strásti, ȍblȁsti, a kratke: bȍlesti, kȍsti, nȍći, itd.

Nepravilnī samostavnici.

Najveća nepravilnost hèrvatskih samostavnikah stoji ù tom, što někojim manjka višebroj, a drugim jednòbroj s dvobròjem.

Samo jedinstvene (*tantum singularia*) jesu, kao ù drugih jezicih: §.111.

1. rěči pomišljenih vlastitostih: dobròta, jâkost, mûdrost, stíd, žédja, glád, itd.

2. koje znače onakvu stvar, o kojoj-se razne vèrste lahko nerazlikuju: zlato, žèlězo, pěsak, pšènica, mlieko, kèrv, blȁto, gnój, hrâna, itd.

3. imena vlastita ljudih, gradovah, rěkah, gorah itd., u koliko neima više ljudih ili stvarih jednakoga imena; n. pr. od Zâgreb, Sava itd. netrěba višebròja, jer-jih nepoznamo više: ali kad trěba, mogu-se i u višebròju reći: n. p. Ivanisu srěćni, Zrinjski-sū izumèrli. — K tomu rěč čověk.

Samo množtvene (*tantum pluralia*) jesu: §.112.

1. mužkoga spola: ljúdi, mȍždani, òkovi, ȕlozi; — pak imena gradovah i selah: Kárlovci, Kríževci, Vínkovci, itd.

2. ženskoga spola: bȉsage, bȍginje, gȁće, grȁblje, gȕsle, kèrmine, ljȅstve, mèkine, mjèšnice, nèvine, nȍžice, ȍspice, pòklade, pòsije, rȍglje, sȁone, snòvače, sòline, škȁre, tàljige, tòplice, trȉne, vȉle, vȉlice, zâdušnice; — čeljūsti, ȍsti, pèrsi (pèrsa).

3. srědnjega spola: jȁsla, jétra, klièšta, kȍla, krȍsna, nědra, nòsila, pèrsa,ústa, vjȅšala, vrâta.

## Glava 8.

§.113. O p r i d a v n i k u.

1. P r i d a v n o ime iliti p r i d a v n i k *(nomen adjectivum)* znači vlastitost osobe ili stvari, i zato ima sva tri spola, da može uz svaki samostavnik pristati: dö-bar, dò-bra, -bro; ùčen, učèna, -o.

2. Pridavnici imaju dvòvèrstan oblik: za n e o p r e d ě l j e n e i o p r e d ě l j e n e s t v a r i. Neopreděljeni pridavnici znače samo, kakova-je ona stvar, na koju pripadaju, n. pr. d ö b a r čověk, z è l e n l i s t; a opreděljeni znače ne samo kakva-je, nego i koja-je, n. p. d ö b r ī čòvěk, z è l e n ī líst.

3. Neopreděljeni pridavnik izlazi u mužkom spolu na suglasnik ili **o** (=l), koje-se, kad nije nà kraju, izgovara kao l: ják, vȅseo: druga dva spola postaju iz mužkoga; ženski kad-se mužkomu doda **a**: j â k a, v ȅ s e l a; a srědnji, kad-mu-se doda **o** (ako mužki spol izlazi na tvèrd suglasnik §. 10, 2.), ili pak **e** (ako izlazi na mekan suglasnik): jako, veselo, vrúće, túdje.

P a z i. Neopreděljen pridavnik ima od prilike ono značenje, koje němački i talianski pridavnik s neopreděljenim spolnikom ein, eine, ein, *uno. una,* n. pr. jak, ein starker, *un forte ;* jâka, eine starke, *una forte,* jâko ein starkes, *un forte.*

§.114. S k l o n i t b a p r i d a v n i k a h n e o p r e d ě l j e n i h.

| | J e d n o b r o j. | V i š e b r o j. | D v o b r o j. |
|---|---|---|---|
| 1. | žút, žûta, žúto*) | žúti, žúte, žúta | žúta, žúte, žúta |
| 2. | žúta, žûtē, žúta | žútih | — |
| 3. | žútu, žûtōj, žútu | žútīm | žútima, |
| 4. | žút(a), žútu, žúto | žúte, žúte, žúta | žúta, žúte, žúta |
| 5. | žút, žúta, žúto | žúti, žúte, žúta | — |
| 6. | žútu, žûtoj, žútu | žútih, | — |
| 7. | žútīm, žûtōm, žútīm | žútimi | žùtima. |

§.115. P r a v i l a b l a g o g l a s j a.

1. Pridavnici, koji-se u 1. padežu mužkoga spola svèršuju na **l**, pretvaraju-ga na **o**, i ako pred njim stoji **ě**, ovo-se

*) Vidi §. 116. opazku.

proměni radi lakšega izgovora na **i**, n. p. debe**o**, vese**o**, běl, **běo**, **bio**: ali u drugih spolih i padežih, gdě nije na kraju, ostaje uvěk **l**, n. p. vesela, veselo, běla, bělo §. 113, 3.

2. Pridavnici, koji u mužkom spolu izlaze na **k**, **l**, **n**, **r**, s nestalnim **a** pred ovimi slovi, izbacuju ono **a** kao nekorenito ù svakom drugom spolu i padežu, i zadèržuju čist koren sa svèršetkom spola i padeža, n. p. tänak, tânk-a, tánk-o (dakle koren: tank); ȍbal, öbla, öblo; bièdan, bièdna, bièdno; döbar, dòbra, dòbro, itd. — i jedna rěč na **av**: mèrtav, mèrtv-a, mèrtvo.

3. Pridavnici izlazeći na **g**, **h**, **k**, pretvaraju kadšto ove suglasnike u višebroju pred **i** kao samostavnici na **z**, **s**, **c**: n. p. drazi, plasi, jaci: ali-se običnije pišu neproměnjeni izvorni suglasnici: dragi, plahi, jaki; samo s i r o m a **h** pl. siroma**s**i.

O naglasku neopreděljenih pridavnih. §.116.

1. Svaki spol pridavnika dèrži naglasak pèrvoga padeža pò svih ostalih padežih; osim slědećih, koje u mužkom neopreděljenom obliku měnjaju naglasak nominativa: bȉel (bȉo), gól, cȅrn, döbar, 2. pad. bièla, gòla, cèrna, dòbra itd.; i osim još někojih, koji slab težki pomiču za slovku prema kraju: cèrljen, *gen.* cèrljèna, *dat.* cèrljènu itd.

Takvi-su: pòšten, rùmen, stùden, tàkmen, zèlen, dàlek, dùbok, šìrok, vìsok, žèstok.

P a z i. Korenni od duge količine (drág, žút,) čuju-se u dvoslovčanih padežih mužkoga i srědnjega spola něgdě s oštrim a něgdě sa zavinutim; n. p. d r á g, d r â g a, d r á g o i d r â g o; 2. p. drága i drâga itd. — Pak tako i izvedeni na **an**, **ar**, **al**; g l à d a n, glâdna, g l á d n o ili glâdan, glâdno, múdar i mûdar, nágal i nâgal itd. §. 51. na kraju opazka 1.

2. A kakov naglasak ima koji spol u pèrvom padežu, to trěba da-se iz običaja naučiš.

Ob opreděljenom pridavniku §.117.

1. Opreděljeni pridavnici postali-su iz neopreděljenih tako, da-se-je svakomu spolu dodalo nà kraju starinsko zaime pokazno: ī, jă, jĕ, t. j. on, ona, ono), n. p. žut-ī, žuta-ja, žuto-je. U ženskom i srědnjem spolu izpalo-je s vrěmenom **j**, a ostavša dva glasnika: **aa**, **oe**, i **ee** stopila-su-se u jednu dugu slovku: ā, ō, i ē (§. 8): n. p.

| | Tvèrda: | Mehka: |
|---|---|---|
| neopreděljeno: | žút, žûta, žúto | vrúć, vrûća, vrúće |
| opreděljeno: | žútī, žútā, žútō | vrúćī, vrúćā, vrúćē. |

2. Nego trěba znati, da-se za mužki spol čistomu korenu rěči (§. 115, 2.) dodaje **ī**, n. p. tanak, tanka, tanko, dakle koren tank-ī, obal, obl-ī, krotak, krotk-ī, dobar, dobr-ī, věran, věrnī itd.

Pazi. Opreděljeni pridavnik znači što němački i talianski pridavnik s izvěstnim spolnikom der, die, das, *il, lo, la*; dobrī der gute, *il buono*, itd.

## §.118. Sklonitba opreděljena pridavnika.

1. Ženski spol ovoga pridavnika jednako-se svèršuje sa ženskim spolom neopreděljena oblika, ter razluka stoji samo u naglasku i količini; a tako-je u dvobroju i višebroju ù svih spolih.

| Jednobroj. | Višebroj. | Dvobroj. |
|---|---|---|
| 1. žútī, žútā, žútō | žútī žútē, žútā | žútā, žútē, žútā |
| 2. žútōga, žútē, žútōga | žútīh (ieh) | kao vbr. |
| 3. žútōmu, žútoj, žútōmu | žútīm (iem) | žútīma |
| 4. žút-ī (oga), žútū, žútō | žútē, žútē, žútā | žútā, žútē, žútā |
| 5. žútī, žútā, žútō | žútī, žútē, žútā | — |
| 6. žútōm, žútōj, žútōm | žútīh (ieh) | kao vbr. |
| 7. žútīm, žútōm, žútīm. | žútīmi. | žútīma |

2. Mehka svèršetka pridavnici imaju u mužkom i srědnjem spolu jednobroja drugi padež **-ēga**, tretji **-ēmu**, šesti **-ēm**, n. p. vrúćēga, vrúćēmu, vrúćēm (město, -ōga, -ōmu, -om).

Pazi. U 2. i 3. padežu jednobroja, kad slědeća rěč počima samoglasnikom, može-se odbaciti poslědnje **a** i **u** metnuv na njihovo město apostrof; n. p. dobrog' otca, cèrnog' arapina; dobrom' otcu, cèrnom' arapinu. Nu takvo izpuštanje samoglasnika pred suglasnici čini jako tvèrd jezik, n. p. dobrog' gospodina, itd.

## §.119. O stupnjih pridavnika.

1. U hèrvatskom-se razlikuju tri stupnja (*gradus*) pridavnikah; pèrvi (*positivus*), drugi (*comparativus*), i tretji (*superlativus*).

2. Pèrvi stupanj kaže vlastitost koje osobe ili stvari bez ikakve prispodobe: slavan; drugi stupanj znači, da koja

osoba ili stvar ima veću vlastitost nego-li druga: slàvniji; tretji stupanj kaže, da koja osoba ili stvar, prispodobiv-ju sa više drugih, ima najveću vlastitost: nájslavniji.

Pazi. Tretji-je stupanj dvovèrstan: neovisan *(absolutus)*, i prispodoban *(comparationis)*. Neovisni tretji stupanj naznačuje, da koja osoba ili stvar ima vèrlo veliku vlastitost bez svake prispodobe, ter-se, onda pridavniku sprěda priděne pre; preslavan, predobar, ili-se pako reče: vèrlo, veoma slavan itd. Nu ovdě-će biti o prispodobnom govor.

Drugi stupanj postaje iz pèrvoga tako, da-se čistomu korenu rěči (§. 115. 2) pravilno doda svèršetak **ijī** (ȉjā, ȉjē, kao: pȕn, pùnijī, bògat bogàtijī, glasòvit glasovìtijī, slȁb slàbijī, zdrȃv zdràviji, jȅdnāk jednàčijī, ȕbog ubòžijī itd. §. 120.

Ali u mnogih-se komparativah izpušta sprědnji glasnik ȉ od tvorke **ȉjī**, pak ostaje samo **jī**, ter ako-je pred ovim svèršetkom tvèrd suglasnik, pomekša-se po §. 12., a ako mekan, može-se izpustiti **j**. Takvi-su:

1 jednoslovčani izlazeći na gèrlene suglasnike (§. 10), ili na **d**, **t**, **ć**, **z**, n. p. ják jȁčjī i (jȁčī), drág drȁžjī (i drȁžī), súh sȕšjī (i sȕšī), mlád mlȁdjī, žút žȕtjī, vrúć vrȕćji (i vrućī), bȅrz bȅržjī (bèržī);

Iznimi: prȍst pròstijī, sȉt sìtijī, svét svètijī, tȃšt tàštijī, tmȃst tmàstijī, vjȅšt vjèštijī, lȃhak ili lȃk lȃkšī (i lȁgljī); a město dȕžji veli-se i dȕljī.

2. svi dvoslovčani svèršujući-se na **ak, ek, ok,** koji u drugom stupnju ove svèršetke odbacuju: a ti-su: glȁdak, slȁdak, rȉedak (i rièdak), žȉdak, tȁnak, krátak (i krâtak), plitak (i plîtak), mȅrzak, nȉzak, ȕzak, dàlek, vìsok, žèstok i tȅžak; n. p. glȁdjī, rjȅdjī, krȁtjī, nȉžjī, (i nȉžī), dȁljī, vȉšjī (i vȉšī), žešćī (žeštjī), tȅžjī (i tȅžī).

Pazi. I pridavnici: **divlji**, **šúpalj**, **ridj**, **túdj** imali-bi primiti **jī**, ali buduć da već imaju jedno **j** u korenu, netrěba-jim drugoga više, pa tako-jim-je dosta samo **ī**: dȉvljī, šȕpljī, rȉdjī, tȕdjī.

Někoji pridavnici uzimaju u drugom stupnju nà volju ili cělu tvorku **ȉjī** ili skratjenu **jī**, kao: bȉel (bȉo), cȅrn, kȁsan, lȁsan, prȉesan, tȉesan, skúp, túp, krív, živ: bjèlijī i bjȅljī, cèrnijī i cȅrnjī, kàsnijī i kȁšnjī, làsnijī i lȁšnjī, prěsnijī i prjȅšnjī, tjèsniji i tjȅšnjī, skùpijī i skȕpljī, žȉvijī i žȉvljī. Samo dèbeo ima dèblji, a lȉep: ljȅpšī.

Nepravilni-su: dȍbar bȍljī, zȁo gȍrī, velik vȅćī, mȁo mȁnjī.

Tretji stupanj postaje iz drugoga, ako-mu sprěda priděneš slovku **naj**: nájmladji, nájljutji, nájplemenìtiji.

Drugi stupanj sklanja-se kao pèrvi mehkoga svèršetka opreděljena oblika (§. 118, 2).

§.121. O naglasku drugoga i tretjega stupnja.

1. Zà drugi-je stupanj pravilna tvorka **ȉjī**, pred kojom svaki pridavnik izgubi i naglasak i dugu količinu (ako-ju ima), pak-se onda proklitično nasloni na tvorku (§§. 48, 49, 50); n. p. zdrȁv zdràviji, gládan (ili glâdan) glàdniji, sȉt sìtiji, bògat bogàtiji, plemènit plemenìtiji. §. 210, 2, i slěd.

Nu kada od tvorkē **ȉjī** izpade nosilac jakoga težkoga, t. j. spědnji glasnik **ȉ**, mora dojti jak težki na sám koren pridavnika, n. p. ják jȁči, mlád mlȁdji, žút žȕtji, itd. (město jàčiji, mlàdiji, žùtiji).

2. U tretjem stupnju stoji oštri uvěk na predložnoj slovci **náj**, i ako-je rěč dūžā, služi-mu ù pomoć naglasak drugoga stupnja, n. n. nájzdràviji, nájgladniji, nájplemenìtijega. §. 29 pazi 2.

§.122. O manjkavih pridavnicih.

Manjkavi pridavnici *(adjectiva defectiva)* oni-su, kojim manjka po koji stupanj, i to ili pèrvi, ili drugi, ili drugi i tretji; tako

I. Pèrvoga stupnja neimaju: blȉžī, najbliži, od predloga blizu.

II. Drugoga neimaju: blȉžnji, dólnji, górnji, pèrvi, poslědnji, skrajnji (ili skradnji), zadnji, n. p. najbližnji, najdolnji, najpèrvi itd.

III. Drugoga ni tretjega stupnja neimaju mnogi pridavnici: a to-su u obće oni, u kojih-je ili nemoguća ili neobična prispodoba. Takvi-su

1. Koji znače čije-je što: Pètrov, Márkov, brȁtov, Nìkolin, sèstrin, brȁtski, zâgrebački, hèrvatski, itd.

2. Koji znače, iz česa (iz čega) ili odà šta-je što: dèrven, zèmljen, zlátan, gvȍzden, stàklen.

Pazi. Kad-se ovi pridavnici uzmu u prenesenom značenju, koje-se dá prispodabljati, onda imaju sve stupnje; n. p. dèrven, kad znači neokretan, onda-se dobro veli: dèrvèniji, nájdèrveniji (čověk). Tako: žèlězan ili gvozden=neskloniv; lěden=stùden itd.

3. Koja već u sebi znače tretji neodvisni stupanj (§. 119. pazi): prèdobar, prebògat, vèrlo múdar, veoma ùčen, vȅle dȍbar, svemògūćī, svaznàjūćī, svȁkojāk, ȍpāk.

4. Pričestja iliti dionici *(participia)* tvornoga oblika: znàjući, slědećī, govòrēćī, pȁlī, ȍstālī, ùmèrlī, rěkšī, pročìtavšī.

5. Najposlě još ova: dèsnī, lěvī, ùnutarnjī, ìzvanjī ili vánjskī, dȁnašnjī, jučèranjī, sȁdanjī, lětnjī, zímnī ili zímskī, svágdanjī, itd. ovòlik, tòlik, onòlik, mnȍgī.

Pazi. *Plures, plurimi homines,* mehrere, die meisten Menschen, izražuje-se hèrvatski prislovom: više, najviše ili veće, najveće ljudih. Dapače i ù pèrvom stupnju-se običnije veli: mnogo ljudih nego mnogi ljudi (*multi* viele).

Tako-nam za rěč *paucus,* wenig, sasvim manjka pridavnik; mi i njega naknadjujemo prislovom, n. p. malo, manje, najmanje (ljudih *pauci, pauciores, paucissimi,* wenige, weniger, die wenigsten.

Drugi i tretji stupanj može-se od svakoga pridavnika i sa više rěčih izgovoriti, to jest opisati, pak-to-se zove opisna prispodoba *(comparatio periphrastica).* Za drugi stupanj metne-se pred pridavnik: vȅće, vȅćma, vȉše, jȁče, mȁnje; a za tretji: nájveće, nájvećma, nájviše, nájjače, najmanje; n. p. većma, najvećma mlad, město mlȁdji, nájmladji. Ovakva-se opisna prispodoba mora onda upotrěbiti, kad hoćeš da prispodobiš kakvu vlastitost pridavnikom, od kojega-je neobičan drugi i tretji stupanj; n. pr. najvećma unutarnji; děte većma majkino (nego-li drugo), itd. §.123.

## Glava 9.

### O brojniku. §.124.

Na pridavnike spadaju većinom i brojnici iliti brojnē rěči *(numeralia).* Brojnici-su mnogovèrstni: 1. glavni *(cardinalia)*; 2. redni *(ordinalia)*; 3. dělni *(distributiva)*; 4. množni *(multiplicativa)*; 5. kakvoće *(qualitatis)*; 6. samostavnički *(substantivalia)*; 7. prislovni *(adverbialia)*; i 8. družtveni.

1. Glavni brojnici stoje na pitanje koliko? n. p. jedan, dva, pet, deset. Pèrva četiri-su pridavna, a ostala u někojih

padežih samostavna, a u drugih pridavna. Sklonitba jednih i drugih dolě-će-se pokazati.

2. Redni brojnici stoje na pitanje; koji po redu? a svi-su pridavni od tri svèršetka: pèrv-i, -a, -o, drugi, -a, -o.

3. Dělni pokazuju, po koliko dolazi na svakikrat ili svaki dio: po jèdan, pò dva, pò tri.

4. Množni pokazuju, koliko putah-je što uzeto, a svèršuju-se na -struk ili -gub; jednòstruk ili jednògub, dvòstruk ili dvògub, tròstruk itd. — Lat. na *-plex*, a něm. na -fach.

5. Kakvoće (*qualitatis*) brojnici pokazuju, od koliko raznih vèrstah ili načinah-je što. Ovi-su dvoji: prosti i složeni.

a) Prosti-su: jedin, -a, -o, dvoj, -a, -e, troj, četver, itd. Ovo-su u obće pridavnici: dvoja vrata, troje rukavice; ali-jim srědnji spol počamši od dvoje služi i kao samostavnik: dvoje děce.

b) Složeni s pridavnikom vèrstan: jednovèrstan,' dvòvèrstan itd.

6. Sàmostavnički (*substantivalia*): dvojica, trojica, četvorica itd.

7. Prislovni (*adverbialia*) dvoji-su: a) koji odgovaraju na pitanje kòliko krat? ili koliko putah? n. p. jednom ili jedankrat, itd., b) koji odgovaraju na pitanje kada? i pokazuju red u vrěmenu; pèrvō, drȕgō, trȅtjē, itd.

8. Družtveni (*societatis*) odgovaraju na pitanje: kolikojih-je s tōbom ili s njim? sám, a, o; samòdrūg, a o, itd.

§.125.

| | I. Glavni. | II. Redni. |
|---|---|---|
| 1 | jèdan, jèdna, o | pȅrvī, pȅrvā, ō |
| 2 | dvá, dvě, dvá | drȕgī, ā, ō, |
| 3 | trí | trȅtjī, ā, ē |
| 4 | čètiri | čètvèrtī, ā, ō |
| 5 | pét | pétī „ |
| 6 | šést | šésti „ |
| 7 | sȅdam | sédmi „ |
| 8 | ȍsam | ósmi „ |
| 9 | dȅvet | dèvētī „ |
| 10 | dȅset | dèsēti „ |

| | | |
|---|---|---|
| 11 | jedànaest (jedan na deset) | jedànaesti (jedan na deseti) |
| 12 | dvànaest | dvànaesti, ā, ō, |
| 13 | trìnaest | trìnaesti, „ |
| 14 | četèrnaest | četèrnaesti „ |
| 15 | pètnaest | pètnaesti „ |
| 16 | šèstnaest | šèstnaesti |
| 17 | sedàmnaest | sedàmnaesti |
| 18 | osàmnaest | osàmnaesti |
| 19 | devètnaest | devètnaesti |
| 20 | dvâdeset | dvadèsēti |
| 21 | dvâdeset i jedan | dvadèsēt i pèrvi, a, o |
| 22 | „ „ dva | „ „ drugi |
| 23 | „ „ tri | „ „ tretji |
| 24 | „ „ četiri | „ „ četèrti (čètvèrti) |
| 25 | „ „ pet | „ „ peti |
| 26 | „ „ šest | „ „ šesti |
| 27 | „ „ sedam | „ „ sedmi |
| 28 | „ „ osam | „ „ osmi |
| 29 | „ „ devet | „ „ devēti |
| 30 | trîdeset | tridèsēti |
| 31 | trideset i jedan | trîdeset i pèrvi |
| 40 | četèrdesēt | četèrdèsēti |
| 50 | pedèsēt | pedèsēti |
| 60 | šesdèsēt | šesdèsēti |
| 70 | sedamdèsēt | sedamdèsēti |
| 80 | osamdèsēt | osamdèsēti |
| 90 | devedèsēt | devedèsēti |
| 100 | sto ili stötina | stöti, ā, ō |
| 101 | sto i jedan | sto i pèrvi |
| 200 | dvěsto, dvě stotine | dvòstoti |
| 300 | tristo, tri „ | tròstoti |
| 400 | četiri sto ili „ | četirìstoti |
| 500 | pet sto ili stotinah | pètstoti |
| 600 | šest sto „ „ | šêststoti |
| 700 | sedam sto „ | sedàmstoti |
| 800 | osam sto „ | osàmstoti |
| 900 | devet sto „ | devètstoti |

| | | |
|---|---|---|
| 1000 | tȉsuća, (hiljada) | tȉsūćī |
| 1100 | tȉsuća i sto | tȉsuća i stoti |
| 1101 | tisuća sto i jedan | tisuća sto i pȅrvi |
| 2000 | dvě tisuće | dvòtisūći |
| 3000 | tri „ | tròtisūći |
| 4000 | četiri „ | četiri tisući |
| 5000 | pet tisûćah | pet tisući |
| 6000 | šest „ | šest tisući |
| 20.000 | dvadeset „ | dvadeset tisući |
| 21.000 | dvad. i jed. tisuća | dvadeset i jedno tisući |
| 100.000 | sto tisûćāh | sto tisući |
| 1,000.009 | tȉsuća tisûćāh, ili miliun. | tisuća tisući ili miliunski. |

## Sklònitba glavnih brojnikah.

### 1. Jedan.

§.126.

| | J e d n ò b r o j. | | | V i š è b r o j. | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. | jèdan, | jèdna, | jèdno | jèdni, | jèdne, jedna |
| 2. | jèdnōga, | jèdnē, | jèdnōga | jèdnih | |
| 3. | jèdnōmu, | jèdnōj, | jèdnōmu | jèdnīm | |
| 4. | jèdan,-dnōga, | jèdnu, | jèdno | jèdne, | jedne, jèdna |
| 6. | jèdnōm | jèdnōj, | jèdnōm | jèdnih | |
| 7. | jèdnīm, | jèdnōm, | jèdnīm. | jèdnimi. | |

Dvobròja neima.

### 2. D v a.

D v o b r o j: 1. 4. 5. dvá, dvě, dvá
2. 6. dväjuh, dvȉjuh, dvȁjuh
3. 7. dväma, dvěma, dvȁma.

P a z i. Kao dva sklanja-se i ŏ b a, o b ě, ŏ b a, i o b a d v ā, o b e d v ě, ŏ b a d v ā, i to sva tri spola jednako. — Ako-ti trěba višebroj od rěčih **dva, oba**, i **obadva**: uzmi višebroj od brojnikah kakvoće: d v o j, o b o j i o b a d v o j, n. p. d v o j i (oboji, obodvoji) praznici; d v o j e (oboje, obodvoje) škare; d v o j a (oboja, obodvoja) vrata.

T r i i č e t i r i sklanjaju-se kao ženski spol od dva; n. p. 1. 4. 5. trí, četiri; 2. 6. trijuh, četirijuh; 3. 7. trima, četirima.

P e t, š e s t, itd. dò sto jesu u 1. 4. i 5. padežu samostavnici srědnjega spola, ter kao takvi ištu uza-se drugi padež

brojene stvari; n. p. pét ljûdih, šest knjígah, dĕset pŭšākah, sto konjah. U ostalih-su padežih ovi brojnici pridavni, ter-se slažu sa svojim samostavnikom u padežu; a sklanjaju-se ovako:

1. pét, šést, sĕdam, ösam itd.
2. pètih, šèstih, sèdmih, òsmih
3. pètīm, šèstīm, sèdmīm, òsmim
4. pét, šést, sĕdam, ösam
5. „ „ „ „
6. pètih, šèstih, sèdmih, òsmih
7. pètimi, šèstimi, sèdmími, òsmimi*), n. p.

1. 4. 5. pet ljûdih, bèrdah, *quinque homines, montes*
2. pètih ljûdih, bèrdah, *quinque hominum, montium*
3. pètim ljúdem, bèrdom, *quinque hominibus, montibus*
6. pètih ljûdih, bèrdīh.
7. pètimi ljûdi, bèrdi, *quinque hominibus, montibus.*

Pazi. Rĕč „sto“ uzima kadšto i dvobrojni oblik dvjĕsta i dvjĕsti (m. dvĕstĕ); tako trīsta, čètirista.

§. 127. III. Dĕlnih brojnikah neima jednostavnih u hèrvatskom jeziku, nego-se opisuju tako, da-se svakomu glavnomu broju sprĕda metne predlog „po“: po jedan, pò dva, pò tri, po četiri, pò pet, itd.

Pazi. Dĕlni-se latinski izgovaraju *singuli, bini, terni* itd. a nĕmački-se opisuje: je einer, je zwei, je drei, n. p. dolazili-su pò dva, pò tri (na jedanput), platio-sam pera pò krajcar (svako), govedina-je pò 10 kr. (svaki funt).

§. 128. IV. Množni brojnici sastavljaju-se tako, da-se broju doda nà kraju slovka -struk ili -gub; kao

jednòstruk, a, o, ili jednògub, a, o
dvòstruk, a, o, ili dvògub

---

*) Narod-je u nĕkojih okolicah zemaljah ovoga jezika već zaboravio ovu pravo slovĕnsku deklinaciju glavnih brojah; jedini brojnik jedan sačuvao-je posvuda svoju staru sklonitbu, a od dva, tri, četiri čuje-se još kadšto sklonitba samo u ženskom spolu, ostali pako broji pet i dalje pogubiše sve padeže; pa gdĕgod-se-je zaboravila sklonitba brojnikah, ondĕ se naknadjuje onaj manjak u živućih mužkog' i ženskoga spola sa dvojica itd., a za rĕči srĕdnjega spola ili za njihova skupna imena naknadjuje-se sa dvoje, troje (samostavnički): dvoje dĕce, troje čeljadi. Pak još ni s ovim nije ništa pomožèno, kad-se ni ovomu dvoje, troje više nezna sklonitba; jer 2. padež po Karadžiću dvoga, troga, četvorga, pa 3. 6. i 7. dvoma, troma, četvorma, ili dvome, trome, četvorme jest prava nakaza grammatična. §. 130. Opazka 2.

Za neživuće pako stvari neima ù toj pokvarenosti upravo nikakve deklinacie, kao što-je stariuska n. p. 1) pét pêrah, 2) pètih perah, 3) pètim pèrom, itd.

tròstruk ili trògub
četveròstruk ili četverògub
peteròstruk ili peterògub
šesteròstruk ili šesterògub
sedmeròstruk ili sedmerògub
osmeròstruk ili osmerògub
deveteròstruk ili deveterògub
deseteròstruk ili deseterògub
jedanaesteròstruk ili jedanaesterògub
stostruk ili stogub.

P a z i. Lat. *simplex, duplex,* itd.

§.129. V. Brojnici kakvoće, i to:

| *a*) p r o s t i | *b*) s l o ž e n i |
|---|---|
| jèdīn, jedîna, o | jednòvèrstan, stna, o |
| dvój, a, e | dvòvèrstan |
| trój, a, e | tròvèrstan |
| čëtver (četvor), a, o | četveròvèrstan |
| pëter, a, o | peteròvèrstan |
| šȅster | šesteròvèrstan |
| sëdmer | sedmeròvèrstan |
| ösmer | osmeròvèrstan |
| devèter | deveteròvèrstan |
| desèter | deseteròvèrstan |
| jedanaèster | jedanaesteròvèrstan |
| dvadesèter | dvanaesteròvèrstan |
| dvadesèter i jèdin | dvâdeset i jednovèrstan |
| dvadesèter i dvoj | dvâdeset i dvòvèrstan |
| tridesèter | trideseteròvèrstan |
| četèrdesèter | četèrdeseteròvèrstan |
| pedesèter | pedeseteròvèrstan |
| šesdesèter | šesdeseteròvèrstan |
| sedamdesèter | sedamdeseterovèrstan |
| osamdesèter | osamdeseteròvèrstan |
| devedesèter | devedeseteròvèrstan |
| stoter, a, o | stòvèrstan, tna, o. |

Pazi 1. Amo idu još: o b o j, o b o j a, o b o j e, i o b o d v o j, o b o d v o j a o b o d v o j e; a mësto: dvovèrstan, trovèrstan, nalazi-se i: d v o j a k i, t r o j a k i.

Pazi 2. Latinski jezik neima ovih brojnikah, nego-jih može opisati, n. p. *ejusdem* ili *unius generis, duorum generum, trium, quatuor, quinque generum* itd., n. p. halja dvostruka ili dvoguba sukna, znači, da-je sukno jedne vèrste, ali da-je dvakrat uzeto za vanjsko lice i za podstavu. Latinski; *duplex pannus*, něm. zweifaches Tuch. Ako pak rečem: Imam halju od dvojega, trojega, četvera itd. sukna, ili od dvovèrstna, trovèrstna itd. sukna, to znači, da-mi-je halja od više vèrstah sukna, n. p. od jedne vèrste stán ili život, òd druge rukavi, òd tretje ovratnik, od četvèrte podstava itd. Pak u ovom-se smislu veli latinski *trium, quatuor generum*, něm. dreierlei, viererlei; von drei, vier verschiedenen Gattungen.

Prosti brojnici kakvoće služe nà tri načina: §.130.

1. město glavnoga broja za množtvene rěči; n. p. jedina (jedna) vrata, dvoji praznici, troje škare, četvere rukavice, petere škornje itd.

2. za stvari različne vèrstē u jednobroju i vìšebroju, n. p. dvoj uzrok, troja uvrěda, četvero polje;

3. u srědnjem spolu kao samostavnik, ponajviše za skupna imena ljudih i životīnjāh: dvoje čèljādi, troje govēdah, četvèro tȅlādi.

Pazi 1. U pèrvom značenju, ako-je samostavnik u jednobroju, može-se uzeti i glavni brojnik dva, tri, četiri, pet itd. město: dvoj, troj itd., ali nebi značilo iste misli; jer glavni brojnik kaže samo koliko-je stvarih, a dvoj i troj itd. znači i koliko-jih-je, i ujedno da nisu jedne vèrste iliti rûke.

Pazi 2. Brojnici dvoj, troj itd. jesu pridavni, i premda izlaze na suglasnik, sklanjaju-se na opreděljen način kao jedan; a i četver, peter, šester itd. mogu imati opreděljen oblik, ter-se zato na oba načina mogu sklanjati, n. p. 1. peter grěh, pètera grěha, 3. pěteru grěhu, itd. ili pak pèterī, pèteroga, pèteromu itd.

Ako-se uzme srědnji spol samostavno, mora zadèržati sklonitbu onoga oblika, iz kojega-je uzet. Nu dvoj, troj primili-su u kosih padežih opreděljenu sklonitbu: 2. dvojèga, 3. dvojemu, 6. dvojem, 7. dvojim; a od četvero věrojatno da-bi morala biti neopreděljena sklonitba: 2. četvera, 3. četveru, 4. četvero, 6. četverom, 7. četvèrim.

VI. Samostavni brojnici ženskoga spola druge sklonitbe §.131. na **ca** jesu: dvòjica, tròjica, četvèrica ili četvòrica, petèrica, šestèrica, sedmèrica, osmèrica, devetèrica, desetèrica, jedanaestèrica, dvanaestèrica, trinaestèrica, četèrnaestèrica, petnaestèrica, šesnaestèrica, sedamnaestèrica, osamnaestèrica, devetnaestèrica, dvadesetèrica, dvadeset i dvojica, tridesetèrica, četèrdesetèrica, pedeseterica, šesdeseterica, sedamdeseterica, osamdesetèrica, devedesetèrica.

Pazi. Za jedan, koji-se može sklanjati, netrěba ovakva samostavnika; a za sto-ga opet netrěba, kad već ima sklanjavi samostavnik stotina. Sve ove rěči mogu imati na svèršetku **-orica** m. **-erica**.

§.132. VII. **Prislovni brojnici jesu:**

a) na **pitanje koliko putah?** 1. jednoč ili jednom, jedan put, jedan krat; 2. dvaž (i dvaš), dvaput, dvakrat ili dva puta; 3. triž (i triš), triput, trikrat, tri puta; 4. četiri puta ili četiri krat; 5. pet putah ili pet krat; 6. šest putah; 7. sedam putah itd. Lat. *semel, bis, ter*, itd.

b) na pitanje **kada?** kojim redom vrěmena?: pèrvō, drügō, trětjē, čètvèrtō, pétō, šéstō, sédmō, ósmō, dèvētō, dèsētō, itd.

**Pazi.** Ovi-su prislovi jednaki sa srědnjim spolom rednih brojnikah; latinski: *primo, secundo*, itd. a něm. erstens, zweitens, itd.

§.133. VIII. Družtveni brojnici znače, koliko ima osobah u družtvu, a jesu pridavnici trojega svèršetka:

1. sám, a, o t. j. bez družine (*solus*)
2. samòdrūg, samodrûga, o, s jednim drugom
3. samòtrēt, samotrêta, o, s dva druga
4. samòčetvèrt, samočetvèrta, o, s tri druga
5. samòpēt, samopêta, o, s četiri druga
6. samòšēst, samošêsta, o
7. samòsedam, samosêdma, o
8. sâm'ōsam, samôsma, o, (samòosam, samoòsma, o)
9. samodèvet, samodevêta, o
10. samodèset, samodesêta, o
11. samojedànaest, samojedanaèsta, o
12. samodvànaest, samodvanaèsta, o
20. samodvadèset, samodvadesèta, o
21. — — — — — — — —
22. samodvâdeset-ì-drūg,-i-druga, o
25. samodvâdeset-i-pēt,-pêta, o
30. samotridèset, samotridesêta, o
40. samočetèrdèset, samočetèrdesêta, o
50. samopedèset, samopedesêta, o, sa 49 drugah itd.

**Pazi.** Naměsto samòdrūg, samòtrēt nalazi se i opreděljeno sȁmodrugi, sȁmotretji itd. Latinski-se opiše, n. p. ja, ti, on samòdrug, *ego, tu, ille, cum socio*, ili *ego, tu, ille secundus*: ili *me, te, se altero*, ja samotret, *ego cum duobus sociis*, ili *ego tertius, quartus*; ili *me tertio, quarto* itd. selbander, selbdritter, selbvierter, itd.

IX. Brojnici za ulomke §.134.

$1^1/_2$ jedan i pól ili pòldrugi, a, o
$2^1/_2$ dvá „ „ „ poltretji, a, e
$3^1/_2$ tri „ „ „ polčètvèrti, a, o,
$4^1/_2$ četiri „ „ „ pòlpeti, a, o
$5^1/_2$ pet „ „ „ pòlšesti itd.
$^1/_3$ trètīna, ili tretjina, ili tretjī dio
$^1/_4$ četvèrtīna ili čètvèrt, četvèrti dio
$^1/_5$ pètīna ili péti dio
$^1/_6$ šèstīna ili šésti dio
$^1/_7$ sèdmīna ili sédmi dio
$^1/_8$ òsmīna ili ósmi dio
$^1/_9$ devètīna ili devēti dio
$^1/_{10}$ desètīna ili desēti dio
$^1/_{11}$ jedanaestīna ili jedanaesti dio
$^1/_{20}$ dvadesètīna
$^1/_{30}$ tridesètīna
$^1/_{50}$ pedesètīna
$^1/_{90}$ devedesètīna
$^1/_{100}$ stȍti dio
$^5/_{000}$ pét stȍtih (dielah) itd.

## Glava 10.

### O zaimenu *(de pronomine).*

Zaimena-su rěči, koje služe město imena samostavnoga. §.135.
Děle-se zaimena: 1) na osobna, 2) pokazna, 3) upitna, 4) odnosna, i 5) neopreděljena.

#### I. Ob osobnom zaimenu.

Osobna zaimena *(pronomina personalia)* děle-se na samostavna i na pridavna.

1) Osobna zaimena samostavna. §.136.

| Jednobroj | | Višebroj. | |
|---|---|---|---|
| I. osoba | II. osoba | I. osoba | II. osoba |
| 1. ja | ti | mi | vi |
| 2. mène,-me | tèbe,-te | nás,-nas | vás,-vas |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 3. mèni,-mi | tèbi,-ti | nám,-nām (-ni) | vám,-vām(-vi) |
| 4. mène,-me | tèbe,-te | nás,-nas(-ne) | vás,-vas(-ve) |
| 5. — | tí | — | ví |
| 6. mèni | tèbi | nás | vás |
| 7. mnóm | töbōm | nämi | vämi |

P a z i. **Ja** znači pèrvu, t. j. govoreću osobu; **ti** drugu ili kojoj-se govòri, a za tretju osobu neima samostavnoga zaimena, nego město njega služi pokazno: **on**, **ona**, **ono**.

Zaime povratno s v i h o s o b a h sklanja-se za sva tri broja ovako:

| | |
|---|---|
| 1. 5, — | 4. sèbe,-se |
| 2. sèbe,-se | 6. sèbi |
| 3. sèbi,-si | 7. söbom. |

§.137. 2) P r i d a v n a o s o b n a z a i m è n a.

Pridavna osobna zaimèna zovu-se i posědovna *(possessiva)*, jer znače, da-je stvar one osobe, od koje-su postala. Ova zaimena sklanjaju-se kao pridavnici trojega svèršetka, a evo-jih:

| | |
|---|---|
| mój, mòja, mòje | näš, nàša, näše |
| tvój, tvòja, tvòje | vàš, väša, väše |
| njègov, njègova, njègovo | njïhov, njïhova, njihovo |
| njèzin, -ina, -ino, (ili njèjin, a, o) | |

Povratno posědovno za sve 3. osobe: svój, svòja, svòje.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jednobroj | 1. mój | mòja | mòje |
| | 2. mòjēga, móga | mòjē | mòjēga, móga |
| | 3. mòjemu, mómu | mòjōj | mòjēmu, mómu |
| | 4. mój (-ega), moga | mòju | mòje |
| | 5. mój | mòja | mòje |
| | 6. mójēm, móm | mòjōj | mòjēm, móm |
| | 7. mòjīm | mòjōm | mòjīm |
| Višebroj | 1. mòji | mòje | mòja |
| | 2. mòjih,-ieh | — | — |
| | 3. mòjīm,-iem | — | — |
| | 4. mòje | mòje | mòja |
| | 5. mòji | mòje | mòja |
| | 6. mòjih,-ieh | — | — |
| | 7. mòjimi | — | — |

Ovako-se sklanjaju **tvój** i **svój**: a **näš** i **väš** sklanja-ju-se kao pridavnici opreděljeni mehka svèršetka; ostala pako tri **njègov, njezin** ili **njejin, njihov,** kao tvèrdi neopre-děljeni pridavnici.

Pazi. Zaimena **moj, tvoj, svoj** pokratjuju někoja narěčja u onih padežih, gdě stoji **j** medju dvama glasnicima; n. p. má, tvá, svá, m. moja tvoja, svoja; mé tvé, své=mòje, tvoje, svoje, itd.

## II. O pokaznom zaimenu. §.138.

Pokaznim zaimenom kaže pèrva t. j. govoreća osoba, što-je ili kòd nje same, ili kod druge osobe kojoj govori, ili nà tretjem kojem městu. Nu za tretje město-su dva pokazna zaimena: pravo pokazno (onaj, onoga), i odnosno pokazno (on, njega). K tomu dolazi još zaime **isti** i brojnik **sám,** koja upravo ništa nepokazuju, nego samo jasnije naznačuju svè tri osobe. Tako-jih ima ukupno 6 slědećih:

1. osobe òvāj (i òvī), ovā, òvō ili: óv, òva, òvo
2. „ táj ili tí, tá, tó
3. „ ònāj (ònī), ònā, ònō
3. „ odnosno: ön, òna, òno.

Neizvěstne osobe { 1. ȉstī, ȉstā, istō ; 2. sám, sâma, sámo } ja, ti, on.

Ovamo ide: inī, inā, inō, i nitko, ništo iliti ništa.

### Priměri sklonitbe.

A. ovaj i ov.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Jednobroj | 1. | òvaj ili òvī<br>öv (i óv) | òvā<br>òva | òvō<br>òvo |
| | 2. | òvōga | òvē | òvōga |
| | 3. | òvōmu | òvoj | òvōmu |
| | 4. | kao 1. ili 2. | òvu | òvō, òvo |
| | 6. | òvōm | òvōj | òvōm |
| | 7. | òvīm (-iem) | òvōm | òvīm (-iem) |
| Dvobroj | 1. 4. | òva | — | — |
| | 2. 6. | — | òvijuh | — |
| | 3. 7. | òvima | òvima | òvima |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Višebroj | 1. òvi | òve | òva |
| | 2. òvīh, ovieh | — | — |
| | 3. ovīm, oviem | — | — |
| | 4. òve | òve | òva |
| | 6. òvih, ovieh | — | — |
| | 7. òvīmi, oviemi | — | — |

Kao ovaj sklanjaju-se: taj, onaj, isti i ini.

B. on.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jednobroj | 1. ón (ȍn) | òna | òno |
| | 2. njèga, -ga | njé, -jē | njèga, -ga |
| | 3. njèmu, -mu | njój, -jōj | njèmu, -mu |
| | 4. ȍn, njèga,-ga, -nj, | njú, -ju | òno, njèga, -ga |
| | 6. njém | njój | njém |
| | 7. njím | njóm | njím |
| Dvobroj | 1. 4. òna | — | — |
| | 1. 6. — | njíjuh | — |
| | 3. 7. njȉma | njȉma | njȉma |
| Višebroj | 1. òni | òne | òna |
| | 2. njíh, (njȉh), -jih | — | — |
| | 3. njím, jim | — | — |
| | 4. nje, -je, (njih, -jih) | — | — |
| | 6. njíh | — | — |
| | 7. njȉmi | — | — |

C. sám.

Sám ima někoje padeže mužkoga i srědnjega spola nà dva načina, izvěstno i neizvěstno, ovako:

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jednobroj | 1. sám | sâma | sámo |
| | 2. sáma, samòga | sâmē | sáma, -òga |
| | 3. sámu, samòmu | sâmōj | sámu, -òmu |
| | 4. sám, sáma, (-oga) | sámu | sámo |
| | 6. sâmōm | sâmōj | sâmōm |
| | 7. sâmīm | sâmōm | sámīm |

Dvobroj i višebroj kao pridavno neizvěstno tvèrdoga svèršetka (§. 114).

D. nitko, ništo ili ništa, sklanja-se kao tko? što? § 139.

Pazi 1. Zaimenom pokaznim: ovaj, taj, onaj dodaje-se kadšto zi: ȍvaj-zi ili ovīzi, taj-zi ili tízi, onajzi ili onīzi.

Pazi 2. S pokaznimi zaimeni srodni-su slědeći pokazni pridavnici:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. osobe: | ovàkov | ovàkova | ovàkovo, ili |
| | ovàkav | ovàkva | ovàkvo, ili |
| | ovàkī | ovàkā | ovàkō |
| 2. osobe: | tàkov | tàkova | tàkovo, ili |
| | tàkav | tàkva | tàkvo, ili |
| | tàkī | tàkā | tàkō |
| 3. osobe: | onàkov | onàkova | onàkovo |
| | onàkav | onàkva | onàkvo |
| | onàkī | onàkā | onàkō |

Neizvěstne osobe {kàkov? (kàkav? ili kàki?), a, o
svȁkakov (svȁkakav, svȁkaki), a, o
nȉkakov (nȉkakav, nȉkaki), a o
ȉkakov (ȉkakav, ikakī), a, o
někakov (někakav, někaki), a o

Još k tomu: ovȍlik, tȍlik, onȍlik; kȍlik i několik; sȁv (vȁs), sva, sve i svȁk, a, o.

## III. O upitnom zaimenu. §.139.

Upitna zaimena *(interrogativa)* slědeća-su: 1. samostavno tko? što? i 2. pridavna: kȍji? kojā? kojē? čȉji? čija? čijē? (ili čȉgov, a, o?)

| | | |
|---|---|---|
| Jednobroj | 1. tkó? (gdo?) | štö? (ča?) |
| | 2. kȍga? | čèsa? (čèga), štȁ? |
| | 3. kèmu? | čèmu? |
| | 4. kȍga? | štȍ? |
| | 6. kóm? | čém? |
| | 7. kím? | čím? |

Višebroja neima.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jednobroj | 1. kȍjī? | köjā? | kȍjē? |
| | 2. kȍjēga? | kȍje? | kȍjēga? |
| | 3. kȍjēmu? | kȍjōj? | kȍjēmu? |
| | 4. kȍjī (kȍjēga)? | kȍjū? | kȍjē? |
| | 6. kȍjēm? | kȍjōj? | kȍjēm? |
| | 7. kȍjīm? | kȍjōm? | kȍjīm? |
| Višebroj | 1. kȍjī? | kȍje? | kȍjā? |
| | 2. kȍjīh? | — | — |
| | 3. kȍjīm? | — | — |
| | 4. kóje? | kȍjē? | kȍjā? |
| | 6. kȍjīh? -ieh? | — | — |
| | 7. kȍjīmi? | — | — |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Dvobroj 1. 4. | kòjā? | — | — |
| 2. 6. | — | kòjijuh? | — |
| 3. 7. | kòjima? | kòjima? | kòjima? |

Pazi 1. Upitnomu zaimenu doda-se kadšto čestica **li**, da-se ojači značenje pitanja: tko-li? što-li? koji-li? koja-li? koje-li? čiji-li? čija-li? čije-li? — Čiji sklanja-se kao koji, a čigov? ima u jednobroju osim pèrvoga padeža dvovèrstnu sklonitbu: izvěstnu i neizvěstnu, kao sâm.

Pazi 2. Sa upitnimi zaimeni srodni-su i upitni pridavnici: kakov? i kolik?

§.140. IV. Ob odnosnom zàimenu.

Upitna zaimèna služe i kao odnosna (*relativa*). Takva-su I. prosta: 1) kòjī, kójā, kòjē; 2) što, za sva tri spola; 3) čìjī, čìjā, čìje; II. složena: 1) kòj gȍd, kòjā gȍd, kòjē gȍd, ili kojîgod, kojâgod, kojêgod; 2) čìjī gȍd, čìjā gȍd, čìjē gȍd; 3) tkogod, štògod, ili tkó gȍd, štȍ gȍd.

Pazi. I odnosna zaimena-su ili pridavna, ili samostavna. Pridavnomu koji dodaje-se kadšto naslanjača -**no**: koji-no, koja-no, koje-no, ili kojino, kojano, kojeno, štono. Koji i koji gōd sklanja-se kao upitno koji? a tko gȍd kao upitno tko, što? samo da-se dodaje nà kràju god, godi ili godir i to ili složeno u jednu rěč ili kao razlučena i samostalna rěč sa svojim naglaskom.

§.141. V. O neopreděljenom zaimenu.

Neopreděljena zaimena (*pronomina indefinita*) pokazuju osobu ili stvar, koje govornik ili točno nezna ili neće da naznači. To-su slědeća:

| 1. Samostavna | 2. pridavna |
|---|---|
| tkó, štȍ | kòjī, kòja, kòje |
| nětko, něšto | něki, a, o (nepoznati) |
| gdětko, gděšto | někoji, a, e (poznati) |
| ȉtko, ȉšto | ȉkoji, a e (bio tko god) |
| voljatko, voljašto | voljakojī, ā, e |
| tko-ti (mu) drágo, što-ti (-mu drago | koji-ti (mu) drago |
| | koja-ti „ „ |
| *acc.* koga-te vȍlja | koje-ti „ „ |
| „ što „ „ | *acc.* kojega-te volja |
| „ koga hoćeš | „ koju „ „ |
| „ što „ | „ koje-te volja |
| svatko, svašto. | svȁk, a, o. |

Sva ova zaimena sklanjaju-se kao upîtna tko? i koji? Dodatak drágo-ti, drágo-mu može stati uz svaki padež: a vȍlja-te, vȍlja-ga, ili hȍćeš, hòćete stoji dobro samo uz 4. padež.

## Glava 14.

### O Glagolju. §.142.

Glagolji *(verba)* zovu-se rěči, koje kažu, da koja osoba ili stvār *(subject)* něšto čini ili tèrpi, ili da-se u kakvu mirnu stanjū nalazi, n. p. vidim; vidjen-sam; stojim, idem.

Děle-se glagolji nà više načinah, i to §.143.

1. Po obćem glagoljnom značenju:

a) na tvorne *(activa)*, koji kažu, da tko što děla (rádī ili tvòri): vȉdim, čȉtam, škáćem;

b) na tèrpne *(passiva)*, koji kažu, da tko što tèrpi, t. j. da na koji subject tudje činjenje prelazi: vidjen-sam, pozivam-se; i

c) na srědnje *(neutra)*, koji nepokazuju ni činjenje ni tèrpljenje, nego samo mirno stanje koje osobe ili stvari: jèsam, stòjim.

Pazi. U hèrvatskom jeziku neima cělokupih, t. j. iz jedne rěči sastojećih tèrpnih glagoljah (kakvi su latinski), nego-se opisuju t. j. sastavljaju iz više rěčih, i to ili iz tèrpnoga pričestja prošloga vrěmena (vidjen, čitan) i pomoćnoga glagolja (kao u němačkom i talijanskom): vȉdjen bivam ili jesam; ili s povratnim zaimenom „se“: čȉtā-se knjiga.

2. Po naravi čina (dělē-se glagolji) na prelazne *(transitiva)* i neprelazne *(intransitiva)*. §.144.

a) Prelazni-su oni koji znače onakvo činjenje iliti tvorenje, koje prelazi od tvoreće osobe (subjekta) na drugi koji predmet: vȉdīm knjȉgu, čȉtām líst. Od svakoga prelaznoga glagolja može-se načiniti tèrpni: knjiga-se vidi ili vȉdjena-je; list-se čȉtā ili čitan-je.

Pazi. Tvèrdeći prelazni glagolji imaju predmet pravilno u accusativu, něčni pako u genitivu: ȉmam knjigu, neimam knjȉge.

b) Neprelazni znače ili miran stališ koje osobe ili stvari, kao: jèsam, stòjīm, sjèdīm: ili pako onakovo činjenje, koje ostaje u činećoj osobi (subjektu): lètīm,

pädām, skáčem, ȉdem. Ovi mogu imati u tèrpnoj slici samo tretju òsobu jednobroja ali neosobno t. j. bez svakoga subjekta: ide-se, skače-se.

§.145. 3. Po vèrsti čina (svèršena ili nesvèršena) děle-se na trajne i dovèršne iliti netrajne. §. 205.

a) Trajni i glagolji (*verba durativa* ili *imperfectiva*) u svakom vrěmenu pokazuju čin nèsvèršen, (t. j. koji ili još traje, ili-je trajao pa minuo nesvèršen, ili-će trajati pak ostati nesvèršen); poznaju-se najlakše pò tom, štose samo njimi dá odgovoriti na pitanje: što činiš (radiš ili dělaš) sada?: píšēm, prodâjēm, skáčēm, odgòvārām, sědīm, govòrīm.

b) Dòvèršni glagolji (*verba perfectiva*) oni-su, koji ù svakom vrěmenu pokazuju čin sasvim dovèršen (bez ikakve misli na njegovo trajanje). Ovimi-se dakle glagolji nikada nemože dobro odgovoriti na pitanje: što činiš ili radiš sàda? n. p. spîsati, spíšem, pròdati, pròdam, skȍčim, odgovòrīm, sědem, rèčem, itd. S toga

Dovèršni glagolji nemogu imati prošloga nesvèršena vrěmena (*praet. imperf.*), a pravilno ni participija sadanjega vrěmena.

Pazi 1. Hèrvatski-se dakle može malone svaki tudji glagolj nà dva načina izreći, n. p.

| | |
|---|---|
| *cado,* fallen, pästi, pädati | *mitto,* lassen, pùstiti, pûštati |
| *clamo,* schreien, krîknuti, kričati | *morior,* sterben, ùmrěti, ùmirati |
| *do,* geben, dȁti, dâvati | *pendo,* zahlen, plâtiti, plâtjati |
| *emo,* kaufen, kûpiti, kupòvati | *sedeo,* sitzen, sjȅsti, sědeti |
| *flo,* blasen, puhnuti, pûhati | *sumo,* nehmen, ùzēti, ùzimati |
| *jacio,* werfen, bâciti, bâcati | *tollo,* heben, dȉći, dȉzati itd. |

Odatle-se vidi, da u hèrvatskom mnogo više ima glagôljah nego-li ù drugom kojem makar nájbogàtijem jeziku.

Pazi 2. Trajni-se glagolji mogu dalje razděliti

a) na počinjajuće (*inchoativa*), koji znače čin u početku trajući, n. p. glȕhnem, tvȅrdnem, mȍknem, mȕknem, tȍnem, pòlazīm, pòčinām, gláđnīm, žédnīm.

b) na produžujuće (*continuativa*) koji znače prosto trajanje čina bez svake misli na početak ili konac, n. p. dâjem, kòpam, lèžim, pišem, sjédim, itd.

c) na svèršujuće (*finitiva*), koji pokazuju čin već blizu svèršetka trajući, n. p. sědam, prepisujēm, narèdjujēm, prěskāčēm, ràzlāžem, itd.

Nu budući da ovi poslědnji glagolji često znače onakov svèršen (t. j. netrajan) čin, kojega samo pònavljanje iliti opetovanje traje, s toga-se zovu i opetujući (*v. iterativa*), n. p. tko svaki krat svèrši svoj posao, ò njēm-se veli, da „svèršuje“ ili „obavlja“ svoje posle (ne sada ovaj čas, neg obično).

d) za počestjujuće (*frequentativa*), koji znače, da koji dovèršen (netrajan) čin često biva jedno zà drugim, n. p, bŏckati, gràktati, skàktati, skakûtati, itd. §. 209. pazi 3.

4. Po vanjskom obliku děle-se glagolji dvojako: §146.

a) na proste (*simplicia*), koji sastoje samo iz jedne (pèrvotne ili izvedène) rěči: dȃti, trêsti, pîsati; i na složene (*composita*), koji-su iz više rěčih sastavljeni: prȍdati, potrêsti, napîsati. §. 213. 216.

b) na pèrvotne (*primitiva*) i izvedène (*derivata*). Iz glagolja izvedeni zovu-se glagoljni (*verbalia*); a iz imena izvedeni imenni (*nominalia*).

Pèrvotni-su oni glagolji, kojim prosti infinitiv ima samo dvě slovke, ter sastoji iz svoga jednoslovčana korena i tvorke **ti** (t. j. da medju korenom i tvorkom **ti** neima nikakve slovke); n. p. dä-ti, três-ti. §.147.

Ovi-su dvovèrstni:

1. Kojim-se infinitivni koren svèršuje na glasnik i to na **a**, **e**, **ě**, **i**, **u**; znä-ti, žȅti, djȅti, pȉti, čuti, itd.

2. Kojim-se koren svèršuje na suglasnik; a ovi-su opet trovèrstni:

a) s infinitivom na -sti. U ovih-se pokazuje pravi koren u sadanjem vrěmenu indikativa, n. p. od: trêsti, grȉsti (grȉzti), prȅsti, mèsti, zêbsti, tèpsti, veli-se u indik.: trê**s**ēm, grî**z**ēm, prê**d**ēm, mè**t**ēm, zê**b**ēm, tèpēm, dakle koren 1) **s** ili **z**, 2) **d** ili **t** (koji-se radi lakšega izgovora pretvaraju na **s**), 3) **b** ili **p**; izza ovih poslědnjih-se-je radi blagoglasja umetnulo **s**: zèb-s-ti, tep-s-ti (město zêbti, tèpti. Samo râsti-je došlo od rastěti ili râst-ti, pak-se-je oboje **t** stopilo u jedno, dakle i ovdě koren rast.

b) s infinitivom na **ći**; ovi imaju sadanji indikativ na **žem** ili **čem** (strȉći strî**žem**, sjȅći sie**čem**), 3. osobu višebroja na **gu** ili **ku** (stri**gu**, siè**ku**), a opisni participij na **gao** ili **kao** (strȉ**gao**, sjȅ**kao**), dakle koren na **g** i na **k**, stri**g**, sě**k**, koje-se oboje stopi sa slědećim **t** u **ć** (§. 15.).

Pazi. Glagolj **ići** (město **iti** i njegovi složeni: doći, poći, naći itd. nespadaju ovamo; v. §. 177. 4.

c) s infinitivom na **rti**; u ovih koren izlazi uvěk na **r**, tèr-ti: mèrti.

§.148. Izvedeni-su oni glagolji, koji u infinitivu medju korenom i tvorkom **ti** imaju umetnutu još jednu ili dvě slovke; a takvih-je umetakah 11 slědećih: **a**, **ja**, **va**, **ě**, **i**, **nu**; **ova**, **eva**; **âva**, **ěva**, **îva**: zid-**a**-ti, vi-**ja**-ti, spa-**va**-ti, um-**ě**-ti, hod-**i**-ti, kap-**nu**-ti, kup-**ova**-ti, bič-**eva**-ti, prepis-**âva**-ti, razum-**ěva**-ti, kaz-**îva**-ti; v. §§. 161. 204. i slěd.

Pazi. Dakle svaki glagolj, bio prost (dati, davati) ili složen (prodati, prodavati), ili-je pèrvotan ili izveden; i obratno: svaki glagolj, bio pèrvotan (dati, prodati) ili izveden (davati, prodavati), ili-je prost ili složen.

§.149. Izvan toga-se někoji glagolji još zovu povratni *reflexiva)*, koji imaju zaime „**se**“ uza-se: bòjim-se, plašim-se. Ovi-su dvovèrstni: a) koji bez **se** ništa neznače: bojim-se, stidim-se, žurim-se, pak ovo-su nepravi povratni; b) koji sami sobom imaju prelazno značenje, pak ovo-su pravi povratni, jer-jim se povraća děłovanje na dělujuću osobu, n. p. plăšîm-se t. j. da sebe plašim, a ne drugoga; tako: ljútîm-se, sërdîm-se itd. Ovi poslědnji mogu biti i uzajemni *(reciproca)*, kad znače, da više osobah děluje jedna nà drugu, n. p. zli ljudi-se tuku (t. j. medju sobom ili jedan drugoga. — K tomu-su još osobni (*personalia)*, koji imaju sve tri osobe (ja, ti, on); neosobni *(impersonalia)*, koji-se samo u 3. osobi jednobròja bez osobnoga subjekta izgovaraju: gèrmî, dàždi (§. 175); pravilni *(regularia)*, koji-se sprěžu po obćem pravilu; nepravilni *(irregularia)*, koji od obćega priměra sprege odstupljuju (§. 177.); manjkavi *(defectiva)*, koji neimaju svih vrěmenah (§. 178.).

§.150. O Sprezi *(de conjugatione)*.

1. Preinačivati glagolj po osobah, brojih, vrěmenih i načinih, veli-se sprezati *(conjugare)*; a sav priměr takva sprezanja veli-se sprega *(conjugatio)*.

2. Dvě-su slike (forme) sprege, tvorna i tèrpna. Od svakoga prelaznoga glagolja može-se načiniti tèrpni s podpunom spregom; a neprelazni sprežu-se samo po tvornoj, van što mogu samo 3. osobu jednobròja neosobno imati po tèrpnoj.

Spréžuć kòji glagolj valja paziti nà troje: 1. na osobu ili stvar, o kojoj-se što kaže; 2. na nâčin, kojim-se što kaže; i 3. na vrěme, u koje-se metje ono, što-se kaže. §. 151.

Osobe-su glagolja tri: pěrva, koja govori; drŭgā, kojoj govòri; a trětjā, o kojoj govori (§. 136. pazka). Za sve tri osobe razlučuju-se dva broja: jednòbroj (*singularis*), ako-je samo jedna, i višèbroj (*pluralis*), ako-je više osobah, koje govòre, ili kojim-se govori, ili o kojih-se govori. §. 152.

Pazi. Starinski-se-je dvobroj u glagoljih hèrvatskih već sasvim izgubio, nego-mu-se još samo trag može opaziti u sastavljenih vrěmenih, n. p. dòšla-su dva (m. došli-su).

Načinah sprezanja glagolja (*modus*) ima u širem smislu šest: 1. pokazni (*indicativus*); 2. mòćni ili takodjer odnosni (*potentialis*) 3. žèljni (*optativus*); 4. zapovědni (*imperativus*); 5. neoprèděljeni (*infinitivus*); i 6. prîčestje iliti dionik (*participium*). Ali u užem smislu ima samo četiri načina: pokazni, moćni, željni i zapovědni. Ova 4 načina zovu-se takodjer opreděljen glagolj (*verbum finitum*), buduć da naznačuju osobu, koja što čini ili tèrpi; ostala pako dva načina zovu-se neopreděljen glagolj (*v. infinitivum*); jer-jim nije opreděljena osoba, s česa-se ni nemogu sprezati. §. 153.

Pazi. U latinskom ima još vezni način (*conjunctiv*); nu u hèrvatskom-ga neima, nego sanj služi: 1) *indicativ* sa shodnimi česticami; 2) *potential*, i to ili sám (u neovisnih izrekah), ili s česticami (u ovisnih); i 3) *optativ*.

Vrěmenah u hèrvatskoj sprezi ima sedam: 1. sădanje (*tempus praesens*); 2. pròšlō trájno ili nesvèršenō (*praeteritum imperfectum*); 3. nĕgda prŏšlō t. j. bez obzira na sadašnjost (*praeteritum historicum*); 4. sàdanje (t. j. s obzirom na sadašnjost) pròšlō (*praet. praesentis*); 5. prèdprošlō (*plusquam perfectum*); 6. bŭdūćē (*futurum*); i 7. bŭduće prŏšlō (*fut. exactum*). §. 154.

Pokazni način trájnoga glagolja ima svih sedam vrěmenah, i još k tomu oba buduća dvovèrstno, t. j. 1) izvěstno iliti tvèrdeć i 2) neizvěstno i nejamačno kažuć (u ovisnih izrekah), n. p. 1. izvěstno: bit-ću u školi; bit-ću bio u školi; 2. neizvěstno: kad budem, kad budem bio u školi. — Nu ostali načini imaju malo vrěme- §. 155.

nah, i to: moćni dva; željni stvari moguće jedno, a stvari nemogućē tri, ter pèrva dva dvovèrstno; zapovědni jedno; a pričestje dva; sadanjē i prošlo. Ali prošlo vrěme ima tri pričestja: tèrpno jedno a dva tvorna. Jedno tvorno služi pravilno (osim u optativu) samo za načinjanje opisnih, t. j. sastavljenih vrěmenah, i zato-mu velim opisno pričestje *(participium ad periphrasim)*.

Pazi 1. Od svih sedam vrěmenah *indicativa* samo-su tri cělokupa, t. j. iz jedne rěči sastojeća: sadanje, prošlō trajno i něgda prošlo; a sva-se ostala opisuju sa više rěčih; u tèrpnoj pako sprezi nije ništa cělokupa van jedino pričestje prošloga vrěmena; §. 143. pazka, i §. 174.

Pazi 2. Izmedju trajnih glagoljah imaju historično prošlo vrěme svi pèrvotni i imenni; glagoljni trajni samo rědko, a ponavljajući nikada, i §. 206.

Pazi 3. U latinskom služi *perfectum* zà dva vrěmena, t. j. za *praeteritum historicum* i *praet. praesentis*. Nu razluka značenja ovih vrěmenah pokazat-će-se u skladnji.

§.156. Pregled osobnih svèršetakah cělokupih vrěmênah.

I. Pokazno sadanje *(praesens)*.

| jednobroj | | | višebroj | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. osoba | 2. | 3. | 1. | 2. | 3. |
| -ām, | -āš, | -ā, | -āmo, | -āte, | -ajū |
| -ēm, | -eš, | -e, | -emo, | -ete, | -ū |
| -īm, | -īš, | -ī, | -īmo, | -īte, | -ē |

Pazi. Glagolji na ēm imaju dug svèršetak obično samo u 1. osobi jednobroja i u 3. višebroja ēm, ū; ali-se u někojih krajih i ostale osobe dugo izgovaraju, kao: píšēš, -ē, -ēmo, -ēte; òrēš, -ē, -orêmo, ête, (m. píšeš, -e, -emo, -ete; òreš, -e, orèmo, -ète).

II. Prošlo trajno *(imperfect)*.

| 1. osoba | 2. | 3. | 1. | 2. | 3. |
|---|---|---|---|---|---|
| -ah, | -aše, | -aše | -asmo, | -aste, | -ahu |
| (āh, | -āše, | -āše | -āsmo, | -āste, | -āhu) |

III. Prošlo něgdašnje *(perf. historic.)*

| 1. | 2. | 3. | 1. | 2. | 3. |
|---|---|---|---|---|---|
| 1) -a, -e, -ě, -i, -u } -h, | —, | —, | -smo, | -ste, | -še |
| 2) -oh, | -e, | -e, | -osmo, | -oste, | -oše, |

IV. Zapovědni način *(imperativ)*.

| 1. osoba, | 2. | 3. | 1. | 2. | 3. |
|---|---|---|---|---|---|
| 1) —, | -aj, | — | -ajmo, | -ajte, | — |
| 2) —, | -i, | — | -imo, | -ite, | — |
| 3) —: | -ij, | — | -ijmo, | -ijte, | — |
| 4) —, | -uj, | — | -ūjmo, | -ujte, | — |

Odatle-se vidi, da-se osobe u sprezi naznačuju poseb- §.157.
nimi svèršetci glagolja, i to

1. u sadanjem vrěmenu ima 1. osoba u jednobroju svèršetak **-m**, druga **š**, tretja glasnik; u višebroju 1. osoba **-mo**, druga **-te**, a tretja **ū**; dakle izvorno tretja osoba vbr.: **aū, eū, iū**. Iz **aū** postaše dvě slovke s umetnutim **j**: **ajū**; a **eū, iū**, stopiše-se u jednu slovku, i to **eū** na **ū**, a **iū** na **ē**.

P a z i. I sada još ima krajah, gdě-se u prostih naréčjih něgdašnje **eū**, **iū**, s umetnutim **j** jasno izgovara: or**ejū**, piš**eju**, govor**ijū**, vel**iju**; a u někojih krajih pretvorilo-se-je **iu** kao-no i **eū** na **u**: oni govorū, tráž**ū** (m. govorē, tražē): ali za pismen jezik valja samo pravilni oblik one osobe.

2. U prošlom trajnom 1. osoba ima svèršetak **-ah**, druga i tretja **-aše**; u višebroju 1. **-asmo**, 2. **-aste**, 3. **-ahu**. §. 164.

P a z i. Množtveni svèršetci **asmo**, **aste** nastali-su iz **ahmo, ahte**; a u starijih hèrvatskih knjigah nalazi-se kadšto i ahomo, ahote: b i a h o m o, b i a h o t e, što-je već ostarělo.

U prošlom něgdašnjem ima u jedbr. 1. osoba **h**, 2. i 3. poslědnji glasnik panja infinitivnoga (§. 161, 2); u višebroju 1. osoba **-smo**, 2. **-ste**, 3. **-še**. — Samo u pèrvotnih s korenom na suglasnik metje-se **o** medju koren i tvorku, koje-se, kad-je nà kraju rěči, uz pomekšanje gèrlenih suglasnikah pretvara na **e** (§. 13.).

4. Zapovědni način ima u jednobroju samo jednu formu, koja obično služi zà drugu, ali kadšto i zà pèrvu i tretju osobu; znak njézin-je konačno **i**, koje-se poslě glasnika pretvori na **j**; u višebroju doda-se k tomu za 1. osobu **-mo**, za 2. **-te**, a tretje neima.

P a z i. Manjkajuća osoba tretja jednoga i drugoga broja naknadjuje-se istom osobom indikativa s predloženom partikulom n e k a: neka kòpā (on, a, o), neka kòpāju (òni, e, a).

Po gori stavljenom pregledu osobnih svèršetakah (§. 156) §.158.
možeš (znajući §. 13.) svaki glagolj u svakom vrěmenu sprezati, kad imaš pèrvu osobu; samo-ti trěba, da još o naglasku upamtiš ovo:

Naglasak pèrve osobe jednobròja ostaje pravilno pò svih osobah nepromĕnjen na istòj slovci u jednom ì drugom bròju; izvan što u sadanjem vrĕmenu indicativa onih glagoljah na **em**, koji na predposlĕdnjoj imaju zavinuti (^) ili slab težki (\`), skaču oba ova naglaska u 1. i 2. osobi višebroja na predposlĕdnju (i to u glagolju na **em** kao slab težki, a u glagolju na **im** kao zavinuti); n. p. pìjem, pijèmo, pijète; vèl**im**, velîmo, velîte; klêčim klēčîmo, klečîte*).

Pazi 1. Takve glagolje, u kojih skače naglasak s korena na predposlĕdnjū slovku, možeš poznati iz čakavskoga naglaska, koji u tih rĕčih po svih osobah stoji na poslĕdnjoj: pijêm, pijĕš, pijȅ, pijemȍ, pijetȅ, pijû; velîm, velîš, velî, velīmȍ, velītȅ, velê; klēčîm, -îš, -î, klēčīmȍ, klēčītȅ, klēčê, §. 51.

Pazi 2. Dám, dáš, dá ima u višebroju zavinuti: dâmo, dâte, dàdū i (dájū); sním, snîmo, snîte; spím: spîmo, spîte; a glagolji; smȉem, ùmĕm, razumĕm imaju 3. osobu višebroja: smijū, ùmijū, razùmijū.

O accentu imperfecta, perfecta historičnoga i imperativa vidi §. 182. i 180.

§.159. **Glava 12.**

## Sprega pomoćnih glagoljah:

Sadanje vrĕme glagolja hotĕti, t. j. hòću, i sav glagolj bȉti (jèsam), slúže za sastavljanje nĕkojih vrĕmênah svih ostalih glagoljah, pak-jim kao pomažu sprezati-se, ter-se zato pomoćni glagolji zovu *(verba auxiliaria)*. Takov pomoćan glagolj-je kadšto ù tĕrpnoj sprezi i bîvati, bívām: ali ovaj ima sasvim pravilnu spregu, a ona dva sprežu-se ovàko:

### 1. Hoću.

#### Sadanje vrĕme

| | tvèrdeće. | | nĕčuće. |
|---|---|---|---|
| Jedn. | hòću, | -ću** | nêću |
| | hȍćeš, | -ćeš | néćeš |
| | hȍće, | -će | néće |

*) Za vĕžbanje u sprezanju ovih vrĕmenah (§. 156), a osobito sadanjega neka služe slĕdeći glagolji: čĕkām, ràvnām, pítām; bȉjēm, bèrēm, píšēm, strîžēm, sieċem; vȉdīm, čȉnīm, govòrīm, hválim, krîčīm. *Imperf.:* čĕkāh, ràvnāh, pîtāh; strȉgah, sjĕkah, vȉdjāh, čȉnjāh, govòrāh, hvâljāh, krîčāh. Prošlo nĕgdašnje: čĕkah, ràvnah. pîtah, strȉgoh, sjĕkoh, vȉdih, čȉnih, govòrih, hválih, krîčah.

**) Jà-ću, tí-ćeš, ón-će, mí-ćemo, vì-ćete, ȍni-ćē; §. 46,

| | | | |
|---|---|---|---|
| Više. | hȍćemo, | -ćemo | nećemo |
| | hȍćete, | -ćete | nećete |
| | hòćē, | -ćē (-tē) | nêćē *) |

## 2. Biti, jesam, budem.

### **Pokazni način.**

S a d a n j e  t r a j n o.

| | tvèrdeć | | nĕčuć |
|---|---|---|---|
| Jed. | jèsam, | -sam **) | nîsam i nièsam |
| | jèsi, | -si | nîsi „ nièsi |
| | jȅst, | -je | nìje |
| Više. | jèsmo, | -smo | nîsmo i nièsmo |
| | jèste, | -ste | nîste „ nièste |
| | jèsū, | -sū | nîsū „ nièsū |

S a d a n j e  n e t r a j n o.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bȕdēm | nèbudēm |
| | bȕdeš | nèbudeš |
| | bȕde | nèbude |
| Više. | bȕdemo | nèbudemo |
| | bȕdete | nèbudete |
| | bȕdū | nèbudū. |

P r o s t o  t r a j n o.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Jed. | bȉjāh, | (bĕh) | nèbijāh | (nèbĕh) |
| | bȉjāše, | (bĕše) | nèbijāše | (nèbĕše) |
| | bȉjāše, | (bĕše) | nèbijāše | (nèbĕste) |
| Više. | bȉjasmo, | (bĕsmo) | nèbijāsmo, | (nèbĕsmo) |
| | bȉjāste, | (bĕste) | nèbijāste, | (nèbĕste) |
| | bȉjāhu | (bĕhu) | nèbijāhu, | (nèbĕhu). |

*) U nĕkojih-se krajih govori: n e h ò ć u, nèhoćeš, nèhoće, nèhoćemo, nehoćete, nehòćē, mĕsto nêću itd. Tako-se gdĕšto čuje 3. osoba vbr. hòtē i nètē.

**) Ja-sam, tí-si, on-je, (òna-je, òno-je), mi-smo, ví-ste, òni-su. Tako: àko-sam, dà-sam, kad-sam, itd. Nu kada sila govora stoji u glagolju, veli se: ako jèsam, da jèsam, itd.

### Nĕgdanje prošlo.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bȉh | nèbih |
| | bȉ | nèbi |
| | bȉ | nèbi |
| Viš. | bȉsmo | nèbismo |
| | bȉste | nèbiste |
| | biše | nèbiše. |

### Sadanje prošlo.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bio (bila, o) -sam* | nîsam bio, (bila, o) |
| | „ „ „ -si | nîsi „ „ |
| | „ „ „ -je | nìje „ „ |
| Viš. | bili, (bile, a) -smo | nîsmo bili, (bile, a) |
| | „ „ „ -ste | nîste „ „ |
| | „ „ „ -su | nîsū „ „ |

### Predprošlo.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bȉjāh bio, (bila, o)**) | nèbijāh bio, (la, -lo) |
| | bȉjāše „ „ | nèbijāše „ „ |
| | bȉjāše „ „ | nèbijāše „ „ |
| Viš. | bȉjāsmo bili, (le, la) | nèbijāsmo bili, (-le, la) |
| | bȉjāste „ „ | nèbijāste „ „ |
| | bȉjāhu „ „ | nèbijāhu „ „ |

### Buduće.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | hòću biti, bit-ću***) | nêću biti |
| | hȍćeš „ bit-ćeš | nećeš „ |
| | hȍće „ bit-će | neće „ |
| Viš. | hȍćemo biti, bit-ćemo | nećemo „ |
| | hȍćete „ bit-ćete | nećete „ |
| | hòćē „ bit-ćē | nêćē „ |

* Sa zaimenom: ja-sam bio, ti-si bio itd. A kad-je sila u pomoćnom glagolju, spreže-se: jesam bio, jesi bio, jest bio itd.

**) Město „bijāh bio“ veli-se i „bio-sam bio, bio-si bio“, itd.

***) Ili sa zaimenom osobnim: ja-ću biti, ti-ćeš biti, on-će biti, mí-ćemo biti, vi-ćete biti, oni-će biti.

Budućе I. za neizvěstnost.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jed. | kad | büdēm (ùzbudēm) | nèbudēm (neùzbudēm) |
| | ako | büdeš (ùzbudeš) | nèbudeš (neùzbudeš) |
| | gdě | büde (ùzbude) | nèbude (neùzbude) |
| Viš. | „ | büdemo (úzbudemo) | nèbudemo (neùzbudemo) |
| | „ | büdete (ùzbudete) | nèbudete (neùzbudete) |
| | „ | büdū (ùzbudū) | nèbudū (neùzbudu) |

Budućе II. za neizvěstnost.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jed. | kad | büdem bio, (la, o) | kad nèbudem bio, (la, o) |
| | „ | büdeš „ „ | „ nèbudeš „ „ |
| | „ | büde „ „ | „ nèbude „ „ |
| Viš. | „ | büdemo bili, (le, a) | „ nèbudemo bili (le, la) |
| | „ | büdete „ „ | „ nèbudete „ „ |
| | „ | büdū „ „ | „ nèbudu „ „ |

## Isti način pitajuć.

Sadanje trajno.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | jèsam-li (ja)? | nîsam-li (ja)? |
| | jèsi-li (ti)? | nîsi-li (ti)? |
| | jë-li (ón)? * | nìje-li (ón)? |
| Viš. | jèsmo-li (mí)? | nîsmo-li (mi)? |
| | jèste-li (ví)? | nîste-li (ví)? |
| | jèsū-li (òni)? | nîsū-li (oni)? |

Sadanje netrajno.

Jed. bŭdem-li (ja)? | nèbudem-li (ja)? itd.

Prošlo trajno.

Jed. bȉjah-li (ja)? itd. | nèbijah-li (ja)? itd.

Něgdanje prošlo.

Jed. bih-li (ja)? itd. | nèbih-li (ja)? itd.

Sadanje prošlo.

Jed. jèsam-li (ja) bio? itd. | nîsam-li (ja) bio? itd.

Predprošlo.

Jed. bȉjāh-li (ja) bio? | nèbijāh-li (ja) bio? itd.

*) U rěči „jë-li“ město „jȅst-li“ izpustilo-se-je radi lakšega izgovora **st**, jer ono nije naslanjača.

B u d u ć e.

Jed. hòću-li (ja) biti? itd. | nêću-li (ja) biti? itd.

B u d u ć e p r o š l o.

Jed. hòću-li biti bio? | nêću-li biti bio? itd.

## Moćni način (*potential*).

S a d a n j e p o m o ć n o.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bih *) | nèbih |
| | bi | nèbi |
| | bi | nèbi |
| | bïsmo | nèbismo |
| | bïste | nèbiste |
| | bi | nèbi |

S a d a n j e s a m o s t a l n o.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bio (bila, o) -bih ** | nèbih bio, (bila, lo) |
| | „ „ -bi | nèbi „ „ „ |
| | „ „ -bi | nèbi „ „ „ |
| Viš. | bili (bile, a) -bismo | nèbismo bili, (le, la) |
| | „ „ -biste | nèbiste „ „ „ |
| | „ „ -bi | nèbi „ „ „ |

P r o š l ō p o m o ć n o.

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | bio -bih | nèbih bio |
| | „ -bi | nèbi „ |
| | „ -bi | nèbi „ |
| Viš. | bili -bismo | nèbismo bili |
| | „ -biste | nèbiste „ |
| | „ -bi | nèbi „ |

*) Ovo-se vrěme u někojih stranah neproměnjeno govori u obojem broju: ja-bi, ti-bi, on-bi, mi-bi, vi-bi, oni-bi. U boljem jeziku-je jednako sa nėgdanjim prošlim, osim 3. osobe vbr.

**) Ili sa subjektom: ja-bih bio, ti-bi bio, on-bi bio, mí-bismo bili, ví-biste bili, oni-bi bili. — Kada sila govora stoji u rěči **bih, bi** itd. onda-je samostalna sa svojim accentom. V. §. 46., 5.

## Željni način (*optativ*).

1. stvari moguće.

| | | | |
|---|---|---|---|
| Jed. bîo! bîla! bílo! | ja, ti, on (a, o) | nèbio! nebîla: nèbīlo! | ja, ti, on, (-a, o) |
| Viš. bíli! bíle! bíla! | mi, ví, oni, (e, -a) | nèbīli! nèbīle! nèbīla! | mí; vi, oni, (one, ona) |

2. Stvari nemoguće.

Optativ stvari nemògūćē ili barem nevěrovane izgovara-se pokaznim i moćnim sa česticami „da" ili „o da", i to u sadanjem i prošlom vrěmenu nà dva načina: indicativno i potentialno; a za buduće služi sadanje netrajno ovako:

Sadanje indikativno.

O da-sam! itd. | o da nîsam itd.

Sadanje potentialno.

O da-bih (bio)! itd. | o da nèbih (bio)! itd.

Prošlo indikativno.

O da-sam bio! itd. | o da nisam bio! itd.

Prošlo potentialno.

O da-bih bio! itd. | o da nèbih bio! itd.

Buduće.

O da bȕdem! itd. | o da nèbudem! itd.

## Zapovědni način.

a) pravi:

| | | |
|---|---|---|
| Jed. | Bȕdi (ti, on) | nèbudi (ti, on), |
| | neka (on) bȕde. | neka (on) nèbude |
| Viš. | bȕdimo (mí) | nèbudimo (mi) |
| | bȕdite (vi) | nèbudite (vi) |
| | neka (oni) bȕdū | neka (oni) nèbudū. |

b) historični.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| bŭdi | ja, ti, on (-a, o) mi, vi, oni (-e, a) | | nèbudi | ja, ti, on mi, vi, oni. |

## Neopreděljeni.

| | |
|---|---|
| bȉti, bȉt | nèbiti, nèbit. |

## Pričestja.

Sadanjega vrěmena.

| | |
|---|---|
| bùdūći, ā, ē | nebùdūćī, ā, ē |
| Prislov: bùdūć(i) | nebùdūć(i). |

Prošloga vrěmena.

1. Opisno *(ad periphrasim)*.

| | |
|---|---|
| bio, bîla, bílo | nèbio, nebîla, nèbīlo. |

2. pravō:

| | |
|---|---|
| bivšī, šā, šē | nèbīvšī, šā, šē |
| Prislov: biv(ši) | nèbiv (ši). |

§.160. **Glava 13.**

Pravilna sprega.

Priměr pravilne sprege dosta-je u hèrvatskom samo jedan (po §. 156). Nu da možeš svaki pravilan glagolj točno sprezati, trěba-ti znati, da-su někoji glagoljni oblici temeljni iliti glavni, a drugi izvedèni.

Temeljni-se vele òni, iz kojih-se drugi izvode; a takva-su dva: 1. neopreděljeni način, i 2. sadanje vrěme pokaznoga načina; kao: bräti bèrem, gnäti žènem (rènem), plèsti plètem, strȉći strîžem, kòvati kûjem itd.

Pazi. Oba ova vrěmena trěba da-se iz običaja ili rěčnika naučiš.

Ostali su oblici iz temeljnih izvedèni, a pravila, kako-se izvode, uči-nas slovnica.

§.161. Ali prije nego-se pojde pokazivati ovo izvodjenje, valja još ovo uzeti nà um:

1. Svak infinitiv izlazi (javno ili skrovno §. 147. b) na slovku **ti**, koja, buduć da upravo tvorī infinitiv, zove-se tvorka njegova. Odbaciv-mu tvorku imaš panj infinitiva, koji u izvedènih sastoji iz korena i ùmetka (§. 148.): zid-a, spa-va, umě, kralj-eva itd.; a u pèrvotnih-je koren i panj infinitiva sve jedno.

2. Svi glagolji, što-jih ima, děle-se po panju infinitiva na dvoje: a) kojim-se panj svèršuje na glasnik tako, da-jim pred tvorkom **ti** stoji jedan od ovih pet glasnikah: **a**, **e**, **è**, **i**, **u**. Ovakvih ima pèrvotnih i izvedènih, izvan onih na **e-ti**, koji-su samo pèrvotni; b) kojim-se panj svèršuje na suglasnik (§. 147, 2) a ovi-su svi pèrvotni*).

Iz sadanjega indicativa izvodi-se zapovědni način, i glagoljni prislov s pričestjem sadanjega vrěmena. §.162.

1. Zapovědni-se izvodi iz pèrve osobe tako, da-se **am** pretvori na **aj**: dáj, kòpāj.

**em**, **im** na **i**: trêsi, pîši, dâji, mȁži, skâči, strîzi, pèci, govòri.

**ijem**, **ujem** na **ij**, **uj**: píj, čúj, kúj, kùpūj.

Pazi. Glagolji: bòjim-se i stòjim imaju imperativ: bój-se i stój (nèboj-se! nèstōj!)

2. Glagoljni prislov sadanjega vrěmena (*adverbium participii, vel gerundivum, v. transgressivum praesentis*) i to iz tretje osobe višebroja, koja izlazi na **ajū**, **ū**, **ē**, da-se k ovomu svèršetku još doda **ć**, ili **ći**: kòpajūć ili kopàjū-**ći**. Tako pišūć(i), strîguć(i), tèkūć(i), govòrēć(i).

Iz ovoga-se prislova načinja pričestje sadanjega vrěmena (*participium praesentis*), da-se k slovu **ć** doda **ī**, **ā**, **ē**, kopàjūćī, -ćā, ćē; pîšūćī, -ćā, -ćē; strîgūćī, -ćā, -ćē, itd.

---

*) Mnogi grammatici poslě Dobrovskoga děle glagolje po infinitivu na 6 razredah (*classes*). Na I. razred metju sve pèrvotne (§. 147); a izvedene děle na ostalih 5 razredah polag umetakah, koje primaju, tako da na II. razred metju glagolje s umetkom **nu**; na III. s umetkom **è**; na IV. s umetkom **i**; na V. s umetci: **a**, **ja**, **va**; na VI. s umetci: **ava**, **ova**, **eva**, **èva**, **iva**. Umetci-jim-se zovu characteristike, t. j. značajne slovke iliti bilězi, po kojih-se poznaje razred. — Ovo děljenje valja ponajviše zato, što-se njim barem poněšto kratje mogu imenovati ili napominjati po infinitivu različni glagolji, a naime oni od 2. 3. i 4. razreda, koji samo po jednu imaju characteristiku: ali u 1. 5. i 6. razredu ni ù tom nepomaže ništa, nego-se mora reći: glagolji I. razreda na **ati** ili **eti** itd., što nije kratje, nego kad-se reče: glagolji pèrvotni na **ati** itd.

Pazi 1. Hòću ima za 3. osobu višebr. osim hoćē još i ostarělo hòtē, pak-se samo iz poslědnjega izvodi ovaj prislov i participij: hòtēć(i), nehòtēć(i).

Pazi 2. Ovakov prislov i pričestje sadanjega vrěmena imaju svi trajni glagolji: a od netrajnih-se glagoljah redje čuju, što-je rědko potrěba takovu misao izreći, nu sàsvim-su obični: rèkūć i bùdūć.

Pazi 3. Ovaj prislov imahu něgda mnogi glagolji i na e, ali danas-je u obćem običaju još samo: glede, grede (greduć) i nehote.

§.163. Iz neopreděljena načina izvodi-se 5 oblikah: 1. prošlo trajno (*imperfectum*); 2. prošlo něgdanje (*perfect. historicum*); 3. pričestje opisno (*participium ad periphrasim*); 4. pričestje pravo prošloga vrěmena (*particip. praeteriti*); 5. pričestje tèrpno (*passivum*) prošloga vrěmena.

§.164. I. *Imperfectum.*

Pravilna tvorka ovoga vrěmena za sve vèrste trajnoga glagolja jest **ah**, koje-se priděva k panju infinitiva na město tvorke **ti**; n. p. trêsti três**ah**, jěsti jědah, mòći mògah; tako: päsah, nèsah, lězah, grèbah, strïgah, žègāh itd.

Nu kada-se panj infinitiva svèršuje glasnikom (§. 161, 2), ovaj-se uvěk stopi sa **ah** u jednu i dugu slovku, samo ako-se to može učiniti, da-se nepokvari korenna slovka. To stapanje biva.

a) u svih (pèrvotnih i izvedenih) glagoljih na **ati**, gdě-se **aa** stopi u ā; n. p. brä-ti, brä-ah=bráh; tako: znä-ah znáh, pîsa-ah pîsāh, kupòvāh itd.

b) u izvedènih na **iti**, gdě-se **iah** stopi na **jāh** (s pomekšanjem prediducéga suglasnika, §. 12.) a tako i u onih na **ěti, nuti,** od kojih-se najprije pretvori **ě** (§. 7, 2.) i **u** na **i,** pak-se ovo (s istom pòslědicom) slije u **jah**; n. p. ljûbiti (ljûbi-ah) ljûb-ljāh, vìděti (vid**ěah**, vid**iah**) vìdjāh, tönuti (tonuah, toniah) tönjāh.

Osim ùměti, razuměti: ùmijah, razùmijah (město pravilnoga. ùmljāh, razùmljāh).

U pèrvotnih pako na **iti, ěti, uti** (da-se nepokvari koren) ostaje **ia, ěa, ua** razděljeno nà dvě slovke, pak da-se jasnije razluče, umetne-se **j** (rědko v, §. 8. 2): biti bi-j-ah, směti smi-j-ah (smě-j-ah), čūti čū-j-ah.

Samo plěti plěviah i plěvah (kao da je od plěviti, město plěvah).

Pazi 1. Pèrvotnih glagoljah s korenom na suglasnik (147) razměrno nije mnogo *). S toga-se rědje čuje od njih imperfect, pak-se lahko

*) U svem jeziku okolo 30 trajnih.

zaboravi, kakov-je, ter zato-se nije mogao jednoliko učvèrstiti u pravilnoj tvorci -**ah**, nego-se měša sa često služećim imperfectom (pèrvotnih i izvedenih) glagoljah na -**iti**, **ěti**, pak-se dostakrat i pèrvotnih glagoljah imperfect i čuje i čita na **iah** ili **jāh**: tresiah i trešāh, griziah i grižāh, grebiah i grebljāh; žeziah i žežah (od žeći), kao da-je od: tresiti, griziti, grebiti itd.

Takvi kolebajući-se glagolji jesu: bòsti, krăsti, prěsti; mêsti, mèsti, plèsti; trêsti, grȉsti, mȕsti, vèsti; dûbsti, skûbsti, zêbsti, cèrpsti, tèpsti

Nu od kojega glagolja ovo vrěme češtje služi, ono-je uvěk pravilno, n. p. mògah i strȉgah (od mòći, strȉći). S toga-je u obće bolje dèržati-se pravilne tvorke -**ah**: premda-je od glagoljah pèći, sjȅći, tèći, tûći, vûći jako već pošlo u običaj samo nepravilno -**ciah** ili **čah**: pèciah i pèčah, itd. město pravilnoga: pèkah, sjȅkah, tèkah, tûkah, vûkah, koje-se ipak nesmě osûditi. — Râsti (§. 147. a) ima imperfect râstah (i rastiah).

Pazi 2. Trajni glagolji na -**eti** samo-su kléti i žȅti, a ovi imaju imperfect nepravilno iz indicativa kûnem i žȁnjem (ili žnjém): kùnijah i žȁnjāh ili žnjāh).

## II. *Perfectum historicum.* §.165.

Tvorka ovoga vrěmena jest slovo **h**, koje-se doda k panju infinitiva na město tvorke -**ti**, (i ako-se panj svèršuje na **dug** glasnik, ovaj postaje **kratak**) n. p. znȁ-h, pròda-h, vȉdih, ùmrěh, ljûbih, čuh, pòčeh, tȍnuh, ùzeh, itd. od počēti, ùmrieti, tȍnūti, úzēti. (§. 156. III. 1)

U slučaju, gdě-bi ovo **h** za suglasnikom stati imalo (147), umetne-se radi lakšega izgovora **o**: três-**o**-h, grȉzoh, krȁdoh, zêboh, tèpoh; dȉgoh, sjȅkoh, râstoh, ùmroh, sàtroh (§. 156 III. 2; 157, 3).

Pazi. Někoji glagolji imaju oba ova prošla vrěmena dvojako, t. j. uz pravilan oblik još jedan nepravilan, kao

a) za imperfect: imāh, imâdiah, znáh i znâdiah.

b) za perfect historični: dȁh i dȁdoh, ìmah, ìmadoh, znȁh znȁdoh.

Tako slědeći s infinitivom nuti sa svojimi složenimi: gȉnuh i gȉboh, grȅznuh i grȅzoh, kinuh i kȉdoh, kȉsnuh i kȉsoh, krênuh i krȅtoh, uzkèrsnuh i uzkèrsoh, mȅrznuh i mȅrzoh, pûznuh i puzoh, -têgnuh i -tegoh, tisnuh i tiskoh. K tomu složeni glagolji od krȁsti, pȁsti: (po- ù-krasti; do-, na- pro-, za-pasti) imaju osim pravilnoga -**doh** i skratjeno: ùkrah, dòpah

A o pravilno dvovèrstnih vrěmenih někojih glagoljah, koji dva imaju oblika za infinitiv (**nuti** i **ći**). vidi 169.

## III. *Participium ad periphrasim.*

Njegova je tvorka za mužki spol o (=l), za ženski **la**, §.166. a za srědnji **lo**; n. p. dȁ-o, dâ-la, dá-lo, pîsa-o, -la, -lo: kupòva-o, pȍče-o, vȉdi-o, govòrio, čuo itd.

Nu tvorka **o** stoji u mužkom spolu město **l**; zato gdě-se god **l** nebi moglo izgovoriti na koncu (kao što-je za suglasnikom u glagoljih na -s t i, -ći), ondě-se radi lakšega izgovora umetne **a**: t r é s a l, dakle t r é s a o, t r ê s l a, slo; g r è b a o, g r è b l a, b l o, d i g a o, p e k a o, itd.

Samo ako panj infinitiva izlazi na **d, t,** ovi-se suglasnici izpuste: k r ȁ s t i (koren i panj k r a **d**), pričestje k r ä o, -la, -lo; m è s t i (me**t**), m ë o, m è l a, -lo; j ě s t i (jě**d**.): j i o, j ě l a, -lo; s ě s t i: s i o, s ě l a, -lo, itd.

Od t è r t i, ȕ m è r t i: t r ó, t è r l a, -rlo, ȕ m r ō, u m ê r l a, -o: a od i t i (ići): i š a o, i š l a, -o.

P a z i 1. Mužki spol ovoga pričestja nalazi-se kadšto skratjen iz **ao** na ō: trés**ao**, trésō, pîsō.

P a z i 2. Někoji, ponajviše neprelazni glagolji na **nuti** (a osobito kad-su složeni) imaju ovo pričestje dvovèrstno, t. j. jedno pravilno iz infinitiva na -**nuo**, a drugo nepravilno na **ao** (ili **o**), koje-se korenu priděva; n. p. čěznuti, č ě z **n u o** i č e z **a o**. Tako: gȁsnūti, grěznūti, gȕsnūti, klsnūti, krȕtnūti, mèrknuti, měrznūti, mȕknūti, pèrhnuti, sàhnuti, têgnuti, tlsnuti (tlskao, tisla, o), trunuti (truo), vềhnuti; a pravilno dvovèrstne vidi u §. 169.

P a z i 3. Ima několiko neprelaznih glagoljah, od kojih ovo pričestje nesluží s a m o za opisivanje, nego još i kao p r a v o p r i č e s t j e prošloga vrěmena, n. p. n à r a s t a o čověk, o b r a s l e stěne, o p è r h l e ustne, o s t a r ě l a majka, o z ê b l a rûka, p a l a Troja, p o b û j a l a trava, p o s ě d ě l a kosa, p o t á m n ě l a slava, p r e s à h l a voda, s g ȕ s l o mlěko, s k r u t l a kèrv, u g à s l a svěća, u s à h l a grana.

Dapače ima-jih gdě-što, s kojimi-se više ni nèmisli na glagolj, nego-se uzimaju kao prava pridavna imena; č i l momak (ćiti, počiti, počinuti), d ȕ l a smokva. Tako: gnjȉo, měrzao, òstālī, prìstal (čověk), smjěli, tȉo (od titi=tustiti-se), trȕo, ȕmèrli, ȕveo ili ȕvehao, vrȉo (vrěla voda), zrȉo (zrělo voće). Nu od sve ostale množine neprelaznih glagoljah služi ovo pričestje, kao god u prelaznih: s a m o z a o p i s i v a n j e v r ě m e n a h u sprezi, i o d a t l e-m u n a j p r i s t a l i j e ime: „o p i s n o p r i č e s t j e."

§.167. IV. *Participium (verum) praeteriti activi.*

Ovaj-se participij neposrědno izvodi iz glagoljnoga adverbija prošloga vrěmena: zato-će-se najprije kazati, kako-se adverbij iz infinitiva izvodi. Dakle

A. G l a g o l j n i p r i s l o v p r o š l o g a vrěmena (*adverbium participii, v. transgressivum, v. gerundivum praeteriti*) izvodi-se iz infinitiva ovako:

1. u glagoljih imajućih pred tvorkom infinitiva glasnik ili **r** (dakle u svih na **-ati**, **-eti**, **-ěti**, **-iti**, **-uti**, **-nuti**, **-rti**) na město **ti** priděni **v** ili **vši**, n. p. dati: d a - v ili d a v-š i, ȕ m è r - v(ši).

Tako: pisa-v(ši), kupova-v(ši), kraljeva-v(ši), uzrěv(ši), čuv(ši), tonuv(ši), itd.

Pazi. Od prostih pèrvotnih s korenom na glasnik ili r nije u običaju prislov sa samim v (dȁv, klév, děv, biv, čuv) nego samo od složenih: prodav, zȁklev, nȁděv, dȍbiv, zȁčuv.

2. U ostalih glagoljih s korenom na suglasnik (147, 2) ako-se koren svèršuje sa **s** ili **z**, doda-se **av(ši)**, a kad koren izlazi na **d**, **t**, **b**, **p**, ili **g**, **k**, onda-se tvorka **v** pravije sasvim izpusti, pak-se doda **ši**, n. p. padši, metši, grebši, tepši, digši, rekši.

Pazi 1. Kadšto-se i za gèrlenim slovom dodaje av(ši): mogav(ši), rekav(ši): ali za zubnimi (d, t) i ustnimi (b, p) trěba-se čuvati takva tvorenja na avši, dakle ne: propadavši, pometavši, grebavši, itd. (jer-bi to bio prislov od glagoljah prȍpadati, pomètati), nego: padši, itd. osim rasti, od kojega-je obično rastav(ši).

Pazi 2. Glagolji sastavljeni iz **-četi**, **-jeti (eti)**, i **-peti**, imaju ovaj prislov iz indicativa (počnem, napnem, otmem, uzmem) tako, da se medju suglasnike ovoga korena umetne **a**: poč**a**n(ši), nap**a**n(ši), ot**a**m(ši), uz**a**m(ši); ali u novijih pisacah nalazi-se i pravilan oblik: počevši, razpevši, otevši, uzevši. Tako imaju stari: dôšad, našad, pošad, m. došav itd. §. 177. 4.

B. Od ovoga-se prislova načinja pravo pričestje tvorno prošloga vrěmena samo da-se obliku **-ši** město poslědnjega (kratka) glasnika priděnu dugi, ī, ā, ē, n. p. davšī, šā, šē, padšī, padšā, še, itd.

Pazi. Od někojih srědnjih glagoljah, kojim opisni participij služi kao pravi (§. 166. pazka 3.), i kojim tèrpnoga oblika participij (§. 168. B. pazi 2.) služi kao tvorni, netrěba ovoga participija, premda-mu imaju adverbij.

V. *Participium passivum praeteriti* izvodi-se pravilno iz prelaznih (144.) glagoljah za sva 3 spola, a iz neprelaznih samo za srědnji spol jednobroja, i to §. 168.

Kada panj izlazi

na **a** (u pèrvotnih i izvedènih), doda-mu-se **an**, pak-se **aa** stopi u jednu i dugu slovku: dä-ti, däan, dán, dâna, dâno; tako: brán, pisān, prȍdāvān itd.; kada izlazi

na **e**, **nu**, **èr**, priděni-mu slovo **t** na město tvorke **ti**, n. p. pȍčē-ti: pȍčēt, pȍčēta, -ēto; klét, näpēt, ȍtēt, ȕzēt, dȉgnūt, gänūt, pȍtèrt, sätèrt; kada

na **i**, **ě**, **u** u pèrvotnih, najobičnija-je tvorka **t**: bit, a, o; prebit, a, o. Tako: dobit, -krít, mít, pít, šít, vít, dět, lět (lít), ȍbūt, izūt, po-sut, dȍniet (m. donesen). Ali někoji izvan toga mogu imati još tvorku **en** s umetnutim **j** ili **v**; bȉjen, dobȉven, lěven, -krȉven, mȉven, šȉven, vȉjen, děven, čȕven

(i čujen), obùven, izùven. Mlěti i plěti imaju samo mlěven i plěven. Najposlě

na **i**, **ě** u izvedenih pretvori-se cělo **iti**, **ěti**, na **jen**, n. p. sûditi súdjen, razuměti razumljen.

Tako: mutjen, paljen, gonjen, prošen, gažen, ljubljen, kupljen, davljen, mamljen, učen, brojen, rušen, služen, podvoren, itd.

Pazi 1. Često-se najde, da i na **ati** izlazeći pèrvotni imaju ovaj partìcipij na **t**, kao: dát, dáta, dáto; pòznāt, pròdāt. A kadšto-se tako čuje i u izvedenih ne samo na **ati** nego i na **iti**: písāt, -ta, -to, kupovāt, kàzīvāt, govorīt, pohvalīt itd.; ali ovoga-se trěba čuvati, pak dèržat-se pravila: písān, kupòvan, kàzīvan, govóren, pohvāljen.

Pazi 2. Od glagoljah s panjem na **nu** čuje-se kadšto ovaj participij i na **jen**: dignjen, ganjen, povèrnjen itd., ali-je i ovdě bolje dèržati-se pravila: dìgnūt, ganūt, povèrnut.

B. iz panja na suglasnik, i to s infinitivom izlazećim na **sti** i **ći**, tèrpni participij uzima tvorku **en**, pred kojom-se gèrlena slova pomekšaju; n. p. ubòden, rèčen.

Tako: ù-jeden, klàden, kràden, prěden, mèten, plèten, tresen, spàsen, vèzen, grīzen, mùzen, duben, grèben, skùben, tèpen, žèžen, strīžen, pòmožen, pèčen, tùčen, vùčen, i svi od njih složeni.

Pazi 1. U někojih-se krajih nepravilno izgovara: raztrèšen, donèšen, ùgrižen, město: -sen, -zen; a spàšen město spàsen nije od spàsti nego od pokvarena ali dosta obična spâsiti. Pogrěšno-je pako ukradjen město ukraden.

Pazi 2. Ima i neprelaznih glagoljah, od kojih-je ovaj participij u običaju, ali naravno da ne u tèrpnom nego u srědnjem (neprelaznom) značenju, na město pravoga participija prošloga. Takvi-su dvoje vèrste:

a) někoji nepravi povratni (§. 172.) kao: nàježen, oznòjen, pòstīdjen, prèpaden, ràzpaden, ràzplakan, ràzpuknut, ràztèrkan, zàbrinūt; zàćudjen; od naježite-se, oznojite-se *) itd.

b) někoji prosti neprelazni; kao: valjan, smèrznut (t. j. valjali, smèrzlī ili smèržnuli). Tako: cèrknut, krepan, ostinut, otvèrdnut, pòkisnut, pòtonut, pròsěden, sgûsnūt, skrûtnūt, ùgreznūt, zarašten. Ovo-su većinom oni isti glagolji, kojim opisni participij služi i kao pravi prošloga vrěmena na všī, ā, ē (§. 166. pazka 3.)

§.169. **Kada koji glagolj ima jedno ili drugo temeljno (§. 160.) vrěme nà dva načina, onda-su po pravilu i ona vrěmèna dvovèrstna, koja-se izvode iz njih, n. p. drěmati ima indicativ sadanji drěmam i drěmljem, pak zato imperativ: drěmaj i drěmlji; a glagoljni prislov sadanji: drěmajuć i drěmljuć.** Tako dìgnūti veli-se u infinitivu i dići; pak zato *perf. histor.* dìgnūh i dìgoh: *particip. ad periphras.* dìgnuo i dìgao; *part. praeter.* dìgnuvšì i dìgši; *part. pass.* dìgnūt i dìžen.

---

*) A da pravi povratni glagolji, budući prelazni, imaju ovaj participij, to-se razumě.

Takvi-su

1. s dvojim indicativom praesentis na **-am** i na **-jem**: drièmatí, gibati, hrâmati, hûkati, kûpati, nàimati, natâpati, òtimati, pozîvati, pûhati, sīpati, šêtati-se, škripat,i štîpati, zàimati, zazîvati, zîbati, zîdati; zatim kàzīvām i kàzujem, kljuvam i kljujem, pljuvam, -jem.

Pazi. Poviděti (pověděti) i njegovi sastavljeni (na-, za-) imaju ovo vrěme: pověm i pověдim, pak odatle imperativ povij i pověди (pověдj). — Gnati ima sadanji indicativ ženem i renem: ali-se kadšto čuje i po děčinski gnam! — Tako tkati ima tčem i tkem, alićeš i ovo čuti kadšto (osobito od děce) tkam!

2. S dvovèrstnim infinitivom kao-su: a) někoji izvedèni glagolji sa umetkom **nu**, koji-se izgovaraju i kao pèrvotni na **-ći**: bjȅgnūti ili běći; tako: dȉgnūti, mȕknūti, nȉknūti, prêgnuti, pȕknūti, sêgnuti, stȉgnūti, tàknuti, vȅrgnūti, vȉknūti; — b) svi glagolji na **èrti** (dèrti, mèrti, podpèrti, pro-stèrti, ždèrti) imaju infinitiv i na **rěti** (rièti): drěti, mrěti*) itd.: ali od ovoga drugoga infinitiva na **rěti** neima nikakva participija, dakle samo: ùmro, umèrla, -lo (ne umrio umrěla); umèrvši (ne umrěvši); razdèrt (ne razdrět); — složeni iz **nestí** (sa: do-, iz-, na-, od-, po-, pod-, pri-, pro-, u-, za-) imaju infinitiv i na **ěti** (ièti): donèsti, doněti); ali pravi participij samo donèsav(ši); — d) rèći nalazi-se u starih knjigah i rěti, ali izvedeno iz njega samo jedno §.170.
vrěme: **rěh** t. j. rèkoh.

Sva ostala vrěmena, kojih izvodjenje ovdě gori (od §. 162. do 169.) nije pokāzāno, opisana-su iz više rěčih (§. 155. pazi 1.), a kako-se opisuju iliti sastavljaju, viditće-se u slědećem priměru sprege.

## Priměr tvorne sprege. §.171.

### INFINITIV.

| | |
|---|---|
| kupòvati, kupòvat | kûpiti, kûpit |

### INDICATIV.

*Praesens.*

| | | |
|---|---|---|
| *S.* | kùpūjēm | kúpīm |
| | kùpūješ | kúpīš |
| | kùpūje | kúpī |

*) Osim što tèrti neima infinitiva trěti.

| | |
|---|---|
| *P.* kùpūjemo | kúpīmo |
| kùpūjete | kúpīte |
| kùpūjū | kúpē. |

*Imperfectum.*

| | |
|---|---|
| *S.* kupòvāh | |
| kupòvāše | |
| kupòvāše | neima-ga. |
| *P.* kupòvāsmo | |
| kupòvāste | |
| kupòvāhu | |

*Perf. historicum.*

| | |
|---|---|
| *S.* kupòvah | kûpih |
| kùpova | kúpi |
| kùpova | kúpi |
| *P.* kupòvasmo | kûpismo |
| kupòvaste | kûpiste |
| kupòvaše | kûpiše. |

*Perf. praesentis.*

| | |
|---|---|
| *S.* kupòvao (la, lo) -sam*) | kûpio (la, lo) -sam |
| " " " -si | " " " -si |
| " " " -je | " " " -je |
| *P.* kupòvali (le, la) -smo | kûpili (le, la) -smo |
| " " " -ste | " " " -ste |
| " " " -su | " " " -su. |

*Plusquamperfectum.*

| | |
|---|---|
| *S.* bijah kupòvao (la, lo) | bíjah kûpio (la, lo) |
| bijaše " | bijaše " |
| bijaše " | bijaše " |
| *P.* bijasmo kupòvali (le, la) | bijasmo kûpili (le, la) |
| bijaste " | bijaste " |
| bijahu " | bijahu " |

*Futurum 1. (simplex).*

| | |
|---|---|
| *S.* kupòvat-ću | kûpit-ću |
| kupòvat-ćeš | kûpit-ćeš |
| kupòvat-će | kûpit-će |

*) Ili ovako: ja-sam kupovao, ti-si kupovao, on-je kupovao itd.; a kad-je sila u pomoćnom glagolju, ovako: jesam kupovao, jesi kupovao, jest kupovao, itd.

| | |
|---|---|
| kupòvat-ćemo | kûpit-ćemo |
| kupòvat-ćete | kûpit-ćete |
| kupòvat-ćē [1]) | kûpit-ćē. |

*Futurum 2. (exactum).*

| | | | |
|---|---|---|---|
| S. bit-ću | kupòvao (la, lo) | bit-ću | kûpio (la, la) |
| „-ćeš | | „-ćeš | |
| „-će | | „-će | |
| P. bit-ćemo | kupòvali (le. la) | bit-ćemo | kûpili (le, la) |
| „-ćete | | „-ćete | |
| „-ćē | | „-ćē | |

Ili za neizvěstnost

*Futurum 1.*

| | | |
|---|---|---|
| S. ako | uzkùpūjēm | neima-ga. |
| kada | uzkùpūješ | |
| itd. | uzkùpūje | |
| P. „ | uzkùpūjemo | |
| „ | uzkùpūjete | |
| „ | uzkùpūjū [2]) | |

*Futurum 2. (exactum).*

| | | |
|---|---|---|
| neima-ga | S. ako, | kûpīm |
| | kada | kûpīš |
| | itd. | kûpī |
| | P. „ | kûpīmo |
| | „ | kûpīte |
| | „ | kûpē [3]) |

## POTENTIAL.

*Praessens.*

| | | | |
|---|---|---|---|
| S. kupòvao (la, lo) | -bih [4]) | kûpio (la, lo) | -bih |
| | -bi | „ | -bi |
| | -bi | „ | -bi |
| P. kupòvali (le, la) | -bismo | kûpili (le, la) | -bismo |
| | -biste | „ | -biste |
| | -bi | „ | -bi |

[1]) Na město kupovat-ću veli-se i kupovati-ću; ili polag različne sile govora takodjer: ja-ću kupovati itd. i hoću kupovati itd.
[2]) Ili običnije ojačeno: ako, kada budem kupovao. A kadšto-se i u dobrom jeziku i čuje i čita: ako budem kupovati, m. kupovao.
[3]) To isto ojačeno: ako, kada budem kupio. A kadšto i: kad budem kupiti, m. kupio.
[4]) Ili sa zaimenom: ja-bih kupovao, ti-bi kupovao, on-bi kupòvao, mi-bismo kupovali, vi-biste kup. itd.

*Praeteritum.*

| | | |
|---|---|---|
| *S.* | bio (-bih) kupòvao, | bio (-bih) kûpio |
| | bila (-bi) kupòvala, | bila (-bi) kûpila |
| | bilo (-bi) kupòvalo, | bilo (-bi) kùpilo |
| *P.* | bili (-bismo) kupòvali, | bili (-bismo) kûpili, |
| | bile (-biste) kupòvale, | bile (-biste) kûpile |
| | bila (-bi) kupòvala, | bila (-bi) kûpila. |

OPTATIV.

I. stvari moguće.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| *S.* | kupòvao! kupòvala! kupòvalo! | ja, ti, on, -a, -o | kûpio! kûpila! kûpilo! | ja, ti, on, -a, -o |
| *P.* | kupòvali! kupovale! kupòvala! | mi, vi, oni one, -a. | kûpili! kûpile! kûpila! | mi, vi, oni, one, -a |

II. stvari nemoguće.

*Praes.* indicativni.

| | | |
|---|---|---|
| *S.* | O da kùp̄jem!*) | neima-ga. |
| | „ „ kùpūješ! | |
| | „ „ kùpūje! | |
| *P.* | „ „ kùpūjemo! itd. | |

*Praes.* potentialni.

*S.* O da-bih kupòvao! itd. | o da-bih kûpio! itd.

*Praet.* indicativni.

*S.* O da-sam kupovao! itd. | o da-sam kûpio! itd.**)

*Praet.* potentialni.

*S.* O da-bih bio kupòvao! itd. | o da-bih bio kûpio! itd.

*Futurum.*

neima-ga. | o da kúpim. itd.

IMPERATIV.

a) pravi

| | | |
|---|---|---|
| *S.* | kùpūj (ti, on) | kûpi (ti, on) |
| | neka (on) kupuje | neka (on) kúpi |
| *P.* | kùpūjmo (mi) | kûpimo (mi) |
| | kùpūjte (vi) | kûpite (vi) |
| | neka kupuju (oni) | neka (oni) kúpē. |

---

*) U optativu stvari nemoguće može-se slovo „O“ takodjer izpustiti: da kùpūjem! m. o da kupujem.
**) Ili: o da budem kupio, itd.

h) historični

kùpūj (ja, ti, on, mi, vi, oni) | kûpi (ja, ti, on, mi, vi, oni).

PARTICIPIA.

1. *Praesens.*

| | |
|---|---|
| kupùjūćī, ā, e<br>*Adverb.* kùpūjū-ć ili kupùjū-ći | neima-ga. |

2. *Praeteritum.*

a) *ad periphrasim:*

| | |
|---|---|
| kupòvao, -vala, -valo | kûpio, -pila, -lo. |

b) *verum:*

| | |
|---|---|
| kupòvavšī, ā, ē | kûpivšī, ā, ē |
| *Adverb.* 1. kupòvav(ši) | kûpiv(ši) |
| 2. buduć(i) kupovao | buduć(i) kûpio. |

c) *passivum:*

| | |
|---|---|
| kupòvān, kupovâna, -o | kûpljen, kupljèna, -o |

---

## Povratni i uzajamni glagolji. §.172.

(*reflexiva et reciproca*).

Povratni glagolji nepravi i pravi (§. 149.) sprežu-se kao i tvorni, samo što-jim-se pò svih osobah jednoga i drugoga broja dodaje zaime „**se**“, n. p. čŭditi-se, čŭdīm-se, sèrditi-se, sěrdīm-se.

Pazi 1. Na neprave povratne glagolje spadaju:

1. bȁviti-se, bòjati-se, bòriti-se, brīnūti-se, čŭditi-se, dìviti-se, gròziti-se, hèrvati-se, jêžiti-se, klȁditi-se, klȁnjati-se, klòniti-se, lěniti-se, nâdāti-se, pȁčati-se, pȁštiti-se, pòtiti-se, prěnūti-se, prèpasti-se, rȁdovati-se, smîjati-se, skîtati-se, srâmiti-se, stȁrati-se, stîditi-se, šȁliti-se, znòjiti-se, žûriti-se i više drugih.

2. Svi složeni iz trajnoga glagolja i predloga „**na**“, kojimi-se sitost činjenja naznačuje, i to

a) složeni iz neprelaznih: nalèžati-se, nasjèditi-se, nastòjati-se, nàspati-se, natèrčati-se, itd.

b) iz prelaznih: nàjěsti-se, nakòpati-se, nàpěvatī-se, nàpiti-se, narâditi-se, itd.

3. Někoji neprelazni (trajni i netrajni) složeni sa „**raz**“, „**s**“ i „**za**“: razběći-se, razbièžati-se, razbòlěti-se, razgòrěti-se, razhòdit-se, razìgrati-se, raziti-se, razìlaziti-se, razlètěti-se, ràzpasti-se, ràzpadati-se, ràzpuknūti se itd.; — pak: stèći-se, stīcati-se, stèrčati-se, sbīti-se, slěći-se; zabuljiti-se, zagledati-se, zaletěti-se, zamisliti-se, zaskočiti-se, zateći-se, zatèrčati-se, i još: dòpadati-se, dòpasti-se.

Još někoji neprelazni, koji i bez zaimena „se“ s malom razlukom isto znače; šêtati-se (=šêtati). Tako: mòliti(-se), smèrknūti(-se), smèrznūt (-se), tìcati(-se), utèći(-se). — Ali glagolji: lèći, sjẽsti, plàkati, ùstatiu nisuu dobrom jesiku nikada povratni.

Pazi 2. Svakomu prelaznomu glagolju može-se dodati „se“: ali ovo-mu zaime daje trovèrstno značēnje:

1. pravō povratnō (§. 149);
2. uzajamno (*reciprocum*) §. 149.
3. tèrpno (*passivum*. §. 143); n. p. zlòčinci-se véžū, pak-se bljū i zàtvarajū-se, t. j. bivaju vezani, bijeni i zatvarani.

§.173. Svi osobni glagolji, koji imaju „se“ uza-se, t. j. povratni nepravi i pravi, uzajamni i tèrpni sprežu-se jednako po slědećem priměru.

## INDICATIV.

*Praesens.*

| trajno | dovèršno |
|---|---|
| *S.* čŭdīm-se [1]) | zàčudīm-se |
| čŭdīš-se | zàčudīš-se |
| čudī-se | zàčudī-se |
| *P.* čŭdīmo-se | zàčudīmo-se |
| čŭdīte-se | zàčudīte-se |
| čŭdē-se | zàčudē-se. |

*Imperfectum.*

| | |
|---|---|
| *S.* čŭdjāh-se, itd. | neima-ga. |

*Perf. historicum.*

| | |
|---|---|
| *S.* čŭdih-se, itd. | zàčudih-se, itd. |

*Perf. praesentis.*

| | |
|---|---|
| *S.* čŭdio-sam-se [2]) itd. | zàčudio-sam-se itd. |

*Plusquamperfectum.*

| | |
|---|---|
| *S.* bijah-se čŭdio itd. | bìjah-se zàčudio itd. |

*Futurum.*

| | |
|---|---|
| *S.* čŭdit-ću-se [3]) itd. | zàčudit-ću-se itd. |

---

[1]) Kada sila misli stoji u subjektu, on-se mora jasno izgovoriti: n. p. ja-se čudim, ti-se čudiš, on-se čudi, mi-se čudimo, vi-se čudite, oni-se čude. — U pravih povratnih može bit sila u objektu „se“, pak onda ovo stoji čitavo spréda: sebe hvalim, sebe hvališ, sebe hvali, sebe hvalimo itd.

[2]) Ili sa subjectom: ja-sam-se čudio, ti-si-se čudio, on-se-je čudio, mi-smo-se čudili, vi-ste-se čudili, oni-su-se čudili.

[3]) Ili sa subjectom: ja-ću-se čuditi, ti-ćeš-se čuditi, on-će-se čuditi, mi-ćemo-se čuditi, vi-ćete-se čuditi, oni-ćē-se čuditi,

*Futur. exactum.*

S. bit-ću-se čȕdio itd. | bit-ću-se zâčudio itd.

*Futur.* neizvěstni.

S. kad-se ùzčudím itd. | — — —

ili ojačeno:

kad-se budem čudio | — — —

*Fut. exact.* neizvěstni.

S. — — — | kad-se zȁčudim itd. [1]

## POTENTIAL.

*Praesens.*

S. čȕdio-bih-se [2]) itd. | zȁčudio-bih-se itd.

*Praeteritum.*

S. bio-bih-se čudio [3]) itd. | bio-bih-se začudio itd.

## OPTATIV.

I. stvari moguće.

S. čudio-se! itd. (ja, ti, on) | začudio-se! itd. (ja, ti, on)
P. čudili-se! (mi, vi, oni) | začudili-se! (mi, vi, oni).

II. stvari nemoguće.

*Praes.* indicativni.

O da-se čȕdim itd. | — — —

*Praes.* potentialni.

O da-bih-se čȕdio itd. | o da-bih-se zȁčudio itd.

*Praeter.* indicativni.

O da-sam-se čȕdio, itd. | o da-sam-se zȁčudio, itd.

*Praeter.* potentialni.

O da-bih-se bȉo čȕdio, itd. | o da-bih-se bio zȁčudio, itd.

*Futurum.*

— — — | o da-se zȁčudim, itd.

## IMPERATIV.

Čȕdi-se (ti) itd. | zȁčudi-se (ti) itd.

---

[1] Ili jače: kad-se budem zȁčudio itd.
[2]) Ili sa subjectom: ja-bih-se čudio, ti-bi-se itd.
[3]) Ili: čudio-bih-se bio, itd.: — a sa subjectom: ja-bih-se bío čudio, ti bi-se bio čudio itd.

## Participia.

*1. praesens.*

| | |
|---|---|
| čŭdēćī-se, ćā-se, će-se | — — — |
| *Adverb.* čŭdēć(i) -se | bùdūć(i) zàčudjen. |

*2. praeteritum.*

*a) ad periphrasim.*

| | |
|---|---|
| čȕdio-se, čȕdila-se, -lo-se | zàčudio-se, -la-se, -lo-se. |

*b) verum.*

| | |
|---|---|
| čŭdivši-se, -ša-se, -še-se | — — — [1]) |
| *Adverb.* 1. čȕdiv(ši) -še | zàčudiv(ši) -se |
| 2. budući-se čudio | budući-se začudio |

*c) passivae formae.*

| | |
|---|---|
| — — — | zàčudjen, -a, -o [2]). |

---

§.174. **Tèrpna sprega.**

*(Conjugatio passiva).*

Tèrpni glagolji (§. 143. b.) opisuju-se (§. 143, pazi) nà dva načina:

1. ili zaimenom „**se**“ (§. 172, pazi 2), koje-se prelaznomu glagolju dodaje;

2. ili pomoćnim glagoljem j e s a m, a kadšto i b i v a m, koje-se tèrpnomu participiju dodaje.

A. s a z a i m e n o m „**se**“.

Sprega-je sàsvim jednaka kao i ona povratnih glagoljah (§. 173).

B. s p o m o ć n i m g l a g o l j e m.

INDICATIV.

| | | |
|---|---|---|
| *Praes.* | prepòrūčan-sam [3]) | prepòrūčen-budem |
| *Imperf.* | „ -bijah | „ — |

---

[1]) Z a č u d i t i-se neima ovoga participija, nego na město njega drugi tèrpne slike bez zaimena „se“ vidi §. 168. B. pazi 2.

[2]) Vidi isti §. 168. B. pazi 2.

[3]) Kad hoćeš točnije da naznačiš *praesens*, t. j. kad-se bojiš, da bi tko ovakov praesens (osobito od pèrvotnih i imennih glagoljah) mogao za *praeteritum* uzeti, metni početni glagolj b i v a m město j e s a m, n. p. b i v a m b ì j e n, b r á n j e n, v ī d j e n.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| *Perf. hist.* | prepòrūčan | -běh | prepòrūčen | -bih |
| „ *praes.* | „ | -sam bio | „ | -sam |
| *Plusq.* | „ | -biah bio [1]) | „ | -sam bio |
| *Fut.* | „ | -ću biti | „ | -ću biti |
| „ II. | „ | -ću biti bio | „ | -ću biti bio |
| *Fut.* neizv. I. | kad budem preporūčan | — | — | — |
| „ „ II. | — | — | kad budem | prepòrūčen. |

## POTENTIAL.

*Praes.* bio-bih prepòrūčan, prepòrūčen
*Praeter.* bio-bih (bio) prepòrūčan [2] prepòrūčen.

## OPTATIV.

### I. stvari moguće.

bio prepòrūčan! bio prepòrūčen!

### II. stvari nemoguće.

*Praes.* indicativni: o da-sam prepòrūčan, prepòrūčen
potentialni: o da-bih bio prepòrūčan, prepòrūčen
*Praet.* ind. o da-sam bio „ „
„ potent. o da-bih bio prepòrūčen (bio), prepòrūčan (bio).

## IMPERATIV.

Budi prepòrūčan, prepòrūčen.

## INFINITIV.

1. biti prepòrūčan, prepòrūčen
2. „ -prepòrūčānu, prepòrūčenu [3])

## PARTICIPIA.

1. *praes.* — — — — —
*adv.* büdūć(i) prepòrūčan, prepòrūčen;
2. *praet.* prepòrūčan, a, o, prepòrūčen, a, o
*adv.* bivši prepòrūčan, prepòrūčen.

---

[1]) U perfectu sadanjem i u plusquamperf. trajnih glagoljah često-se izpušta „**bio**“ (preporučan-sam, m. proporučan sam bio; preporučan bijah. m. preporučan-bijah bio). U školi-ga nikad netrěba izpuštati, da bude razluka.

[2]) U svakdanjem-se govoru izpušta jedno „**bio**“, pa tako-se oba vrěmena jednaka; zato-ga u školi nevalja izpuštati.

[3]) U gděkojoj-se knjizi nalazi još trotji infinitiv: **preporučenim** biti.

## Neosobni glagolji.

§.175. Neosobni-su glagolji (§. 149.) trovèrstni:

1. koji nikakva neimaju subjekta, kao: daždī, gèrmī, pücā, ròsī, sjëvā (sīva), snièžī, trjëskā.

Pazi. Ovamo spadaju malone svi, ne samo prelazni nego i neprelazni glagolji, kad-se tèrpno uzmu u 3. osobi jednobroja, i to na oba načina: píše-se i písano-je, skáče-se i skákano-je, tèrči-se i tèrčano-je. Osim onih prelaznih, koji znače ćutjenje, mišljenje, sudjenje, govorenje, koji neosobni spadaju dole na tretji broj: ćuje-se, misli-se, sudi-se, govori-se, pripověda-se, da itd.

2. Kojim-je subjekt *infinitiv* i to ili s dativom: -mi. -ti, -mu, itd.: gèrsti-se, grûsti-se, häje-se, höće-se, néće-se, mári-se, pristòji-se, ráči-se, stâlo-se, žäo-je, trěbi-je; — ili s accusativom: -me, -te, -ga, -ju, itd.: brïga-je, srám-je, stráh-je, völja-je, žèlja-je, itd. Tako: trjëbā i vàljā.

3. Kojim-je subjekt ovisna izreka: gòdī-se, sní-se, čínī-se, vīdī-se (komu što).

Nalik na neosobne-su još slědeći neprelazni glagolji, koji imaju subjekt stvari u 3. osobi, ali ne samo u jednobròju nego i u višebroju, i to ili s accusativom (-me, -te, -ga, itd.): bòlī, sèrbī (ili svèrbi), zêbe; ili s dativom (-mi, -ti, -mu, itd.): gȁdi-se, sbȉje-se. — Još někoji osobni služe kadšto ovako i to ne samo prelazni, kao: bòde (-me, -te, -ga, itd.), grîze, ljúti, mèrzī, pèče, sërdī; nego i neprelazni (bez objekta) n. p. (nĕgdě) lúpā, skáče, šûmī, túče, víče, zòve, zȗji, zvònī itd.

Pazi. Někoji od gori izbrojenih neosobnih glagoljah služe kadšto i osobno s izvěstnim subjektom, kao: bog daždī, gèrmi i trjëska; vas zêbem nà polju itd. ali to-se razumě, da onda nespadaju ovamo.

### Priměr neosobne sprege.
### INDICATIV.

§.176. *Praes.* dàzdī, skáče-se, skákano-je (biva).

*Imperf.* dàždjāše, skâkāše-se, skákano bijaše.

*Perf. hist.* dȁždi, skáka-se, skákano běše.

*Perf. praes.* dȁždělo-je, skâkalo-se-je, skákano-je-bilo.

*Plusq.* dàždělo bijaše, skâkalo-se bijaše, skákano biaše (bilo).

*Fut.* I. dàždět-će, skâkat-će-se, skákano-će-biti.

„ II. dàždělo-će biti, skâkalo-će-se biti, skakano-će bit bilo.

„ „ neizv. kad uzdàždi, kad-se ùzskače, kad bude skakano

i l i o j a č e n o

Kad bude dàždělo, kad-se bude skâkalo.

*Fut* II. neizv. kad zadàždi (kad-se skȍči, kad bude skȍčeno).

POTENTIAL.

*Praes.* dàždělo-bi, skâkalo-bi-se, skákano-bi bilo.

*Praet.* dàždělo-bi bilo, skâkalo-bi-se bilo, skákano bilo-bi (bilo).

OPTATIV.

I. s t v a r i m o g u ć e.

dàždělo! skâkalo-se! skákano bilo!

II. s t v a r i n e m o g u ć e.

*Praes* indicativni: o da dàždi! da-se skáče! da-je (bivá) skákano!

„ potentialni: o da-bi dàždělo! da bi-se skâkalo! da-bi skákano bilo.

*Praet.* indic. o da-je dàždělo! da-se-je skâkalo! da-je bilo skákano.

„ potent. o da-bi bilo dàždělo! da bi-se bilo skakalo! da-je bilo skákano (bilo).

IMPERATIV.

neka dàždī, nek-se skáče, neka bude skakano.

INFINITIV.

dàžděti, skâkati, skákano biti.

PARTICIPIA.

*Praes.* — — — —

*Adverb.* dàždēć(i), (hòteći-se).

*Praet. ad periphr.* dàzdělo, skâkalo-se.

„ *verum.* — — — —

*Adverb.* dažděv(ši), (grústivši-se), budući skakano.

## Nepravilni glagolji.

Nepravilni glagolji (§. 149.) broje-se slědeći: §.177.

1. bȉti (jesam i budem). Sva njegova sprega pokazana-je u §. 159.

**Pazi.** Najveća-mu-je nepravilnost u sadanjem indicativu; jer izlazeć pèrva osoba na **am**, imale-bi ostale pravilno izlaziti na **āš**, **a**, **amo**, **ate**, **aju** kao od bàsam, kúsam, pòtresam, sisam. K tomu-su sve osobe ovoga vrěmena dvovèrstne: samostalne i naslanjače. Zatim je nepravilno u imperfectu: běh i bījāh město bījah.

2. Hotěti (hòću). Najnepravilnije-mu-je sadanje indicativa; ali i njegova-je sprega pokazana u §. 159. U ostalih vrěmenih ima toliko nepravilnosti, što uz někoje pravilne oblike i nepravilnih ima, n. p.

*Imperfect.*

| | pravilno: | nepravilno: | | něčno: |
|---|---|---|---|---|
| *S.* | hòtjāh*) | htījāh | hòtijāh | nèhtijāh |
| | hòtjāše | htījāše | hòtijāše | nèhtijāše |
| | hòtjāše | htījāše | hòtijāše | nèhtijāše |
| *P.* | hòtjāsmo | htījāsmo | hòtijāsmo | nèhtijāsmo |
| | hòtjāste | htījāste | hòtijāste | nèhtijāste |
| | hòtjāhu | htījāhu | hòtijāhu | nèhtijāhu |

*Perfect historicum.*

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| *S.* | hòtěh | htěh | htědoh | nèhtěh |
| | hötě | htě | htěde | nèhtě |
| | hötě | htě | htěde | nèhtě |
| *P.* | hòtěsmo | htěsmo | htědosmo | nèhtěsmo |
| | hòtěste | htěste | htědoste | nèhtěste |
| | hòtěše | htěše | htědoše | nèhtěše. |

*Imperativ.*

| | | |
|---|---|---|
| *S.* | hòtěj (htěj) | nehtěj ili nemoj |
| *P.* | hòtějte (htějte) | nehtějte ili nemojte. |

*Participia.*

1. *praes.* hòtēć(i), nehòtēć(i)
2. *ad periphr.* hòtio, hòtěla, -lo; ili htio, htěla, -lo.

Sve drugo je pravilno.

3. Mòći mögu. Sva nepravilnost-mu stoji u pèrvoj osobi sadanjega indicativa, n. p.

---

*) U gděkojoj strani govori-se ovo vrěme sasvim pokvareno; n. p. šćāh i šćadijah i ktijah itd., česa-se trěba čuvati.

| | |
|---|---|
| *S.* mögu* ili mörem | *P.* mȍžemo ili möremo |
| möžeš „ möreš | möžete „ mörete |
| mȍže „ möre | mȍgū |

Nu izvedena odavde vrěmena nisu dvovèrstna; jer-se imperativ izvodi samo iz m o g u (pomozi!), a 3. osoba višebroja i onako-je samo jedna, dakle: m o g u ć(i).

4. Ìti ȉdem. Ovaj-se glagolj često izgovara i piše u infinitivu **ići**, a gděšto u indicativu i d j e m.

Nepravilnost-mu stoji

a) u imperfectu indic.: ȉ d j ā h, i d j ā š e, ì d j a s m o, itd. (m. ì d j **a** h itd.); kao da-je od i d i t i.

b) u perf. histor. ì d o h, ȉ d e, itd. (kao da-je od i d t i ili isti).

c) u imperativu: idi ili ajte (ti, on), idimo, ajdemo ili ajmo (mi), idite, ajdete i ajte (vi).

d) u participiju opisnom: ì š a o, ì š l a, ì š l o.

e) u pravom prošlom participiju: d ò š a v(ši) ili d o š a d(ši).

Ovako-se sprežu i svi složeni glagolji od **ìti**, samo što slova **jd** izvratjaju često na **dj**; n. p. praes. dojdem (i dodjem) najdem (i nadjem), pojdem (i -djem), obidem i obajdem (ili obidjem i obadjem); perf. hist.: dojdoh (i dodjoh), n a j d o h (-djoh), p o j d o h (i -djoh), p r i d o h (i pridjoh), z a j d o h (i -djoh); — infinitiv: d o j t i (i doći), n a j t i (naći), o b a j t i (obaći), z a j t i (zaći), itd.; — particip. opisni: d ò š a o, n a š a o, p o š a o, p r i š a o, z a š a o, u z i š a o, n a d i š a o; — pravi partic.: d o š a v š i i dòšadši, nàšadši, póšavši (i -dši), itd.

P a z i. O t ì t i (oditi otići) ima u perf. uz o t ì d o h i ȍ d o h; a prelazni glagolj nâjti (nâći) ima tèrpni participij n á j d e n, n â d j e n i n å š a s t, a, o.

## M a n j k a v i g l a g o l j i.

Manjkavi-su glagolji (§. 149.) u hèrvatskom samo tri: v è l ě t i, g r ê s t i i d í m. §.178.

1. V è l ě t i, v è l i m ima u indicativu samo praes. v è l i m i imperfect v è l j ā h; i k tomu još samo participij v è l ē ć.

2. G r ê s t i, g r ê d e m i g r é m (čak. g r ê m) ima samo dva vrěmena u indicativu, i k tomu participij sadanji.

*) Složeni glagolji od m ö g u imaju ovu pèrvu osobu na **em**; p o m o ž e m (ne p o m o g u).

*Praesens.*

| | |
|---|---|
| *S.* grêdem ili grém | *P.* grēdèmo ili grêmo |
| grêdeš „ gréš | grēdète „ grête |
| grêde „ gré | grèdū. |

*Imperfect:* grèdjāh (kao da-je od grêditi)

*Partic. praes.* grèdūć(i), grèdūćī, -ćā, -ćē.

3. Dím, díš, dí (od izgubljena infinitiva diti (ili morda děti); znači vèlīm, a služi samo u jednobroju.

4. Najvećma-su manjkavi glagolji drièti, mrièti, prièti, vrièti, koji ne samo što neimaju indicativa nego obično ni izvedenih vrěmenah, ter nisu drugo nego jača forma infinitiva glagoljah; -dèrti, -mèrti, -pèrti, -vèrti, s indicativom: -drém, -mrém, -prém, -vrém.

## Pravila o naglasku sprege.

§.179. 1. Izvedena vrěmena dèrže po pravilu naglasak svojih glavnih vrěmenah. Iznimke glede sprezanja indicativa sadanjega pokazane-su u §. 158.

2. Iz indicativa izvode-se još dva oblika: imperativ i glagoljni prislov sadanji sa svojim participijem (§. 162.); pak ni ova dva neidu svagdě pravilno, kako-će-se evo pokazati.

### I. Naglasak imperativa.

§.180. Po naglasku sudeć rekao-bi čověk, da-se imperativ izvedenih glagoljah nenačinja od indicativa, nego od infinitiva; jer kada-se god glavna vrěmena neslažu u naglasku, imperativ (premda od indicativa načinjen) slědi naglasak infinitiva. To biva

1. Kad indicativ ima jak težki na predposlědnjoj, a infinitiv slab težki na istoj slovci, n. p. glȍdjem glòdati, dakle imperativ: glòdji(ti)! glòdjimo(mi)! glòdjite(vi)! — Gȍnim gòniti: gòni! dȁhnem dàhnuti: dàhni!

Takvi-su svi na **ati (em), iti, nuti**, koji imaju rečene accente: a) čèsati, glòdati, krèsati, làgati, lòkati, mètati, sèrkati, šàptati, škàkljati, šmèrkati, tèsati, zòbati. -- To valja i za četveroslovčane: pedèpsati, pèdepšem, pedèpši! trepètati, trèpetjem: trepètji!

b) bòriti-se, dèrniti, gèrditi, gèniti, hòditi, kèrčiti, kèrstiti, kèršiti, lòmiti, mèrsiti, mòčiti, mòliti, nòsiti, pròsiti, sèliti, sèrditi, skòčiti, tèržiti, tòčiti, tvèrditi, vòditi, vòziti.

c) dàhnuti, gànuti, gèrnuti, gràuuti, kèrhnuti, màknuti, mòknuti, sàgnuti, sàhnuti, tàknuti, tèrnuti, vèrnuti.

2. Kad indicativ ima oštri na predposlědnjoj, a infinitiv zavinuti na istoj slovci; n. p. kážem kâžatī, imperativ: kâži! kâžimo! kâžite! — bránim brâniti; brâni! víknem vîknuti: vîkni!

Takvi-su opet svi na **ati (em) iti**. **nuti**, koji imaju rečene naglaske:

a) kûkati, kâzatī, kîhati, lîzati, pîsati, skâkati, sûkati, vêzati, ziěhati. — Tako i četveroslovčane: nehûkati, nèhūčem: nehûči! mirîsati mìrīšem: mirîši!

b) bâciti, biěliti, bliěditi, blâzniti, blûditi, brâniti, brûsiti, bûditi, ciěditi, čâmiti, čâstiti, ćûtiti, dâviti, dîčiti, diěliti, dîviti-se, drâžiti, drùžiti, dûšiti, dûžiti, gâsiti, i još preko stotine drugih sve prostih.

c) blêknuti, hûknuti, kîhnuti, klîknuti, krênuti, krîknuti, mâhnuti, mîgnuti, mînuti, pûhnuti, (po-) pûznuti-se, rîknuti, (do-) sêgnuti, (o-) sêknuti, (na-) têgnuti, vîknuti, (za-) vînuti, vrîsnuti, ziěhnuti, zôvnuti, zvîždnuti, (ob-) zirnuti-se.

P a z i 1. Amo idu oni ovakvi glagolji, koji dvòvèrstan imaju indicativ na **am**, i na **em**, ali samo za oblik na **em**; n. p. zîdati, zídam i zìdjem, imperativ z î d j i! — A od infinitiva **am** ostaje imperativ pravilan (kao u svih takvih glagoljah) na **ati**, **am**: z í d a j! itd.

Takvi-su: driěmati, hrâmati, kûpati, na-tâpati, po-zivati, pûhati, šêtati, skrîpati, štîpati, zibati, §. 169. 1.

P a z i 2. Biěžati ima pravilni imperativ b i è ž i! ali osim toga-se često čuje b j ĕ ž i! kao adverbij, kad-se tko těra ili odgoni.

## II. Naglasak participija sadanjega.

Glagoljni prislov sadanji dèrži-se točno naglaska svoga glavnoga vrěmena, t. j. indicativa sadanjega u tretjoj osobi višebroja*). §. 181.

Participij pako sadanji ima naglašenu tvorku: **úćī, éćī****) pak slovke, kojim-se ova tvorka dodaje, izgube naglasak i dužinu, ako-ju imaju, pak-se kao proklitike naslone na tvorku po §. 50. n. p. dmúći, ā, ē, mrúćī, šljúćī, žgúćī; òrūćī, kùjūćī, pitàjūći, govòrēći, kupùjūćī, kraljùjūćī, gledàjūći, davàjūći, bičùjūći, itd.

*) Van što-se prislov bùdūć, kad služi kao veznik, slabije izgovara: b ù d ū ć da.

**) Iz čak. ûćī, êćī, dakle s novijim oštrim.

## Naglasak vrěmenah iz infinitiva.

### 1. Za imperfectum i perf. historicum.

§.182. Oba ova vrjȅmena dèrže naglasak svoga glavnoga vrěmena, n. p.

| *Infinitiv.* | *Imperf.* | *Perf. hist.* |
|---|---|---|
| bïti (jesam) | bȉjāh | bïh |
| bȉti (bȉjēm) | bȉjah | bïh |
| čüti | čüjah | čüh |
| čȅkati | čȅkāh | čȅkah |
| kòpati | kòpāh | kòpah |
| pîtati | pîtāh | pîtah |
| vȉděti | vȉdjāh | vȉděh |
| čìniti | čìnjāh | čìnih |
| brâniti | brânjāh | brânih |
| brïnūti-se | brïnjāh-se | brȉnuh-se |
| gèrnuti | gèrnjāh | gèrnuh |
| mâhnuti | — — | mâhnuh |
| banòvati | banòvāh | banòvah |
| bïčevati | bïčevāh | bȉčevah, itd. |

Izvan slědećih dvajuh slučajah:

1. u imperfectu pèrvotnih na **ati** s jakim težkim na korennom glasniku ȁ, koje-se s tvorkom imperfecta (**ah**) stapa u jednu dugu slovku s oštrim, n. p. znäti, znȁah: znáh, znásmo, znáste, znáhu.

2. U perfectu historičnom svi glagolji, koji u infinitivu makar gdě imaju slab težki ili zavinuti, zaměnjuju ove naglaske u 2. i 3. osobi jednobroja sa jakim težkim i oštrim, koji onda pravilno uzmiču za slovku kao slab težki, ako imaju kamo, n. p. rèći, brâniti, imaju perfect: (ja) rèkoh, brânih, (ti, on) rȅče, bráni, pòreče, òbrāni, §. 49.

**Tako: ja čìnih, ti, on čȉni: ja govòrih, ti gòvori, govòrismo itd. ja kòpah, prokòpah, ti kȍpa, pròkopa, on kȍpa, pròkopa, mi kòpasmo, prokòpasmo; ja nèsoh, ponèsoh. ti, on nȅse, pònese, itd.**

**P a z i. Buduć da-se u perfectu skratjuju svi glasnici, koji-su u infinitivu neposrědno pred tvorkom ti dugi (§. 165.), dogadja-se da-se u pèrvotnih prostih (jéti), kléti) oštri měnja na jak težki; n. p. klěh, (ti, on) klȅ, klȅsmo, klȅste, klȅše.**

## II. Naglasak opisnoga participija.

U ovom participiju luče-se naglaskom od infinitiva samo §. 183.
pèrvotni i to:

1. někoji prosti pèrvotni s korenom na glasnik, imaju u ovom participiju bez obzira na infinitiv ovakove accente:

| *Inf.* | *Sing.* | | | *Plur.* | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ati | ȁo | âla | álo | áli | ále | ála |
| eti | êo | êla | élo | éli | éle | éla |
| iti | ȉo | îla | ílo | íli | íle | íla |
| ieti | ȉo | ièla | ȉelo | ȉeli | ȉele | ȉela. |

Takve rěči valja svaku napose upamtiti, evo-jih: dȁti, brȁti, prȁti, spȁti, zvȁti, žgȁti; jêti (-eti: uz-eti), -čéti, -péti, -žéti, (òžeti), -nieti; bȉti *(esse)*, dòbiti *(obtinere)*, gnjiti, pȉti, víti; dȅrti, ždȅrti, mȅrti, -pȅrti, s-tȅrti (trěti), -vȅrti (vrěti).

Ovi isti glagolji složeni s kakvom česticom měnjaju u ovom pričestju slab težki u jak težki, osim ženskoga jednobroja, gdě dèrže zavinuti kao i prosti, n. p. pròdati: prȍdao, prodâla, prȍdālo; nâbrati: nȁbrao, nabrâla, nȁbralo itd.

Svi ostali idu pravilno, n. p. klȁti: klȁo, klȁla, klȁlo, klȁli, e, a.

Tako: sjȁti, slȁti, stȁti, stȃti, tkȃti, zjȃti, znȁti; biti *(ferio)*, brȉti, -dnȉti, krȉti, miti, snjěti-se, šȉti, tȉti (toviti-se), bděti, děti, lièti, mlěti, plěti, směti, -spěti, tlěti.

2. Svi prosti s korenom na suglasnik, ako imaju u infinitivu slab težki ili zavinuti, preobrate-ga u ovom participiju u mužkom jednobroju na kratkoj slovci u jak težki, a nà dugoj u oštri; n. p. grèbsti: grȅbao, grèbla; vûći: vúkao, vûkla; plèsti: plȅo, plèla, itd.

Tako: nèsti, gnjèsti, mèsti, plèsti, grèbsti, tèpsti; i s korenom d samo: uvèsti (vedem); — trêsti, mêsti, dûbsti, skûbsti, zêbsti, râsti, — lèći, mòći, pèći, žèći, tèći; — lêći, tûći.

Pazi. Participij „ìšao, ìšla, ìšlo" od glagolja iti ili ići nikad-se neslaže s predlozi, koji-se glasnikom svèršuju (u, na, za pre, pri, do, po, pro), nego-se město njega uzima starinski šȁl, šlȁ, šlȍ: dòšao, dòšla, dòšlo.

## III. Naglasak tvornoga pravoga participija prošloga vrěmena.

Buduć da-se ovaj participij od glagoljnoga prislova §. 184.
ovoga vrěmena načinja, potrěbno-je, da-se najprije kažu pravila o prislovu, pak onda o participiju. Dakle

1. Svaki glagoljni prislov prošloga vrěmena, bio prost ili složen, kada izlazi na suglasnik, dèrži naglasak svoga infinitiva; n. p. dòbiv, ìzpiv, pròdav, izàgnuv, dòšav ili dòšad kupòvav, cjȅlovav, ȉmenovav, nâpastovav, itd.

Kad-mu-se pako doda **ši**, onda

1. u pèrvotnih prostih proměni-se jak težki u oštri; n. p. bȉti, brȁti: bívši, brávši. Tako: čúvši, dávši, znávši itd.

2. U svih ostalih stoji naglasak na tretjoj slovci od kraja; slab, ako-je kratka, a zavinut, ako je duga, bez obzira na infinitiv; n. p. dòbīvši, čèkavši, pîtavši, brânīvši, imenòvavši, napastòvavši.

II. Pravi tvorni participij prošloga vrěmena ima naglasak kao glagoljni prislov na **šī**; n. p. bívšī, bívšā, bívšē; tako: dòbīvšī, bičèvāvšī, imenòvāvšī, itd.

§.185. IV. Naglasak tèrpnoga participija.

U tèrpnom participiju luče-se po naglasku od infinitiva i pèrvotni i izvedeni.

A. O naglasku tèrp. part. pèrvotnih.

1. Svi pèrvotni na **ati** imaju u ovom participiju, kad-se svèršuje sa **n**, posvuda zavinuti, van samo u 1. padežu mužkoga jednobroja oštri; n. p. dȁti: dán, dâna, dâno, pl. dâni, dâne, dâna.

Tako: brán, klán, prán, obà-sjān, pò-slān, tkán, znán, zván.

Pazi. Kad-se ovaj participij izgovori na **t**, ima posvuda oštri: dát, dáta, dáto, itd.

2. Pèrvotni na **iti**, u participiju na **t** pretvaraju težki i zavinuti na oštri; n. p. pȉti: pít, píta, píto; vîti: vít, víta, víto.

Tako: mít, šit, krít, lȉet, itd.

Kad-se pak koji òd njih izgovori na **jen** ili **ven**, onda ima slab težki, koji osim mužkoga nominativa u jednobroju, skače za slovku prema kraju; bìjen, bijèna, bijèno; pl. bijèni, bijéne, bijèna; ljèven, mìven.

3. Glagolji s panjem na suglasnik, ako imaju na korenu slab težki (kao: plèsti, pèći itd.), dèrže-ga i u participiju ovom, i to u mužkom nominativu na istoj slovci, a u

ostalih spolih i padežih pomiču-ga za slovku prema kraju; n. p. plèten, pletèna, pletèno; pèčen, pečèna, o, itd.

Koji pako imaju ù infinitivu zavinuti (kao: smêsti, tûći, itd.), pretvaraju-ga u mužkom nominativu na slab težki, pa-ga u ostalih spolih i padežih jednako pomiču prema kraju, n. p. smèten, smetèna, o; tùčen, tučèna, o, itd.

### B. O naglasku tèrp. part. izvedenih. §.186.

Tèrpni participij izvedenih glagoljah dèrži naglasak infinitiva po pravilu samo onda, ako-ga indicativ dèrži. S toga Kada indicativ ima drugačiji naglasak nego-li infinitiv, tèrpni participij ovih glagoljah slědi naglasak indicativa. Ovakvi-su glagolji dvovèrstni:

1. koji u infinitivu imaju na poslědnjoj slovci korena (§. 161.) slab, a u indicativu jak težki, n. p. gòniti gȍnim: gȍnjen, gȍnjena, gȍnjeno.

Takve-su one u §. 18?. 1. i četveroslovčane: daròvati, kupòvati, oglòdati, podkòvati itd.

2. Koji u infinitivu imaju na istoj slovci zavinuti, a u indicativu oštri; n. p. pîtati, pítam: pítan, -a, -o; pîsati, píšem: písan; brâniti bránim: bránjen; zôvnuti zóvnem: zóvnūt.

Takvi-su svi na ati, am, koji imaju napomenute accente, kao: bâcati, bîvati, bûbati, dâvati, hrâmati, kâlati, kâljati, -kâpati, kâzati, klâdati, krîžati, kûpati, kûsati, lâmati, lièvati, ljûljati, lûpati, miènjati, miešati, pârati, pitati, plâtjati, prâštati, (s)-prêmati, -prâvljati, -prêdati, prûžati, rûčati, skitati-se, sklâpati, spâvati, stâvljati, strâdati, (s)-tvârati, šârati, šišati, štîpati, štrâpati, -trêsati, ţûrati, vâljati, vlâdati, (po) -zdrâvljati.

Ovamo još idu svi n §. 180. 2., izbrojeni; i mnogi četvero i peteroslovčani: cělîvati, darîvati, kazîvati, osnîvati, podkîvati, prodâvati (-vam) preporûčati, preporûčiti itd.

Pazi. Osim glagoljah na òvati, ūjem, od kojih ovaj participij barem u mužkom spolu dèrži accenat infinitiva: kupòvati kùpūjem kupòvān, kupovâna, o; kòvati kûjem: kòvān, kovâna, o.

Ali u naglasku tèrpnoga participija ima i prave nepravilnosti, t. j. da oba glavna vrěmena imaju posve jednak naglasak, pak sasvim tim da-se participij luči òd njih nà stranu. §.187.

Ovaki-su opet dvoji:

1. Někoji na **ati, am**, koji-su u obòjem glavnom vrěmenu na poslědnjoj slovci korena sla boga naglaska. Ovi-

običnije uzimaju u ovom participiju jaki, n. p. kòpati kòpam, kö pan, a, o.

Takvi su: ìgrati, kòpati, mèkšati, mòtati, orùžati, račùnati, sèdlati. Pa tako i pèrvotni složeni: pòbrati, pòslati, pòznati, pròdati, itd.

2. Někoji na **iti**, **im**, sa slabim u obòjem glavnom vrěmenu, koji do duše nepromějnuju naglaska, ali-ga bacaju za slovku prama kraju, osim mužkoga nominativa u jednobroju; n. p. bròjiti bròjīm: bròjen, brojèna, brojèno; vbr. brojèni, brojène, brojèna.

Takvi evo slěde u ženskom spolu, da-se lakše zapamte: brojèna, činjèna, dvorèna, gnojèna, goštjèna, govorèna, krojèna, lovljèna, ložèna, (uz-) oholjèna, pogodjèna, rodjèna, soljèna, (s) -tvorèna, učèna, i više drugih.

Pazi. Ovaj participij gděkojih glagoljah čuje-se, osobito medju pismenimi ljudi, jako različnim accentom izgovarati, n. p. od kupòvati kùpujem izgovara-se kadšto po infinitivu: kupòvan, kupòvana, kupòvano; kadšto po indicativu: kùpovan, kùpovana, kùpovano; a kadšto opet na tretji način: kȕpovan.

Ova smetnja věrojatno da dolazi odatle:

1. što ima pridavnih imenah sasvim sličnih participiju, pak premdase štogod drugčije izgovaraju, sa svim tim uzimaju-se za participij: n. p. sprȇman, sprémna, o, adj., sprémān, sprémāna, o, part. Tako: kùpovan, kùpovna, o, adj. znači što nije domaće, nego-se obično kupuje, pak kupòvān (lán), kupovâna (vȕna), kupovāno (plātno), part. (što-se-je kupovalo). Tako dȁrovan, vna, o, adj., a daròvān, darovâna, o, part., prěporučan, čna, o, adj., prepòrūčān, a, o, part.

2. što-se i participij tèrpni, kao svako drugo pridavno ime, na dva načina (izvěstno i neizvěstno) izgovara i sklanja, pak-se i ova dva oblika tako měšaju, da (osobito po gradòvih) izvěstan oblik često i za neizvěstan služi. Ja-sam naznačio naglasak samo neizvěstno: a izvěstni-se oblik može načiniti po priměru pridavnih imenah: kupòvānī, ā, ō.

---

# III. Tvorenje pregibivih rěčih.

## Glava 14.

### Izvòdjenje rěčih.

#### Razjasnjenje.

§.188. 1. Tvorenje rěčih pokazuje, kako-se iz obstojećih gotovih rěčih izvodjenjem i slaganjem t. j. sastavljanjem nove načinjaju rěči.

2. Najprostija temeljna čest koje rěči veli-se koren njezin, n. p. glav, per, pis, žīv od glava, pèro, pîsmo, žìvot.

3. Koren služi kadšto već sám kao rěč, pak to-se zove korenna ili korenita rěč; n. p. hód, víd, lóv itd.: ali ponajviše sám koren ništa neznači, nego prima něke proměne i dodatke, po kojih tekar dobiva kakvo značenje, ter time stopèrv postaje rěč.

4. Rěč, koja samo jednom proměnom postaje iz takva korena, zove-se pèrvotna *(verbum, v. vocabulum primitivum)*, tako-su n. p. glâva, pêro, život, pèrvotne rěči od korenah: glav, per, živ.

5. Ona pako rěč, iz koje druge izlaze, kao rek-bi grane iz panja, zove-se njihov bližnji panj; tako-je vlâd'a pèrvotna rěč i bližnji panj rěči vladati: a svaka rěč, koja-se od druge načinja, zove-se izvedèna, n. p. vlâdati.

6. I izvedena rěč može biti panj drugih dalje izvedenih rěčih n. p. krâljev: ovo-je rěč izvedena od králj, ali-je i bližnji panj rěči krâljevina.

Pazi. U pregibanju rěčih (§. 71—178.) radilo-se-je o proměnah, koje tèrpi kakva proměnjiva rěč od poznate slike (kao što ime i glagolj), kroz padeže, broje, spole, stupnje, osobe, vrěmèna i načine. A kako-je ista ona gotova rěč nastala, o tom radi posebni dio jezične znanosti, koji-se zove korenoslovje *(etymologia)*. Korenoslovje iztražuje pèrve, često same po sebi ništa neznačeće, ter u jednom dò dva ili tri slova sastojēće korene rěčih s prispodobom srodnih i tudjih, susědnih ili starijih poznatih jezikah: nu u tako duga iztraživanja upuštati-se nije svèrha ove knjižice, nego-ćemo samo pokazati, kako-se iz najprostijih gotovih i u našem jeziku služećih rěčih druge izvode.

## Izvodjenje samostavnika.

Samostavnici-se izvode 1. iz glagoljah, 2. iz pridavnih imenah (adjektivah) i 3. iz samostavnikah.

### A. Samostavnik iz glagolja.

Iz glagolja izvedeni samostavnici imaju slědeće tvorke: §.189.

1. **ac**; koje-se dodaje

a) korenu prelaznoga glagolja, i znači mužku osobu, koja što radi, n. p. hînac, jèmac (ili jâmac), kòsac, kûpac, lòvac, pârac, pjèšac (i pěšāk), pîsac, pròsac, prodâvac, sûdac, têrgovac, vòzac.

b) opisnomu pričestju prêlaznih i neprelaznih glagoljah, pak znači mužkarca, koji-je što činio, pak-se smatra, da i sad čini; n. p. čìnilac, čìtalac, hùmtalac, jèzdilac, ne-

vàljalac, pîsalac, pogorělac, râdilac, šilac, stìlac, tkälac, ùstalac, väralac, znälac.

Pazi 1. Ovi imaju u 2. pad. jdbr. **aoca**, **ioca**: činioca, čitaoca, itd. osim tkalca itd. (§. 93. 1.).

Pazi 2. Někoja od ovih proměnila-su radi lakšega izgovora **l** na **v**, n. p. vladavac, (avca); lizavac, škripavac, itd.

c) tèrpnomu pričestju, i znači mužkarca, na kojem-je što učinjeno: proklêtac, ràzčupanac, ràzpasanac, šìbanac, tepènac, znànac itd.

Pazi. Nevaljanac město nevaljalac.

2. **áč**, koje-se dodaje posl'ědnjemu suglasniku panja infinitivnoga, pak znači ili mužkarca koji što radi, n. p. brìjāč, cjèpāč, jàhāč, kàrāč, kòpāč, kòvāč, kròjāč, mlàtāč, nabìjāč, pjèvāč, pomàgāč, rèzāč, vèzāč; — ili orudje kojim-se radi, n. p. dùbāč, pokrìvač, razskùbāč (rědak češalj), sàdjāč, sìjāč), zastìrāč, itd.

3. **äča**, panju infin. dodato znači kakvo orudje: natègača, obárača, itd.

4. **aj**, dodaje-se

a) infinitivu na město poslědnjega glasnika, i znači čověka, koji što radi: n. p. rätaj (město orataj), hòdataj (iz cèrkvenoga jezika).

b) korenu glagolja, i znači čin pomišljen: n. p. dögodjaj, köračaj, näraštaj, öbičaj, öproštaj, slȕčaj, tȅčaj, zälogaj (m. zȁložaj).

5. **ak**, dȍdato a) korenu glagolja znači lli pomišljen čin: dölazak, odlazak, pȍvratak; ili stvar učinjenu: nâputak, smötak, ùmetak, ùpljuvak. K tomu raznoga značenja: dèržak, òbojak, kèrmak.

b) particiju tèrpnomu dodato znači ono, što učinjeno jest ili-će bit, n. p. dobîtak, dodâtak, gubîtak, napîtak, počêtak, prijêtak, razsûtak, razvîtak, svèršêtak (m. svèršenak), užîtak, osnûtak (po priměru drugih, město osnovânak).

6. **āk** (ili **jāk**), korenu glagolja dodato znači, koji što radi: n. p. lèžāk, tèžāk, prösjāk (m. pröšāk); tèrpnomu participiju dodato znači, koji jest ili može biti ono: òběšenjāk.

7. **alo**, vidi **la**.

8. **ár** korenu glagolja dodato znači zanatnika ili službenika, koji što radi: pìsār, tèsār, zìdār, itd.

9. **ba** dodato 1. korenu glagolja, koji na suglasnik izlazi, znači radnju, n. p. bérba, dělba (dioba), dvójba, dvórba, drùžba, hînba, mêljba, môlba, nâredba, párba, pògodba, pròsba, slùžba, svȁtba (shvatba), svědočba, tùžba, ùredba, žûrba; — 2. infinitivu město poslědnjega samoglasnika dodato znači isto: tèrgatba, žènitba; v. **va**.

10. **ća**, dodato korenu znači učinak glagolja: dáća, nèdāća, pláća, òděća.

11. **elj**, infinitivu město poslědnjega glasnika **i** dodato znači mužkarca, koji něšto radi: branitelj, hrânitelj, hvâlitelj, kèrstitelj, ljûbitelj, odkûpitelj, prȉjatelj, ròditelj, spâsitelj, stvòritelj, ùčitelj.

Pazi. Od prostoga puka ćeš težko čuti drugih rěčih na **elj**, osim izbrojenih.

12. **ica** dodato kadšto opisnomu participiju znači 1) orudje: čistilica; 2) žensku osobu, od mužkoga **alac**: vlâdalica, znälica, dàvalica; v. §. 193.

13. īk tèrpnomu pričestju dodato znači čověka, koji-je ono, što participij kaže: mȕčenik, učènik, poslànīk, ränjenik, túženīk, zvânīk, zàtvorenīk.

14. **îlja**, korenu glagolja dodato znači ženu, koja što radi: bjèlilja, pèrilja (ili prälja), plètilja, redilja (koja lan redi), vèzilja; a tako i ròdilja *(puerpera)*.

15. **išće** / **ište** participiju opisnomu dodato znači město, gdě se što radi: ìgralište, kûpalište, pjëvalište, tèrkalište.

16. **jē** tèrpnomu participiju dodato znači stališ ili činjenje, n. p. bîtjē, čȉtānjē, dopuštênjē, govòrēnjē, kèrštênjē, písānjē, pîtjē, poštēnjē, stvorēnjē, uzetjē, vjènčānjē.

17. **lo** infinitivnomu panju dodato znači:

a) orudje ili srědstvo, kojim-se što radi n. p. cèrnilo, cèrtalo, cjèdilo, dèržalo, gûdalo (m. gudilo), hlâdilo, ìgralo, kâdilo, kâzalo, krèsalo, krîlo, kròpilo, oglèdalo, pîsalo, šȉlo, vìdělo.

b) čověka s preziranjem: ùzimalo, dâvalo, hùntalo, gâtalo, pèntalo, tȅpalo, skâkalo, svèznalo. U prijatnijem govoru izgovaraju-se na **ac**: ùzimalac itd.

c) počelo što početak.

18, **nja** korenu glagolja dodato znači što glagoljni samostavnik na **anje, enje, etje, itje:** n. p. blúdnja, hitnja, kòpnja, kòšnja, krädnja, mlàtnja, mèržnja, nòšnja, pomàganja, prätnja, pròšnja, rádnja, smétnja, smútnja. v. br. 16.

19. **ost** dodaje-se kadšto tèrpnomu participiju: ùčenost, znänōst (tvorno město znälost) v. §. 190., 16.

20. **va** infinitivu dodato znači što **ba** i **nja**: brätva, klétva, mòlitva, žȅtva.

§.190. B. Samostavnik iz pridavnika.

Ovi imaju slědeće tvorke:

1. **ac** dodato

a) neopreděljenomu pridavniku mužkoga spola znači čověka, koji jest ono, što pridavnik znači, n p. bògatac, bièlac, bosònožac, cèrnac, cèrnòglavac, dugònosac, gològlavac, jedînac, krîvac, krivòvratac, màhnitac (mahnîtac), mlâdac, mûdrac, prěsnac, sȉrovac, svêtac, šârac itd.

Pazi. Od někojih pridavnih nije u običaju **ac** nego **āk**, n. p. debèljāk, dìvljāk, glùhāk, itd.; a od drugih samo **ik**; kao: bȉednīk, gladnik, itd.; vidi **āk**, **īk**. Město mlâdac veli-se običnije mlàdīć (2. p. mladîća), ili mlàdić (2. p. mlàdíća). Vidi **ić** niže br. 5.

b) S pridavnikom na **ov, ev, in**, značećim čiju vlastitost ili svojinu, znači čověka na onu osobu ili stranku spadajućega, n. p. bànovac, bàrōnovac, cèsarovac, knéževac, krâljevac, Nȉkolinac.

c) S pridavnikom, koji naznačuje vèrstu dèrva, znači štap od onoga dèrva; n. p. bükovac, brëzovac, driènovac, jäsenovac, lièskovac, itd.

2. **ák** il **ják** s pridavnikom znači čověka, koji-je ono, što pridavnik kaže; n. p. divljāk (i -vjāk), drobnjāk, glùhāk, lěvāk, ludāk (i lùdjāk), mòdrāk, nòvāk, pämetnjāk, pròstāk, šùpljāk, vesèljāk, vjèštak, žutāk.

Pazi. Ove-se tvorke koiput měšaju s tvorkom **ik** (br. 6) osobito kad-su pridate pridavniku na **n**: pametnjak i pametnik, dimnjak i dimnik.

Uprav tako s rednimi broji znači konja ili ovna itd. od toliko godinah; trètāk (-ćāk), četvèrtāk, pètāk itd.

3. **ača** pridavniku od dèrvljah (vidi gori br. 1. c.) dodato znači palicu, batinu, šibu, metlu itd.: bŭkovača, brĕzovača, ljèskovača, itd.

4. **ica,** znači

a) bolest, koju pridavnik pokazuje; n. p.: gròznica, kîhavica, pädavica, vrùćica, zìmnica, zièhavica, žùtenica.

b) kakvu god stvar ženskoga spola: n. p. bīstrica (voda), klênovica ili kûnovica (gora), kòvnica (kuća), zöbnica (torba), itd.

c) broju dodato znači onoliko osobah: dvòjica, tròjica.

5. **ić** (čak. **îć**) znači malena čovĕka, dĕčaka, ili štomu drago maloga a mužkoga spola, što ima ono svojstvo, koje pridavnik naznačuje, n. p. bòsīć (mao bosònožac), dòbrīć, dràgīć, gòlīć (ptić i dĕčak), màlīć (duh), mlàdīć, Pèrvīć (otok), slàbīć, slàvīć, sljèpīć (gad), hùdīć (slov.), zlíć (dĕčak i prišt). 2. pad. bosîća, dobrîća itd. Vidi još §. 196. pazka 1.

6. **īk,** dodaje-se pridavniku, koji-se svèršuje na **n**, i znači čovĕka, koji-je ono, što pridavnik kaže: bolèstnīk, dŭžnīk, glàdnīk, kèrvnīk, kŭžnīk, pòkojnīk, pòkornīk, pomòćnīk, vjĕrnīk, zapovjèdnīk.

Pazi. Razluči „pomoćnik“ od „pomàgač“, jer pèrvo znači, koi uobće koga pomaže, a drugo koi napose pomaže komu što raditi.

Nalik na ove-su još slĕdeće, koje znače, od kakva posla ili zanata-je tko, n. p. bòjnīk, vòjnīk, glàsnīk, govòrnīk, kònjīk (m. konjnik i konjanik), liečnīk, pjĕsnīk, rádnīk, viećnīk.

Pak onda: ùtornīk (drugi dan) i zvònik, mĕsto: zvònnīk (t. j. zvonni turanj).

7. **in** znači čovĕka: domàćin, tŭdjin.

8. **ina**;

a) dodato pridavnomu na **ov, ev, in**, koje pokazuje čije-je što, znači zemlju spadajućū pod onoga čovĕka: bânovina, cärevina, hèrcegovina, knêževina, krâljevina, vójvodina.

Pò tom primĕru-su načinjene: dòmovina, gòtovina, kèrčevina, tèrgovina, pîljevina.

b) Dodato pridavnomu na **ov, ev,** koje pokazuje vèrstu dèrva, znači ono isto dèrvo (bilo za oganj ili za dĕlo); n. p. bŭkovina, driènovina, bâzgovina, brjĕstovina, bòrovina, hrästovina, jèlovina, itd.

c) Tako dodato pridavnomu na **ov, ev**, koje pokazuje vlastitost marve, zvĕri, itd., znači meso od one marve; n. p. òvnovina, pràščevina, škòpčevina, zéčevina (od òvan, pràsac, škòpac, zéc).

Samo od rěčih: gòvedo, bráv, pràse, sèrna, svînja, kad-se hoće da naznači meso, uzme-se pridavnik na **ji**: gòvedji, brävetji, prȅsetji, sèrnetji, svinjetji, pak-se onda nà město **ji** doda **ina**; n. p. gòvedina, brävetina, prȁsetina, sèrnetina, svìnjetina.

Najposlě-se dodaje rednomu broju (pèrvi itd.), i pridavnomu na **ski** (gospodski, itd.), n. p. devètina, desètina; gòspošćina ili gòspodština, lùkavština, siròmaština.

9. **ina** pridavniku dodato znači pomišljeno bitje onoga, što pridavnik kaže; n. p. cèrnîna, cjelina.

Tako: daljîna, davnîna, debeljîna ili debljîna, dražîna, dubîna, dužîna ili duljîna, hitrîna, kiselîna, količîna, krivîna, manjîna, milîna, množîna, mokrîna, nizîna, ravnîna (i ràvnina), starîna, širîna, tvèrdîna, većîna, veličina, visina, vrućina.

Pazi: Ove-se rěči u raznih krajih vèrlo raznim accentom izgovaraju, n. p. milîna, vručîna; milìna, vručìna; mìlina, vrùćina; mȉlina, vrȕćina. Mislim, da-je najobičnije: milîna.

10. **ȉnja**: pûst-inja, svêtinja, drâginja.

11. **ivo,** srědnji spol od adj. **iv, iva, ivo**; i znači, što-se ima raditi: grädivo, jëstivo, pȅcivo, pívo, plëtivo, prëdivo, värivo.

12. **je**: zdráv-jē ili zdrávljē, vèsēljē, drèsēljē.

13. **òba**: gèrdòba, hud-òba, těsnòba, zlòba; v. **òta**.

14. **òća**: běl-òća, čistòća, bèrzòća, běsnòća, grubòća, samòća, skupòća, slabòća, zlòća.

15. **òta**: dobròta, bosòta, golòta, gluhòta, lěpòta, milòta, prostòta, siròta, strahòta.

Pazi. Ove tri tvorke izgovaraju-se čakavski **-obȁ**, **-oćȁ**,- **otȁ**,- kao: hudobȁ, bieloćȁ, dobrotȁ, itd.

16. **ost** znači umnu ili tělesnu vlastitost, koju osoba ili stvar ima; n. p. bùdūćnost, drâgost, dûžnost, gnjîlost, grûbost, hârnost, hȉtrōst, hrömōst, istìnitōst, jâkost, lakòmost, liènost, ljûtost, lûdost, mȉlōst, mlädōst, mûdrost, nâglost, nemârnost, pòbožnost, pòkornost, sèrditōst, sȉtōst, skûpost, učènost, vièrnost, žälōst. — Samo hîtost je iz glagolja, m. hȉtrōst.

Pazi. **ost**-je u 1. i 4. padežu dugo ili kratko: dugo stoji običnije poslě kratke slovke, a kratko poslě duge. Kadšto-se koren u kojoj ovakvoj rěči izgovara u jednom kraju dugo, a u drugom kratko, pak-se onda po tom měnja i količina svèršetka **ost**: lùdōst, krjèpōst (ne lȕdōst, krȅpōst) i lûdost, krièpost. U ostalih-je padežih **ost** uvěk kratko: mȉlosti, mȉlostjū, itd. (ne: mȉlōsti, mȉlōstjū).

17. **stvō** pridavniku dodato znači od prilike ono što **ost**: bògatstvō, dostòjanstvō, läkomstvō, lùkavstvo, mnòžstvo,

pìjanstvō, siròmaštvō, svojstvō, trôjstvō. — Iz térpnoga participija: pòznanstvō, pròklētstvō; a iz glagolja: ubîstvō, město ùbōjstvō.

Pazi. U značenju tvorakah **ost** i **stvō** jest razluka, jer pijanost i pìjanstvo nije svejedno; ono pèrvo znači stališ, u kojem-je tko, kad-je u vinu, a drugo-je kao zanat opijati-se, n. p. može čověk u pijanosti što učiniti, koji inako nežive u pijanstvu; a nije uvěk u pijanosti (t. j. pijan), tko žive u pijanstvu: ali se sasvim tim obě tvorke uzimaju kadšto jedna zà drugu.

## C. Iz Samostavnika. §.191.

1. **aća** znači stvar kakvu ženskoga spola; n. p. ȉlovāča (zemlja), kòpjača (motka), sěmènjača (blitva, itd.), sumpòrača (nit), zùbača.

2. **ād** dodato imenu živućih bitjah znači skupnost ili množinu: könjād, tělād, momčād, Tȕrād, Vlȁšād, itd. Tako i čȅljād.

3. **ak** dodaje-se kadšto samostavniku složenu s predlogom; n. p. nâramak, jest brěme, koje-se može uzeti nà rame. Tako nâviljak, nâručak, ȍtražak.

4. **ár** samostavniku dodato znači čověka, koji
a) ili što načinja, prodaje, vozi, ili čim tèrguje, ili-se drugako čim bavi; n. p. kamènār, klobùčār, rešètār, mèsār, dèrvār, mȁslār, sòlār, kölār, žȉtar, bròdār, itd.
b) ili čuva, gleda, pase il nastoji kakvu marvu; n. p. govedār, ȍvčār, svìnjār, vòlar, krȁvār.

5. **ȁra**, različnoga značenja: pìvara, sòlara, stražara, svìlara, kòšara, dȁšćara, klȁdara, šübara: i iz adj. pùstara.

6. **áš** znači čověka, koji ima ili-se bavi s onim, ili jest ono, što znači samostavnik; n. p. bèrkāš, bogàtāš, bràdāš, gàtjāš, kàrtāš, kèrstāš, kočìjāš, pàjdāš, rakìjāš, sjekìrāš, šàjkāš, velìkāš.

7. **bina**: rȍdbina, sûdbina, tàstbina, tàtbina, pòstōjbina.

Pazi. I ove-se rěči u raznih stranah raznim accentom izgovaraju kao one gori na **ina**.

8. **če** znači osobu ili životinju, kojoj-se spol nezna: cìganče, gòvedče, kònjče, siròtče, živinče. — Kada-se samostavnik svèršuje na **k**, ovo-se pretvori na **č**, pak već netrěba drugoga: Gȅrk: Gȅrče (m. Gȅrčče).

P a z i. Gděkoje od ovih znači u pěsmah samo mužku glavu, premda ostaje gramatično neznanoga spola: d j â č e, m ô m č e. §. 77., pazi 2.

9. **ija**, znači što **stvo** sa samostavnikom: majstòrija, biskùpija, kapetànija, sùdčija, kapròlija; v. dolě **stvo**.

10. **īk** imenu dèrveta dodato znači lúg one vèrste: bùkvīk, gràbrīk, šljìvīk.

11. **inja**, raznoga-je značenja: milòstinja, siròtinja; kȕhinja, glòginja.

12. **išće** / **ište** znači 1) město, gdi jest ili-je bilo ono, što kaže rěč, kojoj-se doda: dvòrište, gnòjište, kȕćište; mìrište, rjěpište, ògnjište, zèmljište: 2) dèržalicu, na koju-je što nasadjeno: kòsište (dèržalo od kose), topòrište (od sjèkire ili ostarěla topora), rátište (od ráti, kopja ili sulice, dakle=kòpjača).

P a z i. Pèrva slovka ove tvorke izgovara-se obično duga: **īšte**, **īšće** valja da samo radi jakoga položaja (§. 23. i 24.), jer-je u čakavskom kratka.

13. **jē** samostavniku dodato znači 1) skupnost ili množinu, n. p. dȅrvje ili dȅrvljē, gránjē, grȍbjē, grȍzdjē, kàmēnjē, kóljē, lístjē, pérjē, prútjē, itd.; 2) zemljòpisnomu imenu, kada stoji s predlogom, dodato znači něki prostor zemlje n. p. što-je pod gorom ili za gorom, ono-je Podgorjē, Zâgorje.

T a k o: Pòdravjē, Podùnavjē, Posavjē, Medjùmurjē, Prîmorjē, Zâbèrdjē, Zâvèršje, itd. Tako i za vrěme: prôzorje, i za stvar: podnožjē.

14. **onja** samostavniku dodato znači vola, koji u velikoj měri ima ono, što znači samostavnik; n. p. rògonja, koji velike ima roge. Tako: cviètonja, glâvonja itd. Ali ima ovakvih i od pridavnika: glûhonja, dûgonja, šâronja.

P a z i. Ovako-se u šali reče i za čověka: bèrkonja, nȍsonja.

15. **òta**: grěh-ota, sram-òta.

16. **ovo**, **evo** (srědnji spol pridavnika na **ov**, **ev**), imenu svetca dodato znači dan onoga svetca; n. p. Pètrovo, Júrjevo (razuměva-se vrěme, doba).

P a z i. U mnogih krajih uz more izgovara-se u ženskom spolu: Petrova itd. morda razuměvajuć: svêčanost, svêtkovina. Tako Ivanja, Màrtinja, Mìholja itd,

17. **stvō** samostavniku dodato znači

a) stališ, u kojem-se tko nalazi: bânstvō, prijàteljstvō, poglàvārstvō, sužanjstvō, ȕčiteljstvō; djètinstv , grubìjanstvo, itd.

b) svotu ljudih, stališa ili vêre: ljùdstvō, kèršćanstvo, nèvierstvō, pògānstvō, itd. — Ovako-su načinjene rěči: ròdbinstvō, svědòčanstvō.

Pazi 1. Gèrlena-se slova, ako stoje na koncu, u samostavniku pomekšaju, a s izpusti-se: duhovnik, junak, děvojka, siròmah, ùbog, herceg: duhovničtvo, junačtvō, djèvojačtvo, ùbožtvō, hèrcežtvō.

Pazi 2. Kadšto-se **stvo** dodaje pridavniku: materin-stvō, popovstvō.

## Imena značeća otačbinu. §.192.

Za naznačivanje otačbine, t. j. zemlje, grada, kraja, město, odakle-je tko rodom ili gdě postojano obitāva, imamo dvoju tvorku **ac** i **janin**. Někoje rěči mogu primiti koju hoćeš: ali-jih-je većina, koje primaju samo po jèdinu jednu. Tako n. p.

1. **ac** primaju slědeća bolje poznata imena: Budîmac Cèrnògorac, Dalmatinac, Gradiškânac, Hércegovac, Kàstavac, Ogulînac, Pòdravac, Pòsavac, Sȁrajevac, Slavônac, Srièmac, Temišvârac, Turòpoljac, Varadînac, Varaždinac, Vìnodolac, Zâgorac, Zemûnac.

2. **janin** primaju imena, n. p. Bêčanin, Brödjanin, Cȁrigradjanin, grädjanin, Istrijanin, Kárlovčanin, Kotòranin, mjȅštjanin i měštanin, Mlȅtčanin, Nòvljanin, Oseěčanin, Pàrižanin, Rièčanin, Rìmljanin, sèljanin, Slünjanin, Spljȅtjanin, Šìbeničanin, Tèrstjanin, Trávničanin, Trogìranin, Zädranin. Takova ili tim slična-su: Kèrštjanin, pòganin, Cìganin, Ugrin.

Pazi. Od „Zâgreb" veli-se Zâgrebčanin, od „Dùbrovnik" Dùbrovčanin, a od „Otočac", Otočanin, m. Otoččanin (od Otočca).

## Ženska iz mužkih. §.193

1. **ac** iz samostavnika izvedeno pretvara-se u ženskom spolu na **ka**: Budîmac Bùdimka, praznòvěrac praznòvěrka, dobròvoljac dobròvōljka, neznàbožac neznàbožka; v. §. 192. 1. Samo: Krânjac Krànjica.

Pazi. Sve rěči na **ac**, koje imaju zavinuti na predposlědnjoj (Budîmac), imaju u ženskom spolu slab težki na tretjoj od kraja (Bùdimka.)

2. Svako drugo **ac** pretvori-se na ìca, n. p. lòvica, tkälica, znȁnica (§. 189. 1.), jedìnica, mlàdica, svetica, bânovica, (§. 190. 1.).

Osim: prâlac prâlja (pèrilac pèrilja), i sudac sudinja.

3. Svéršetku **ak**, doda-se ̏inja, n. p. pròsjāk: prosjàkinja (§. 189. 6.); dìvljāk: divljàk-inja (§. 190. 2).

4. Svèršetak **janin** pretvori-se na **anka**, n. p. Bêč-anin, Rìmljanin, itd. (§. 192. 2): Bêčanka, Rìmljanka.

5. **īk** pretvori-se na **̏ica**, n. p. mȕčenīk: mȕčenica (§. 189. 13); bolèstnīk, bòjnīk: bolèstnica, bòjnica (§. 190. 5).

6. Sve ostale rěči značeće mužkarca postajū ženske, kad-jim dodaš nà kraju **̏ica**; n. p. gospòdar gospodàrica, kòpāč kopàčica, sjekìrāš sjekiràš-ica, prijatelj prijatèljica; — gȍlūb golùb-ica, lȁv-ica, mèdjed-ica, paùn-ica, vùč-ica, zèč-ica.

Osim rȍb rȍbinja, knéz knȅginja, Gèrk Gȅrkinja, Sèrbin Sȅrbkinja, Vlȁh Vlȁhinja, Arap-ka, Turčin Tùrkinja; — zatim jèlen kòšuta, i osim najveće česti domaće živine: konj i pastuh k o b i l a, v o l i b i k, k r a v a, p ä s k ü j a, itd.

P a z i 1. Někoje rěči na **ar** uzimaju kadšto i **ka**: gòvedarka, kȕhārka, pàstīrka, itd.; ali-je običnije na **ica**.

P a z i 2. Od někojih rěčih nisu u običaju ženska imena kao: gost, kòsac, mèrtvac (mèrtac), pîsac, kûpac, pròsac, svědok, vòzac; zatim kadšto: slûga, starěšina: i pogèrdna imena na **lo**: uzimalo (§. 189. 17, b), nego-se ovako neproměnjena u mužkom spolu mogu i ženskoj glavi reći; n. p. Mara-je dobar kosac; ova-je dȍvojčica prâvī ùzimalo dâvalo; ženski gost, ženski mèrtvac, sužanj, itd.

P l e m e n n a ili *patronymica.*

§. 194. Plemenna imena, t. j. priděvci ili kako něki vele prezimena plemenah izvedena-su starinom iz osobnih imenah, i to neposrědno iz pridavnika prisvojavajućega na **ov, ev, in** (§. 201. 9, 15), n. p. mogao-je tko biti Pètrov, ili Mȉlošev ili Nìkolin (t. j. sin); pak-se-je k slovci **ov, ev,** dodalo za njegovu dětcu **-ić**: Pètrov-ić, Mȉlošev-ić: a od slovke **in** pretvorilo-se poslědnje **n** u **ć**: Nìkolić. I tako sva ostala.

P a z i. Ovakva imena u Sèrbiji neznače staroga plemena, van samo ime otca onako, kao što-se u Hèrvatskoj k priděvku doda kadšto još prisvojavajući pridavnik, n. p. Ivan Petrović Markov. Ovdi-je Ivan ime osobe, Petrović staro ime plemena, a Markov kaže, čiji-je sin.

## Umaljavajuća i povećavajuća.

### A. U m a l j a v a j u ć a.

§. 195. 1. Umaljavaju-se u obće samo imena osobah, životinjah i drugih tělesah: a pomišljena *(abstracta)* samo onda, kada osobu znače (lěpotica, dobròtica).

2. Za umaljavanje rěčih mužkoga spola imamo tvorke: **ac, ak, ȉć (ić)**; za rěči ženskoga spola **ica**; a za srědnji spol: **ce, (ašce, ešce, ice).** Sve ove tvorke dodavaju-se korenu rěči, kakov-je u genitivu, a prěd njimi-se gèrlena slova i još **c** pomekšuju.

Někoje rěči mužkoga spola mogu imati dvoju tvorku: §.196.
dûbac i dûbak, golùbić i gȍlubak, gràdić i grâdac: ali svakdanji-je običaj utvèrdio, da svaka rěč uzima ponajviše samo po jedinu tvorku. Tako n. p.

a) **ȁc** vole imati: brȁtac, brûsac, dròbac, dûbac, dvòrac, hljȅbac, hûmac, jèzičac, komârac, mrâvac, itd.

b) **ak** vole imati: bìserak, briežak, čȁsak, člânak, dârak, gȁvranak, grȁšak (i grâšak), gròbak, hlâdak, jȁblanak, jȁvorak, itd.

c) **ȉć** vole imati: bànić, cȁrić, golùbić, gràdić, gròzdić, klobùčić, knèžić, kònjić, kràljić, lepìrić, měsèčić, mômčić, nârodić, nòsić, nòžić, slàvīć, itd.

Pazi 1. Osim tvorke **ȉć** nalazi-se još **īć**, koje služi kadšto za umaljavanje ne-samo mužkih nego i ženskih imenah dèrvja, n. p. bòrīć, hràstīć (od bor i hrast), bȕkvīć, jèlīć (jèlvīć), smokvić (od bukva, jêla, smȍkva).

Pazi 2. S tvorkom **ic** nalaze-se kadšto kònjic, slavic, (slavûljak), i vjȅtric. — Gospodin ima gospodičić, kao da-je od nepoznate rěči gospodik ili gospodič.

Za ženski spol-je umaljavajuća tvorka **ica**: cȅrkvica, §.197.
čùturica, glàvica, kȕćica, nòžica (mala noga), mùšica, rùčica, klȉčica. Od dàska: dàščica i dàštica, pak tako i od kóst: kòšćica i koštica; a od mȁzga mislim da-bi-se reklo mȁzgica.

Ali izvan toga najde-se još kadšto u istom značenju i **ka**; n. p. Anka (=Anica). Tako: májka (t. j. matjka), sěnka, slámka, stránka, šȉbka (premda samo na puški), tètka, žénka); i k tomu na **inka** samo čàšinka (t. j. jedna pȍla ljušture).

Pazi 1. Kadšto-se od tvorke **ica** izpusti glasnik **i**: n. p. kȁdca, kćêrca (i kćerka), rěčca, stvarca, město: kadica, rěčica, stvarica; tako kèrvca, nȍćca, smèrtca.

Pazi 2. Někoja ženska imena dèrvja imaju uz pravilnu tvorku **ica** još **īć**: bùkvīć itd. V. §. 196. pazi 1.

Za srědnji spol obća-je tvorka **cȅ**: dělce, kòlce, pêrce, §.198.
sêlce, dêrvce, brěménce, ramènce, těmènce.

Ali ovdě valja upamtit, da

1. Kad-su u rěčih na **o** onakva dva suglasnika nà kraju korena, koja-se nebi mogla izgovoriti, kad-bi-se dodalo samo

**ce** (plat**n**o, plat**n**-ce), onda-se medju suglasnike korena mora umetnuti ā: platânce.

Takve-su: brâšānce, jūtārce, mâsālce, pisâmce, platânce, rebârce, sedâlce, stabâlce, stakâlce, stegânce, sukânce, vesâlce.

2. Kad-se koren rěči svèršuje na **c** ili **k** (sunce, mlěko), onda-bi umaljena rěč imala biti na **čce**: ali buduć da-je to potežko izgovarati, obrati-se **č** u **š**, ako nije straha, da-će-se značenje izgubiti; n. p. suna**š**ce, m. sunačce, klubašce, sèrdašce: a u rěčih: ličce, mliečce bolje-je dèržat-se etymologie, da bude lakše razuměti.

3. Rěči na **do, to** (bërdo, kòpito) morale bi imati: bërdce, kòpitce, sītce, ali-bi-se onda slabo razuměle, i zato-se još jednom umale: bërdač-ce, dakle: bërdašce, kopitašce, sītašce; gnjezdašce (i gnjezdance), mjestašce (i městance).

4. Srědnje na **e** imajuće pomekšan suglasnik nà kraju korena, da-se mogu lakše izgovoriti, uzimaju **i** medju koren i tvorku: cvietj-ice, grozdjice, imanjice, poljice. Gèrlo: gèrlce ili gróce.

P a z i 1. Rěči na **e**, kojim-se bližnji koren (u 2. pad.) svèršuje na **t**: jagnje-ta, pile-ta, morale bi imati: jagnjetce, piletce: ali-se **t** měnja na **š**; jagnješce, pilešce, dietešce.

P a z i 2. Mnoge umaljene rěči mogu-se još umaliti: jablan, jablanak, jablančić: žèna, ženka, žènčica, itd. Ovo daljnje umaljavanje biva po izloženih pravilih, n. p. kȍlo, kȍlce, kȍlašce (kolačce).

B. P o v e ć a v a j u ć a.

§.199. Zà sve vèrste rěčih imamo obću tvorku povećavanja **ina**, i k tomu još često **ètina**, **ùrina**; n. p. čòvěčina, kònjina, junàčina, vòlina: glàvina, kűćina, rùčina, itd.

Tvorke **ètina, ùrina** ne samo da povećavaju nego i pogèrdjuju; n. p. velika knjiga-je knjīžina: ali velika i gèrda-je knjižùrina, a velika i bez vrědnosti: knjižetina.

P a z i. Rěči srědnjega spola rědko-se povećavaju, pak-jim-se tvorka měša: tako-sam čuo reći: vèslino, město vêslina od vèslo. A morda-bi i bolje bilo, da-se barem srědnji spol ovako razluči, da nebudu sva tri sa ženskim jednaka.

## Izvodjenje pridavnih rěčih *(adjectiva)*.

§.200. I pridavnici-su ili korenni, ili pèrvotni, ili izvedeni (§. 188.), ali u ovih-će-se pravilih samo o poslědnjih govoriti.

§.201. Izvedene pridavne rěči načinjaju-se ponajviše od samostavnikah, a samo něšto malo od p r i d a v n i k a h, od g l a-

goljah i prislovah. S toga-će bit najjasnije, da-se neděle po bližnjem korenu, nego da-se sve skupa metnu kako slědi.

1. **áćī** (**áćā**, **áćē**) dodaje-se trajnomu glagolju izlazećemu na **ati** na město istoga svèršetka „**ati**“, i pokazuje, nà što-je ona stvar opreděljena; n. p. pìsāćī (papir), spàvāćā (košulja.)

Tako: ìgrāćī, jàhāćī, pletāćī, stàjāćī, šivāćī; i jedna rěč iz samostavnika: dòmāćī.

2. **-an** (**na**, **no**) korenu bezživotnih imenah dodato znači, k čemu što spada ili s čim-je što u savezu. Ovakvih-je najviše, i to iz rěčih od svakoga spola, kao

a) iz mužkoga: gládan (glâdna, gládno), dúžan, grěšan, prášan, strášan, söčan, itd.

b) iz ženskoga: mȕčan (čna, -o) od mȕka; bölestan, bȉedan, brȉžan, rösan, vödan, věran, itd.

c) iz srědnjega: (blȁtan, tna, -o) od blȁto; tako: čȕdan, mlȉečan (od mlièko).

Pazi. Ima-jih medju ovimi, koje valja upamtiti, i to da
a) od někojih neizvěstni oblik nikada nesluži; n. p. bisernī (nā, nō), bóžićnī, bôjnī, glávni, gröbni, krájni, kȅrvni, kèrstni, kȕćni, lětni, lovni, nòćni, ȍkolni, pètni, rȕčni, sírnī, sěverni, söbni, sólni, tájni, ukopni, vrátni, zapadni, zímni, zúbni, žȉtni, i više drugih.
b) kad-se ovakova pridavna rěč načini od samostavnika, kojemu koren izlazi na **n**, onda po izpuštenju nestalnoga „**a**“ sastane-se dvoje **n**; n. p. istin-an, istinna, istinno; cěnan, cěnna, cěnno; zakonan, -nna, o.
c) někoje-se ovakve měšaju sa tvorkom **en**, pak-jim ostaje stalan glasnik **a**; n. p. kònopljan, a, o, i kònopljen, a, o; tako: kȍšćan (ili -štan), i kȍšćen (ili -šten), lȍjan i lȍjen, nȍvčan i novčen, pȕšćan i pušćen (ili -šken), sȁnan i sȁnen, sȕnčan i sȕnčen, vȍšćan (štan) i vȍšćen -šten), zȅmljan i zȅmljen. Vàljan-je tèrpni participij (m. vàljao).

3. **ast** korenu samostavnika ili pridavnika dodato znači, čemu-je što slično; n. p. bědast (od „běda“, što znači nevolju i bezumna čověka, dakle bedast nalik na bezumna), ludast.

Tako: bědast, bènast, bröćast, budàlast, dugùljast, lȉsast, pepèljast, pjëgast; pak iz pridavnika: cèrnòmanjast, dèrvenast, küsast, lüdast, mërkast, rüdast, žütast.

Pazi. Někoje iz pridavnika izvedene imaju i **kast**: ali ovo umaljava značenje tvorke **ast**; n. p. žùtast -je nalik nà žūto, a žutkast -je malo nalik na žūto. Takó: bělkast, cèrvenkast, cȅrnkast, rùmenkast, zelenkast.

4. **ät** (**äta**, **äto**) korenu samostavnika dodato znači imanje ili obilovanje někoje česti **těla**; n. p. bèrkat, a, o.

Pazi. Starinski: bèrkȁt, bèrkȁta, -o.

Tako: bràdat, glàvat, grànat, kljùnat, kòšćat, krìlat, nògat, nòsat, òkat, plèćat, pokròvat, rèpat, rògat, tèrbušat, ùsnat, ùšat (i ùhat), vlasat, zùbat; i još bògat, dùhat, obìlat.

U někojih-se umetje **n** medju koren i tvorku: kòž-n-at, list-nat, pèrnat, šùmnat, mèsnat.

5. **av** (**ava**, **avo**) korenu samostavnika dodato znači izvansku vlastitost, koja-se nà kom vidi; n. p. gübav, a, o.

Tako: dlàkav, gërbav, grìžav, gròzničav, hvȁstav, kàljav, kòzičav, krȁstav, mlòhav, ȍspičav, përnjav, rȁnjav, sȁdjav, šëpav, trȁljav, itd. Mèrtav ima nestalno **a**, dakle mèrtva, -o; a kërvav ima dugo postojano „a“: kèrvâva, kërvāvo.

6. **en** korenu samostavnika dodato znači, odà šta ili od česa-je što; n. p. lán, lȁnen, -a, -o.

Tako: bezàzlen, dërven, gvȍzden, jȅčmen, kȁmen, kȍšćen i kȍšten, lȁnen, lëden, màglen, mȁslen, mëden, mjȅden, ògnjen, pìsmen, plàtnen, prȍsen, smȍkven, srëbren, stàklen, sùknen, svìlen, vȁtren, vòden, vȕnen.

Kämen-je izvedeno iz ostarěle rěči „kam“, a nà město srebren govori-se običnije: srëbèrn, srëbèrna, srëbèrno.

Pazi. Kadšto-se ova tvorka měša sa tvorkom **an**, kako vidi gori br. 2, opazka pod **c**.

7. **ev** vidi **ov**.

8. **ȉjī** ili **jī** za tvorenje drugoga stupnja: bogàtiji, sìtiji, zdràviji, plemenìtiji, zadovòljniji, glàdniji, vrüći, dȅblji, itd. od bògat, sȉt, zdräv, plemènit, zadòvoljan, gládan (ili ćeš glâdan), vrúć, dèbeo; v. §. 121.

9. **in**, dodato korenu samostavnika druge deklinacije znači svojinu ženske ili takodjer mužke osobe, rědko životinje, n. p. majkin, -a, -o; tako Ankin, Màrijin, sèstrin; pak: Lúkin, Màtijin, Nìkolin, Tömin, slûgin, vòjvodin, itd. Tako: kćerin, mäterin (od mäti, kći).

10. **ȉt**, (**ȉta**, **ȉto**) korenu samostavnika dodato znači ono, što jest ili biva ù čem, n. p. zakònit, -a, -o, t. j. u zakonu, u granicah ili po smislu zakona načinjen.

Tako: grebènit, imènit, istìnit, kamènit, korènit, plemènit, poglàvit, òćit, rjèčit, sèrdit.

Někoje rěči primaju umetak **ov**, **ev** medju koren i tvorku, n. p. bèrdòvit, -a, -o.

Takve-su: bèrdòvit, bogòvit, brëgòvit, daròvit. duhòvit, glasòvit, basnòvit, jadòvit, jëdòvit, kišèvit, (i kišòvit) maglòvit; pëskovit, silòvit, stanòvit, strahòvit, šaròvit, valòvit, vèrhòvit, vëkovit.

Od „čudo“ veli-se čud**nòv**it i čud**nòvat**; a od tèrs, tèrsòvat (n. p. tèrsòvata zèmlja, t. j. tèrsjem nasadjena).

11. **iv**, (iva, ivo), ili **ljiv** (ljiva, ljivo) korenu samostavnika, pridavnika ili glagolja dodato znači ili ono, što **av**, ili postojanu (duševnu ili tělesnu) pogrěšku, kojoj-je tko podvèržen; n. p. bolèžljiv, milòstiv.

Tako iz samostavnika: bolèžljiv, cèrviv (-vljiv), ćudljiv, drjèmljiv, govòrljiv, grabèžljiv, jèdljiv, jèziv, kàšljiv, kèrmèljiv, làžljiv, lišajiv, milòstiv, nemilòstiv, nedùšljiv, plàćljiv, pljèsniv, pljèšiv, pòmnjiv, sànljiv, smèrdljiv, smjèšljiv, sràbljiv (i svràbljiv), sramèžljiv, stidljiv, šàljiv, škòdljiv, ùšiv i ùšljiv, zavìdljiv, žalòstiv.

Iz adjectiva: lěniv ili lěnjiv.

Iz glagolja: bòdljiv, ćùtljiv, gòriv (-ljiv), jèstiv, kàrljiv, kìdljiv, kràdljiv, màrljiv, nemàrljiv, plàšiv, prediv, sùmnjiv, stràšiv (-šljiv), svàdljiv, škàkljiv, tèrpljiv, uztèrpljiv.

Pazi. Oni, koji-su iz glagolja izvedeni, imaju značenje ili

a) tvorno (i takodjer srědnje): bòdljiv, ćùtljiv, gòriv, kàrljiv, kràdljiv, màrljiv, nemàrljiv, škòdljiv, tèrpljiv; ili
b) tèrpno, plàšiv, stràšiv, prediv, nòšiv, kìdljiv, škákljiv; ili
c) i tvorno i tèrpno: sùmnjiv; n. p. tko rado sumnje ili sumněva, sùmnjiv-je: a opet-je i ono sumnjivo, o čem-se može sumněti ili sumněvati.

12. **jī** (jā, jē) dodato korenu samostavnika znači vlastitost pojedine neizvěstne osobe ili životinje; n. p. čověčji, ā, ē. Dakle čověčja snaga jest snaga samo jednoga čověka kojega god, a čověčanska snaga jest ona, koja-je svega čověčanstva, t. j. obćena svakomu čověku ili svemu rodu čověčanskomu.

Takve rěči-su: djètinji, gòvedji, gädji, golubji (-blji), krävji (-vlji), mäčji, màgaretji, mišji, òvčji, päsji, präšći, ptìčji, vràžji, itd.

Pazi. Tvorka **ji** slúži i za tvorku **ski** u svih rěčih, koje znače onakve životinje, u kojih-se nečini razluka medju vlastitostju jedne jedine i svega njihova trăga: mišji, a ne miški.

13. **nī** (nā, nō) vidi **an**, pazi a.

14. **njī** (njā, njē) dodato korenu glagolja, samostavnika, prislova ili predloga znači, da něšto spada na ono, što rěč pokazuje, n. p. bädnjī, ā, ē, t. j. ono, što-je od bdenja ili spada na bdenje, kao dan u oči božića.

Tako: kràjnji (koji-je na kraju), skrájnjī (koji-je s kraja), kùtnji (što-je u kutu), ùzkèrsnji (od ùzkèrsa); — dànašnji, jùtrošnji, večèrašnji, ljětošnji, zimušnji, jučèranji, lánji (i lanski), někìdānji, onàdanji, sadanji, sinoćnji, tàdanji; — godišnji, òvděšnji, ònděšnji, tôtešnji, dólnji, górnji, — prědnji, srědnji, zädnji.

Pazi. Po priměru rěčih, koje-su izvedene iz adverbija na s (danas jutros, večeras, itd.): današnji itd. dodaje-se š često i drugim rěčim; n. p. jučèrašnji, sadašnji, tàdašnji; a u òvděšnji, ònděšnji, tòtešnji, neizpušta-se š nikada. — Blàgdānjī, svàkdānjī města: blagdannji, svakdannji.

15. **ov** (ova, -o), **ev** (eva, -o) dodato rěči, koja znači 1) izvěstna čověka, pokazuje njegovu svojinu iliti vlastitost,

n. p. bânov, kraljev, Márkov, pajdâšev, pastîrov, sûdčev, sûsědov, itd. 2) dodato rěči, koja znači vèrstu dèrva ili koju životinju, pokazuje, da-je što od onoga dèrva ili od one životinje, n. p. driènov štap, jèlov stol, räkova juha.

Tako: bòrov, drěnov, grȁbov ili gräbrov, glògov, hrästov, jävorov, jȅlov, lěskov, lȉpov itd. Dapače i od travah i drugih bilinah: bȍbova slama, mäkovo zèrno, sîrkov klas, lükov cvět.

Pazi. Imena dèrvja, kojim-se čist koren svèršuje na **kv** (brěskva, smokva, žukva) odbacuju poslědnje **v** pred svèršetkom **ov**, kao: brȅskov, bȕkov, smòkov, žȕkov (ne breskvov itd.).

16. **òvit, èvit,** vidi **ȉt.**

17. **skī** (skā, skō) dodaje-se:

a) imenu narodah, plemenah, stališah, dostojanstvah i naslovah ljudskih, ter znači, da što pripada na sav onaj narod, pleme, stališ i dostojanstvo; n. p. čovjèvanskī, brȁtskī, gòspodskī, hèrvatskī, ljüdskī.

Kad-bi pred tvorkom **skī** imalo stati koje gèrleno slovo ili **c**, ono-se pomekša, a izpusti-se **s**; n. p. Vläh vläškī, Čeh češki, Leh leški, jùnāk junāčkī, Nièmac njȅmačkī. Od Turčin veli-se tùrskī.

b) imenu koje zemlje, města, grada, otoka, šume, polja, mora, gore, vode i doba godišća dodato znači, da něšto spada na ono, što izbrojene rěči kažu; n. p. zèmaljski, Béčkī, dvòrskī, gorskī, gràdski, Kárlovačkī, mòrski, plàninski, Osečki, póljski, Pȍžežki, Rȉečki, Sávski, Sénjski, šúmski, Varàždinski, Zädarski, Zâgorski.

Pazi 1. Někoje jednoslovčane i dvoslovčane s dugom slovkom u korenu, gube dužinu, kad jim-se doda **ski**, n. p. grád, múž, nièmac, sliè-pac, tát: gràdski, mužki, njèmački, sljèpački, tàtski.

Pazi 2. Dubrovački, Zagrebàčki město neobičnoga: dubrovnički, zagrebski.

Pazi 3. Kadšto imaju i rěči značeće životinju pridavnik na **ski**: kónjski, svinjski, gòvedski, vòlovski, itd. Tako i od vino, vínski.

## Umaljavajući pridavnici.

*(Adjectiva diminutiva.)*

§.202. Značenje pridavnih rěčih može-se umaliti kakvim predlogom, kao-su: **pri, po, na,** n. p. pricèrn, pòdobar, nàtruo, nàžut, itd.; ali izvan toga ima i prostih umaljavajućih pri-

davnih rěčih; a ove imaju dvě tvorke: **ahan** ili **asan**, i **čak** ili **ačak**.

1. **ahan** (ahna, ahno), ili **asan** (asna, o), dodaje-se korenitomu pridavniku, ter-se njegovo značenje vèrlo umaljuje; n. p. mälahan i mälasan (veoma malen), mlȁdjahan i mlȁdjasan; tako: lägahan, lěpahan, mëkahan, släbahan, tänahan, ùzahan.

Pazi. U kojem-se kraju **h** neizgovara, ondě-se dvostruki glasnik **aa** stopi u jednu slovku ā: lagān, -a, -o, mladjān, -a, -o.

2. **čak.** (čka, -o) i **ačak** (ačka, -o), n. p. vèličak (podosta velik); tako: dȕgačak, släbačak.

## Izvodjenje glagoljah.

Rečeno-je, da-su glagolji po izvoru rěči pèrvotni ili izvedeni (§§. 147., 148.). Ali izvedeni-su opet dvovèrstni; jedni postaju iz glagolja, a drugi iz imena (samostavnoga ili pridavnoga), pak odatle-se mogu nazvati jedni glagoljni a drugi imenni glagolji. Glagoljni-se izvode ili iz pèrvotnih ili iz imennih glagoljah. §.203.

Pazi. Nalazi-se i gděkoji glagoljni glagolj, koji-je iz drugoga starijega glagoljnoga izveden: pretresàvati ili pretresîvati, od pretrêsati, iz pèrvotnoga pretrêsti.

### O imennih glagoljih.

Imenni glagolji izvode-se iz imena samostavnoga ili pridavnoga s pomoćju umetakah: **a, ě, i, nu, ova, eva, iva.** §.204.

Pazi. Mnogih ovih glagoljah koren u svojoj prostoti nesluži kao rěč, nego samo kad-se složi: čekati, mariti, pisati, šetati, itd. (doček, nemar, zapis, pošet); a ima-jih několiko, od kojih koren nikako nije rěč, kao: baciti, tesati, itd.: ali radi jednolikosti metju-se i ovi oboji medju imenne glagolje.

1. Umetak **ě** uzimaju: bolěti, dàžděti, gòrěti, hòtěti, lètěti, sjèděti, stiděti-se, tèrpěti, uměti, viděti, visěti, zrěti, žèlěti, žuděti, i mnogi iz pridavnika izvedeni, kao: bièlěti, bògatěti, cèrněti, žîvèti itd. Ovi-su, osim hotěti, tèrpěti, uměti, zrěti, želěti i žȕděti, svi neprelazni, n. p. viděti, znači vid imati, nebiti slěp; bogatěti, bogat postajati, itd. U prelaznom značenju izgovaraju-se na **iti**: viditi pismo, bogatiti koga, itd.

2. Umetak **a**, **i**, uzima najveći broj imennih glagoljah, nego mnogo-jih-je više sa **i**: ali koji vole imati **a**, nego-li **i**, moraš-se iz običaja naučiti, n. p. od jednako naglašenih rěčih zíd i víd pèrva uzima **a**, a druga **i**: zîdati, vȉditi.

Od gděkoje rěči-se izvode glagolji s jednim i drugim umetkom, i to ili u istom značenju, kao: ràvnati i ràvniti, sapùnati i sapùniti, svirati sviriti; ili u raznom značenju, kao: zòbati (zèrnje) i zòbiti (konja); hòditi i hodati (lagano hoditi); jȁhati i jȁšiti (lagano jahati) itd.

3. **nu** imaju (osim ne mnogo trajnih §. 205.) dovèršni prelazni i neprelazni glagolji, koji jednokratan čin znače; n. p. pȕcati pȕknūti, šībati šīnūti, vîkati vîknuti, zväti zovnuti, itd.

Ovaj umetak-je po količini dvovèrstan: dug i kratak (**nū**, **nȕ**); u značenju neima razluke: ali dugi stoji poslě jakoga težkoga accenta; a kratki svagdě drugdě.

Pazi 1. Suglasnici: **b**, **d**, **t**, **g**, izpuštaju-se kadšto izpred umetka **nu**: gīnūti, kīnūtī, krênuti, brīnūti-se.

Pazi 2. Ima glagoljah sa **nu**, koji-su iz pèrvotnih izvedeni, pak umaljavaju izvorno značenje (lêgnūti, pȁnūti, rěknūti, srětnūti, stȁnūti od lèći, pȁsti, itd.); ali sasvim jednako značenje imaju: dosêgnuti, zaprêgnuti i dosêći zaprêći, uprav onako, kako-se od někojih imennih sa **nu**, kojih koren izlazi na **g** ili **k**, infinitiv u jednakoj vrědnosti skratjuje na **ći** (dīg-nuti, màknuti=dīći, mȁći).

4. **ova**, **eva** daje-se imenu dostojanstva, časti, stališa, zanata i vrěmena, i znači: obnašati, imati ili provoditi ono, što ime znači; n. p. banòvati, kraljèvati, danòvati, děvòvati, božićevati.

Upamti někoje od ovakvih i njim sličnih, i to

a) iz samostavnika: bolòvati, dělovati, drugòvati, dugòvati, gladòvati, gospodòvati, īmenovati, kupòvati, kvaròvati, ljětovati, miròvati, piròvati, poslòvati, putòvati, psòvati (od pas, psa), robòvati, rukòvati-se, sīlovati, sramòvati-se, stanòvati, stolòvati, tèrgòvati, tugòvati, vazmenovati, věrovati, zimòvati.

b) iz pridavnika: blagòvati, cělòvati, ludòvati, mīlovati, mudròvati, obilòvati, òčitovati, praznòvati, rȁdovati-se, žalovati.

Tako-su načinjene: naprědovati, plandovati (m. poludnevati).

Imenu stvari dodato znači obilno komu uděliti ono, što rěč kaže: bičevati, daròvati, kämenovati, pèrstenovati, znàmenovati.

Pazi. Kòvati, snòvati, štovati, tròvati (i rovati) idu gori na broj 2, s umetkom **a**, od imenah: kóv, snóv, štóv, tróv, ali i ovi imaju sadanji indicativ na ujem: kûjem, snujem, štûjem, trûjem, a to valjada radi sličnosti glagoljah s umetkom **ova**, **eva**: bȁnūjēm, krȁljūjēm itd.

## O trajnih i dovèršnih.

§.205. Što-su trajni a što dovèršni glagolji, kazano je u §. 145. Sada prije nego stanemo o glagoljnih glagoljih govoriti, trěba da još kažemo, koji-su trajni a koji dovèršni.

Malo ima glagoljah (osim izvedenih s umetkom **nu**), koji-su sami sobom u svojoj prostoti dovèršni, a to-su slědeći:

a) pèrvotni: klästi, pästi (dem), sjësti, srësti; lèći, rèći, vèrći; djëti, stäti.
b) imenni: bâciti, hïtiti, jâviti, korâčiti, kûpiti, plâtiti, pròstiti, prüžiti, pùstiti, räniti (ranu zàdati), ròditi, sjëtiti, skòčiti, spòjiti, stäviti, vrâtiti; cjëlovati, daròvati.

S umetkom **nu** svi-su dovèršni osim slëdećih; brïnūti-se, čëznūti, güsnūti, gërknuti, gïnūti, glühnuti, kïsnūti, krütnūti, mëknūti, mërknūti, mërznūti, möknūti, stïnūti, tönūti (i tònuti), tvërdnūti, vëhnūti, vëznūti, vïknūti, zënūti, žüknūti.

Svi ostali pèrvotni i imenni glagolji trajni-su, ali postaju dovèršni, čim-se s kakvim predlogom slože, kao: trêsti potrêsti, kòpati prokòpati, pîsati izpîsati itd.

Glagoljni trajni glagolji postaju dovèršni samo s predlogom **na**, kad-se njimi u povratnoj slici sitost čina naznačuje, n. p. naskâkati-se, naplatjati-se, naodgovarati-se, naprepisîvati-se, itd.

Pazi 1. Razumëti, premda složen glagolj, služi uvëk trajno, a često i poznati.

Pazi 2. Ima-jih nëkoliko, koji trajno, u svojoj prostoti nikada neslužе, nego samo složeni dovèršno, kao: -dâriti, dèrpiti, -hvätiti, -kônčati, -krîžiti, -küsiti, -mièniti, -pëtiti, -prêmiti, -slòniti, -vâliti, -väriti. — A opet drugih ima, koji-su u svojoj prostoti trajni i dovèršni, kao: dati, čuti, kazati, kâzniti, ïmenovati, kâmenovati, òčitovati, žèrtvovati, itd.

## O glagoljnih. §.206.

1. Glagoljni-se glagolji izvode pravilno samo iz dovèršnih glagoljah tako pèrvotnih kako imennih. Jesu pako dvovèrstni: trajni s umetkom **a (va, ja)**, i ponavljajući *(iterativa)* sa **îva, âva** (i **êva**).

2. Od nëkojih dovèršnih nalaze-se obë ove izvedene vèrste: prègrizti, pregrîz**a**ti, pregriz**îva**ti; korâč**i**ti, korâc**a**ti, prekorači**va**ti; od drugih ima samo po jedna vèrsta, i to ili samo trajna ili samo ponavljajuća, kao: nat**ò**piti nat**à**pati, napîs**a**ti napis**îva**ti; a opet od tretjih neima nikakva glagoljnoga: krästi, kûpati-se, itd.

## Glagoljni trajni iz pèrvotnih. §.207.

Pèrvotnim koren izlazi na suglasnik i na glasnik (§.147.).

1. Pèrvotni s korenom na suglasnik, kad-se pretvaraju u trajne, uzimaju glasnik **a** medju koren i tvorku infinitiva, a izvan toga mnogi tèrpe još nëke promëne u samom korenu i to ili u vocalu ili u accentu ili u obojem:

### a) bez promĕne u korenu.

mêsti (mêtem), -mêtati
trêsti (trêsem), -trêsati
pästi (pâdem), -pädati
sjësti (sjȅdem), sjȅdati
srȅsti (srëtem), srëtati

### b) s raznimi promĕnami.

grèbsti (grèbem), -grêbati i -gribati
grȉzti (grîzem), -grîzati
jȅsti (jedēm, jíēm), -jièdati
klȁsti' (klâdem), -klâdati
mèsti (mètēm), -mȅtati
pästi (sem), -pâsati
plèsti (plètēm), -plëtati
prësti (prêdem), -prêdati
tèpsti (tèpēm), tèpati
mòći (mȍgū), -mâgati
pèći (pèćēm), -pȉcati
sjȅći (sièčēm), siȅcati
strȉći (strîžēm), -strîzati
tèći (tèčēm), -tȉcati
žèći (žgēm), -žigati
(u) -vërzti, -vrâziti
-dȅrti, -dȉrati,
i tako -mèrti, -pèrti, stèrti, tërti, vèrti.

P a z i. Samo: l j ë z t i i v û ć i imaju umetak **i**: l a z i t i, v l â č i t i; a tako i v è s t i (dem) ima v ò d i t i (i odatle -v â d j a t i); -vèzti (vèzem) voziti (odakle — v â ž a t i); a vèzti (vêzem) (*acu pingo*, ſtiden, r i c a m a r e) neima glagoljnoga.

2. Pèrvotni s korenom infinitiva na glasnik, kada-se pretvaraju u trajne, onda

a) pravilno uzimaju umetak **va** (§. 206. 1), a korenni glasnik produže sa zàvinūtim, n. p. däti dâvati, djëti dièvati, šȉti šîvati, òbuti obûvati, späti spâvati, pjëti pjȅvati (m. pièvati), spjëti -spièvati, itd.

P a z i. Osim: bȉti (bijem), pȉti, tȉti, vìti, koje vole **ja**: ubijati, napijati, itd.; stȁti ima stojati i stȁjati, brȉti brȉjati u istom značenju, a kao glagoljni trajni (brîvati) ide pravilno.

b) od bräti, präti biva: bȉrati, pȉrati; od släti: sîlati i šiljati.

c) u nĕkojih-se trajni glagolj izvodi iz indicativnoga korena, tako:

čèti (čnēm, čmēm), čȉnjati i čȉmati
kléti (kûnēm), klînjati
(ùz) -ēti, uzmem, (uz) -ȉmati
jéti (jëmēm), jȉmati
-péti (pném), pȉnjati
-žéti (žmém), -žȉmati
žëti (žnjém), -žȉnjati
-düti (dmém), -düvati i dîmati
-súti (spém), sȉpati.

## Glagoljni trajni iz imennih. §.208.

Imennih glagoljah ima razmĕrno malo, iz kojih-se izvode trajni. Pravila izvodjenja slĕdeća-su:

1. Umetak **a** ostaje nepromĕnjen (glĕdati glêdati); a umetci **ĕ**, **i** pretvore-se na **a** (gòrĕti -gârati, bâciti bâcati);

2. Glasnik u poslĕdnjoj slovci korena, ako-je kratak (sa ̏ ili ̀), produži-se sa ^; i još k tomu-se **o** pretvori na **â** (glȅdati, glêdati, kòpati kâpati).

Pazi 1. Samo: -hvȁtiti, rȁniti, sjȅtiti, -vjȅšiti, dèrže (̏): hvȁtati, rȁnjati, sjȅtjati, vjȅšati; a slĕdeće pretvaraju slab težki i zavinuti u jak težki: gòniti, klòniti, -slòniti, vrâtiti: gȁnjati, klȁnjati, -slȁnjati, -vrȁtjati.

Pazi 2. U izvedenih iz čȅkati, dèrati, klèpati, mètati, pretvori-se korenno **e** na **i**, n. p. do-čȉkati, raz-dirati, o-klȉpati, na-mȉtati. A tako i od obĕćati ili obĕtati (t. j. ob-vĕćati) obićati ili obȉtati.

3. Poslĕdnji-se suglasnici korena **b**, **v**, **l**, **n**, **d**, **t**, **s** obično pomekšaju; n. p. gùbiti, bȁviti, gòtoviti, mòliti, zvòniti, hòditi, plâtiti, nòsiti: gûbljati, -bâvljati, -gotâvljati, -mâljati, -zvânjati, -hâdjati, plâtjati, -nâšati.*)

Pazi 1. **Č** i **ž** pretvaraju-se kadšto u **k**, **g**; močiti, točiti: mâkati, tâkati; slòžiti slâgati; u korâčiti prejde **č** u **c**: korâcati; a od rĕčih: glòbiti, kȍliti, povĕditi, hȉtiti, ostaju suglasnici b, l, d, t, tvèrdi: glâbati, itd.

Pazi 2. Kupiti neima jednostavna glagoljnoga trajnoga, nego na mĕsto njega služi imenni trajni glagolj kupovati; a ponavljajući-je pravilan: od-kupljivati: v. §. 209.

4. Samo oni s umetkom **nu** pretvaraju **a** na **i**, i k tomu **g**, **h**, **k**, na **z**, **s**, **c**: n. p. dàhnuti dȉsati, làznuti lîzati: màknuti mȉcati, sàhnuti sȉhati, (m. sȉsati), tàknuti tȉcati.

K tomu: smûknuti smûcati, gȉnuti -gîbati, gànuti gȉbati, -gnȕti gȉbati, pomênuti pomînjati, sȕnūti sȕvati, svànuti svȉtati, -têgnuti -têzati (i -tèzati).

## Glagoljni ponavljajući iz pèrvotnih i imennih. §.209.

1. Ponavljajući glagolji izvode-se iz imennih i nĕkojih pèrvotnih tako: 1) da-jim-se dade umetak **iva**, **âva**; 2) da-

*) Da-se uzmogu učenici vĕžbati u izvodjenju, slĕdi ovdĕ nĕkoliko običnijih imennih glagoljah, od kojih-se nalaze trajni: glȅdati, -kònčati, kòpati, mòtati, jâviti, kâliti (vodu), plâtiti, prȁviti, stȁviti, -vâliti, -zdrâviti; sprêmiti, -mièniti, pòvĕditi; hȉtiti, -krîžiti, mȉsliti, vȉditi, bròjiti, dvòjiti, gòditi, gòjiti, govòriti, hóditi, klòniti, klòpiti, kȍliti, kòriti, kòsiti, kròjiti, lòmiti, lòžiti, mòliti, mòriti, -nòviti, -pòjiti (pivom), pòriti, pròsiti, pròstiti, ròditi, glòbiti, slòviti, spòjiti, štròpiti, tòpiti, tvòriti, vòditi, vòziti, zvòniti, -glûšiti, gûbiti, kȕpiti, -kȕsiti, nȕditi, prȕžiti, pùstiti.

se **l, n, d, t** (a kadšto i **s, z**), pomekša; i 3) da vokal poslědnje slovke korena, ako-je dug, postane kratak. Samo ako imenni glagolj ima umetak **nu**, ovaj-se pretvori na **njiv**; n. p. vîkati -vikîvati, pîsati -pisîvati, bàciti -bacîvati, porûčiti -ručîvati, gèrnuti -gèrnjîvati (i -grinjati), itd.; cjèlovati, daròvati: cělîvati, darîvati.

II. Někoji mogu imati oba ova umetka, kao: pregri**zîvati** i -**zâvati**, ovèrš**îvati** -š**âvati**, rěš**îvati** i -š**âvati**, uko**rîvati** i -**râvati**: ali drugi imaju samo po jedan i to najvećma **îva**; a koji vole imati **âva**, trěba da-se iz običaja naučiš *).

P a z i 1. Nalazi-se gděkoji glagolj i s umetkom **êva**: hodjêvati, vidjêvati, noćêvati i (noćîvati),

P a z i 2. Čini-se, da-je gděkoji iz glagoljnoga trajnoga izveden skòčiti, skâkati, poskakîvati.

P a z i 3 Ima još i tretja vèrsta glagoljnih glagoljah, naime početjnjućih *(frequentativa)*, koji znače doduše něšto umanjeno činjenje, ali onakvo, koje često jedno zà drugim slědi. Ovi-se izvode iz glagoljnih (trajnih i ponavljajućih) tako, da-se medju koren i umetak još umetne **k**, rědje **t** ili **ut**: bőckati, skaktati, skakûtati, zapitkîvati, prisluškivati, govorkati, dirkati, hodkati, puckati, rezkati. Ali ovih-je vèrlo malo. §. 145. pazka 2. c. d.

## §.210. O naglasku izvedenih imenah.

1. Mogao-si spaziti, da někoje gori (§§. 189—202) izložene tvorke izvodjenja naglasak imaju: a druge da-ga neimaju. One-ćemo z v a t i g l a s n e, a o v e b e z g l a s n e.

2. Glasne tvorke čine proměnu u naglasku i količini slovakah one rěči, kojoj-se dodadu; jer pred njimi 1) svaka duga slovka postaje kratka (glâva glàvat), i 2) svaki-se accenat gubi, koji nije jači neg onaj u tvorci, pak-se onda rěč kao proklitika naslanja na tvorku, §§. 49., 50.

§.211. Da-se pako lakše može viditi, gdi-je jači, gdě-li slabiji naglasak, da-li u rěči ili u tvorci, razdělit-ćemo sve glasne tvorke nà dvoje:

I. Koje-su bezuvětno jačega naglaska, t. j. kojim svaki naglasak u rěči mora ustupiti, i to:

a) za samostavnike: **àc, áš**; **òba, òća, òta**; **ȉja, ík** (za šumu), **ètina, ùrina** **).

*) Evo-jih několiko: — -gledâvati, -mekšâvati, (za)věćâvati, -končâvati (čîvati), (s)kušâvati, oružavati, -množâvati, promišljâvati, južinâvati.

**) Priměre pogledaj gori kod ovih tvorakah u izvodjenju rěčih §§. 189—202.

b) za pridavnike: **áćī**, **ȁt**, **ȉt**, **ȉv**, **ljȉv**; **òvit**; **ȉjī** (za 2. st.)

II. Kojih naglasak ustupa samo onomu jakomu težkomu, koji-je (u 1. u 2. pad.) postojan na poslědnjoj slovci korena. Takve-su: **ár**, **ȁra**, **ák** (iz pridavnika), **ȉć** (umaljavajuće). Prispodobi §§. 121. i 48.—50., i §. 217.

Pazi. Ima još i više tvorakah, koje děluju na izgovor rěčih, n. p. **ica** (králj krȁljica); **īk** (gládan il glȃdan glȁdnīk); **ȉna** (glȃva glȁvina); **ȉnja** (mȉlōst milòstinja); **an** (ròsa rȍsan), **anin** (grád grȁdjanin); **ov** (hrást hrȃsta hrȁstov, brȉest briėsta brjėstov); **ac** (kòmār komȃrac); **ak** umaljavajuće (dár, dȃrak, gȍlub golûbak): ali jedno što-su manje plodne, a drugo što manju ter kadšto samo u accentu (a ne u količini) sastojeću čine proměnu, neću ovdě ò njih govoriti.

## O naglasku glagoljah.

1. Accenat pèrvotnih i njihova poroda pokazan-je u §. 207., onih pako glagoljnih trajnih, koji-su iz imennih glagoljah izvedeni, vidi accenat u §. 208., a ponavljajućih u §. 209. §.212.

2. Accenat imennih dèrži ovo pravilo:

Svaki infinitiv imennoga glagolja ima izvorno jak težkî naglasak, i to

a) ili na poslědnjoj slovci korena, ako-je ondě i izvan infinitiva postojan; n. p. nom. brȁt, g. brȁta, dakle: brȁtiti. Tako: čȕditi-se, gèrliti, sȉliti, zlȍbiti, itd.

Pazi 1. Osim: ȉmenovati, kȁmenovati, zlȁmenovati, koje imaju na pèrvoj slovci jak težki.

Pazi 2. Ima-jih několiko, kojim-je koren postojano dug, kao: gáz, hvát, káp, slȉed, slúh, šȃla, víd, pak sasvim tim imaju na korenu jak težki: gȁziti, itd.

b) ili na umetku, što biva u svakom drugom slučaju (ter-se onda poslědnja slovka korena štokavski izgovara sa slabim težkim ili zavinutim, polak kratke ili duge slovke): n. p. gȍvor, grád, kóp, lȉek, zíd; govòriti, grȃditi, kòpati, lièčiti, zîdati (= govorȉti, grādȉti, itd.) — Dvoslovčani umetak (**ova**) ima u tom slučaju ovaj naglasak izvorno na zadnjoj slovci (ovȁ); n. p. banòvati, kupòvati, vojèvati (= banovȁti, itd.)

Pazi 1. Samo někoji glagolji imaju običnije oštri, a to na samom korenu: jámčiti, máriti, mórati, pámtiti, plámtiti, plésati, plándovati i táncati.

Pazi 2. Buduć da svaki koren glagolja nije rěč, zato učenik kadšto nemože znati, ima-li postojano jak težki ili ne, ter zato-se mora ponoviti, da-se accenat imennih glagoljah najvećma iz običaja ima naučiti. §. 37.

## Glava 15.

### Slaganje rěčih.

§.213. **U obće.**

Najviše složenih imenah i glagoljah ima onakvih, koji-su s predlogom sastavljeni. Slažu-se pako malone svi proklitični (a i gděkoji naglašeni) predlozi, i još k tomu predložne slovke: **pa**, **pra**, **pre**, **pro**, **raz**, **su**; **ne**, **ni**; n. p. bèzūm-nost, bèzūman, bezûmiti; dȍgovor, dogovòriti-se, itd.

Pazi. Priměrah neću više metati; preveć-bi-jih bilo, da-jih od svakoga predloga dadem. — Od někojih predlogah neima složenih, kao: **kod**, **sbog**; a ni **pra**, **okolo** nedolaze s glagoljem u jednu rěč složeni.

§.214. **Napose o slaganju samostavnika.**

Samostavnici-se slažu

1. iz pridavnika i samostavnika: dobròtvor, Bȉograd, Višègrad, krivòkletnik, tankòprelja; Cèrnògorac, gornjòzemac; —
2. iz samostavnika i samostavnika: kȍlovrāt, listòpad, vinògrad, — glavòbolja, větrògonja; — bogòmoljac.
3. iz glagolja i samostavnika: gazìblato, kažìput, nazovìrod, razspìkuća, itd.
4. iz prislova i samostavnika: bèrzòvoz.

§.215. **O slaganju pridavnika.**

Pridavnici-se slažu

1. iz pridavnika i samostavnika: bosònog, gològlav, praznòruk, vitòrog, itd.
2. iz samostavnika i pridavnika: bogòljuban, čudòtvoran, itd.
3. iz pridavnika i pridavnika: oštròuman, zlòvoljan; novògradski, itd.
4. iz broja i samostavnika ili pridavnika: dvôstruk, četverònog; dvôvèrstan, četverònožan, tròlětan, itd.
5. iz samostavnika i samostavnika: svilòkos, zmijòglav, itd.

§.216. **O slaganju glagoljah.**

Složenih glagoljah, osim onih s predlozi, vèrlo malo ima, a ti-su najvećma iz prislova, rědko iz samostavnika i glagolja: blagoslòviti, zlòstaviti, rukovòditi, itd.

O naglasku složenih. §.217.

U složenih rěčih sprědnja gubi svoj naglasak, pak-se kao proklitika na slědeću naslanja, a k tomu duge slovke u jednoj i drugoj rěči obično postaju kratke; n. p. od krív i vrát postane krivòvrat, -a, -o, krivòvratac. §. 50.

Tako: blagoslòviti, bogòmoljac, bogòrodica, dvònožac, gològlav, kažìpūt (g. kažipûta), kèrvòlok, kolòvoz, rukòpis, sědòglavac, vinòpija, zimògrozan, zlòstaviti, zlostâvljati, itd.

Ipak valja upamtiti:

1. da u někojih složenih samostavnicih (u kojih-se-je kao zaboravilo, da-su složeni) pèrva slovka dobiva jak tèžki, a i poslědnja kadšto ostaje duga; n. p. blägoslov, kölovrāt, lìstopād, ökoločēp, rùkovēt, zlötvor; ili slab težki: Vìnodol, vìnogrād (ili vïnograd i pravilno: vinògrad).

2. da predlozi: **na, za, po, pre, pri, pro** i **raz** složeni s korennim ili takodjer pèrvotnim samostavnikom, obično postaju dugi; n. p. nâgrada, zâpis, pôvoj, prêvoz, prîkaz, prôlaz, râzdor, itd. (osim räzum). §. 22. 2. b.

---

# IV. O česticah.

## Glava 16.

Čestice *(particulae)* děle-se na slědeća četiri reda: §.218.

1. prislovi *(adverbia)*,
2. predlozi *(praepositiones)*,
3. veznici *(conjunctiones)* i
4. umetci *(interjectiones)*.

O prislovih. §.219.

1. Prislovi-su rěči kojimi-se drugih rěčih značenje jasnije tumači, a to glagoljah, pridavnikah ili samih prislovah, n. p. liepo pisati, vèrlo dobar, döstaje dòbro živio.

2. Prislovi-se odnose ili na vrěme; sada, danas; ili na město: ovdě, ondě; ili na količinu: ovoliko, toliko; ili na način: dobro, zlo.

§.220. Prislovi vrĕmena slĕdeći-su:

1. na pitanje **kàda?** ili **käd?** Sàda ili šäd, tàda ili täd, ónda, vázda, svägda, njëkada ili njĕkad ili njëgda, ïkada ili ïkad ili ïgda, nïkada ili nïgda, drûgda, kädkada, kadšto, kàda göd (i kadàgod), kàda gödir; dànas, jütrōs, večèras, nòćas, ljëtōs, pròlĕtōs, zìmūs; jùčēr ili jùčēra (i jüče), prĕkjučēr ili prekòjučer (prĕkjučē), njëkidān, onòmadne (i onòmad); sïnoć (sïnōćka i -ke), prèksinōć; láni, prèklāni, onòmlāni; sjütra ili sütra, prèksutra ili prekòsutra; jesèni, ljëti, zîmi; dánōm, jütrōm, vĕčerōm, nòćjū (pa tako i d à n j ū), väsdān; nàmāh, ȍdmāh, ümāh, ôvčas, ônčas, ûdilj, ürēd, ȕrēda; ȍpet ili öpēta (i söpet, söpēta); jèdva, ìstom, tëk ili tëkār, stȍpèrv ili stöpram; júr ili júrve, vëć ili vëće; ùviek ili vävĕk, vázda, svĕdj ili svĕdjer, sveùdīlj, pöslĕ (i pȍtle), pȍtlam; njĕkōč, mälokad, čéstokrāt. nájposlĕ, nájzāda, näpokōn.

2. na pitanje **odkàda?** ili **òdkad?**

Òdsad, od sàda, òdsele, od tàda, i tako svagdĕ predlog „**od**“ s kojim gori navedenim prislovom do rĕči „prekòsutra“.

3. na pitanje **do kàda?** ili **dòkad?**

Dòselĕ ili dȍslĕ, do sàda ili dòsad, do tàda, dò ōnda, itd.

§.221. Prislovi mĕsta slĕdeći-su:

1. na pitanje **gdè?** ili **kàdĕ?**

Òvdĕ (i òvdĕk, òvdĕka), tü, tüde (i tüdier) ili tótu (i tôte), ôndĕ, drûgdĕ (i drugôvdĕ), índĕ, ïgdĕ (ìkadĕ), njëgdĕ (njëkadĕ), nïgdĕ (nïkadĕ), gdĕ gȍd (gödi, gȍdir, gödire) ili kadĕ gȍd, vȍljagdĕ (völjakadĕ); döma, nútri ili ùnūtri, vàni (na dvòru ili nà polju); dölĕ, gorĕ, sprïeda, záda, tïk, tja ili ćak (i čak).

2. na pit. **kämo?** ámo, òvamo, sjëmo, tämo, ònamo, drùgamo ili ìnāmo, njëkamo, nïkamo, sväkamo, kämo göd (ili gödīr, gödier), kämo-ti (-mu) drágo, kàmo-ti (-mu) völja; näprieda, näpèrvo, nätrāg, näzāda (i näzād), ȍkolo, ökō, dȍle, gȍre, záda, nútar ili únutar, ván (i vánka).

3. na pit. **kúda?** ili **küd?** i **küdā?** t. j. kojim pûtem? — ȍvūd(a) i òvud(ā), túd(a) i tùd(ā), ònūd(a) i ònud(ā), drùgūda, sväkud(a) i sväkud(ā) njëkuda, nïkuda; kúd(a) gȍd i kùdgod, kúda höć (ili hòćeš), kúda-ti (mu) drago ili vȍlja, vȍljakūda.

4. na pit. **òdakle? ili ödkle? (i ȍdkale?), ödkūda? ödkud?** — òdovdě, òdovlě, òdāvdě, òdāvlě, ödovud(a); òdātle, òdānle ili odonle (i pokvareno: ondole i ondolen), ȍdněkle, zgòra, òdzgòra ili odòzgor (i òdzgō, odòzgō), zdóla ili òdzdola (i odòzdō), òdtraga, stràga, ìznūtra, izvàna (s dvòra, s pòlja), òdsvūd(a), odàsvūd(a), sbliza, sdalèka, òdnikud(a), ödkle god.

5. na pit. **dökle?** za město i vrěme: dóvde ili dóvle, dòsele ili dȍsle, dótle, dónle, dòněkle, dokle gȍd.

Prislovi količine na pitanje **kòliko? kòlisno? količko?** §.222. ovòliko, tòliko, onòliko; ovòlisno, tòlisno, onòlisno; ovòličko, tòličko, onòličko; njěkoliko, ȉkoliko, ȉole, njěšto, pòněšto, kòliko gȍd, nȉšta, mȁlo, mȁnje, mnȍgo, vȅle, vȅće ili više, dȍsta, obìlato, ìzobila, dòvōljno, òdviše, sùviše, jöš, jòšte (i jošće) ili jošter, bár, bárem (i bȁr, bärem), dáj, tȅk.

1. Prislovi načina na pitanje **káko?** — ovàko, tako ili §.223. täk (i tȁč), onàko, drùgako, drugàčije i drügčije, ȉnako ili ȉnače, njěkako, nȉkako, svȁkako, svakojāko i svȁkako; jáko, vèrlo, vȅle, vélma i vȅoma; ȕjedno, zäjedno; bělòdano, krȉvoma, skrövno, kradom(a), sȉlom(a) (i sȉlomice), tajom(a); ūprāv(o), òkomice, òštrimice, ùšimice; uzàstopce ili ùzstopce, zàsebice, nàpōse, pojedȋnice, pònāse, höte, nèhote, hȍtoma i hȍtimice, nèhotice, nèmilice, glède, grède, mùće, itd., nica ili ničice, zbilja, da, ne, nipošto, zar, morda i možda.

2. Najveći broj prislovah načina izvedeni-su iz pridavnih imenah, a jednaki-su sa srědnjim spolom neopreděljena oblika (§. 113, 2): dòbro, zlo, jáko, mȁlo, mnögo, vrúće itd. Samo-je od pridavnika na **ski** i prislov na **skî**; hèrvātskī, talìjanski, němačkī, vlȁškī, itd.

Pazi 1. Brojne prislove vȉdi u § 132., a); glagoljne u §§. 162., 167.
Pazi 2. Izvedeni iz pridavnikah, koji stupnje prispodobe imaju, imaju takodjer drugi i tretji stupanj i to sa kratkim **e** nà kraju: dòbro bòlje nájbolje, zlo gòre nájgore, itd., samo-se u rěčih **bòlje**, **gòre** jak težki pretvori ù slab (město: bȍlje, gȍre).

## Glava 17.

### O prèdlozih.

Predlozi-su čestice, kojimi-se pokazuje odnošenje jedne §.224. osobe il stvari prema drugoj ili prema kakvu dělovanju, n. p. Zagreb **u** Hèrvatskoj, sědim **pred** kućom.

§.225. Predlozi zahtěvaju uvěk po koji padež ùza-se, i u tomse obziru děle na troje: 1. koji zahtěvaju po jedin padež; 2. koji pò dvoj; 3. koji pò troj.

§.226. I. Po jedin padež, i to

1. Genitiv zahtěvaju

a) proklitíčki prosti: **bez, do, iz, kod, od(a)**; **sbog**; — i složeni: izmed, iznad, izpod, izpred, izvan, izza;

Pazi. Ovi složeni predlozi često služe i samostalno.

b) samostalni (naglasak imajući): blízu, cjȅć(a), ȉzim, ìzmedju, mȉmo, ȍkolo (ȍkō), ȍsim (ȍsvem), pȍleg i pȍlag, pȍslě i pȍtle, prě (ili prȉje), prjȅko, rȁd(i), pòrad(i), zàrad(i), ràzma i ràzmi, van.

Pazi 1. Kadšto i od ovih gděkoja stoji proklitično, ali ono biva po §. 50.

Pazi 2. Poslě i prě imaju i stupnje prispodobe, kao 2. stupanj: poslije, prije, a 3. stup. najposlije, najprije,

Osim toga ima još několiko imenah, koji-se ovamo broje s toga, što obično s genitivom stoje, a to su:

a) Samostavnici sami: **čèlo, dno, kón, kráj, mjȅsto** (i mjȅšte), **put, srjȅd, strán, vȅrh(u)**.

b) Samostavnici s predlogom: nàdno, nàkon, nàkrāj, nàměsto, nàsrěd; nàvèrh, òstran, obèrh (m. obvèrh), pòdno, pòkraj, pòpūt, pòred, pòsrěd, pòvèrh, sàvèrh, svȅrh(u), ùslěd, ùsrěd.

c) pridavnici u 2. stupnju: nȉže, vȉše (a tako i gori stavljeno prȉje i poslije).

Pazi. Kako nijedno od gori izbrojenih imenah, tako ni ovi comparativi neidu strogo medju predloge; jer-se i svaki comparativ po starinski s genitivom slaže: slȁdjī mědа, bjȅljī snȉega, cȅrnjī ùglena, itd.

2. Dativ zahtěvaju: k(a), prȁma, prȅma, prȍć, prȍti (-v, -va), sùproć, sùproti.

Pazi. Ovo-su samostalne rěči (§§. 29. i 44.); ali někoji pisci slažu „protiv" s genitivom po ruski.

3. Accusativ zahtěvaju: kroz(a), niz(a), uz(a), nuz(a).

4. Local: **pri**: prì bogu.

§.227. II. Pò dvoj padež zahtěvaju:

1. **s(a)**, genitiv i instrumental.

a) gen. kad znači ili dělujući uzrok: s neposluha propasti; ili kretanje odakle, protivno onomu s predlogom **na**: s bèrda, s pòlja, sa stòla (na bèrdo, ná pòlje, nà stōl).

b) instrum. kad znači ili družtvo: s brȁtom, sa sèstrom; ili način na pitanje kako? s razumom (t. j. razumno) raditi, s uztèrpljivostjū podnositi.

2. **med(a)** ili mědju, **nad(a)**, **pod(a)**, **pred(a)**, accusativ i instrumental.

a) *accusativ* na pitanje kamo? — neidi m ě d a-t u dětcu nego m è d l j ū d e, ili barem m ě d j u p a m è t n i j e; nad oganj oběsiti, pòd glāvu metnuti, prèd kuću dojti.

b) *instrumental* na pit. **gdě**? — mědju tom ili mèda tōm dětcom, med ljūdi ili mědju ljûdi: nad ògnjēm, pod glâvōm, prèd kućōm; hoditi pred vôjskom.

P a z i. Med (a) i m ě d j u jednako znače i služe: ali m ě d j u nije proklitika nego samostalna rěč, pak odatle-se vidi, da-je to izvorno 4. p. od samostavnoga m è d j a, naměsto starinskoga „v mědju".

3. **na, o, ob(a), po** zahtěvaju accusativ i local.

a) *accusativ* na pitanje **kamo**? (na koga, nà što? o kòga, o što? po kòga, pò što?), n. p. pasti nà zemlju, nà kamen; udariti čim ò z e m l j u, ȍ k a m e n, ò c e s t u, o b à t l e; pójti po k o g a, po š t o; — i još osim toga **po** kad znači cěnu stvarih svake napose, n. p. po š è s t i c u, po d e s e t i c u (kupòvati svaki komad).

P a z i. Upamti slědeće accusative sa **na** u značenju svèrhe ili načina: n à č ā s t, d î k u, s l å v u, s r ă m o t u; n a k ò r i s t, k v á r, š t e t u; nà m i l o s t, i n è m i l o s t; na n a č i n, na s r ě ć u i n è-s r ě ć u, nà v ě r u (predati se), nà ž a o (dati se).

b) *local*: **o, ob(a)** s glagolji visěti, živěti, misliti, râditi, itd.: ò d l a c i, ò k l i n u visěti, ò k r u h u, ò h l ě b u živěti; misliti, raditi o čem; **po** u slědećih slučajih a) na pitanje kuda?: p o g r â d u, p o g ò r i, p ò š u m i; b) na pitanje kako? p o d o b r ò t i, p o m i l ò s t i: c) na pitanje kada? po dânu, po nòći, pò kiši, po màgli; d) u značenju „poslě" naznačujuć red u městu i vrěmenu: po rûčku, po òbědu, po večeri., e) kad znači skladnost: po nàputku, nàuku, sâvětu, vȍlji, zâkonu, zȁpovědi.

P a z i. Predlog **po** s dělnimi broji (§. 127.) nezahtěva stalnoga padeža, nego može stati sa svakim, n. p. nom. po jedan, gen. po jednoga, dat. po jednomu, acc. po jednoga ili po jedan, itd.

II. Pò troj padež zahtěvaju: §.228.

1. **u**: genitiv, accus. i local.

a) *gen.* na pit. gdě? i to najvećma o ljudih, a rědje ob ostalih stvarih, n. p, ù n a s (= kod nas ili mědju nami) -je običaj: u mene ima žita, a u s u s ě d a v i n a; u j è l e n a-s u gr̀nati rozi.

b) *acc.* na pit. kamo? n. p. ù k u ć u, ù g r a d.

c) *local* na pit. gdě? n. p. ù k n j i z i, ù k n j i g a h.

2. **za** ište genitiv, accusativ i instrumental.

a) *genit.* na pit. kada? n. p. za k r a l j a M a t i j a š a, za mene ž i v a.

b) *accusativ* kad znači 1. svèrhu, na koju-je što naměnjeno: kupio-sam dvě kape, jednu za s è b e a drugu za d ě t e; 2. naměsto: dȁnas-sam z à b r a t a nà straži, a sȕtra-ću bit za s è b e; 3. uzrok: z a g r ě h e tèrpimo; 4. město, koje zada leži, na pit. kamo? idem za g r ā d, zà k u ć u; 5. vrěme; zà u r u, zà godinu, t. j. u jednoj uri, godini; 6. cěnu ili vrědnost: kûpih knjigu za desèticu, a dadoh deseticu zà k n j i g u; 7. obzir: za m e n e (t. j. obzirom, glede na mene što se tiče mene) čini što hoćeš; tako: za bolest, prětnju, strah itd.: 8. pri udaji: udati-se za udovca; 9. s raznimi glagolji, kao: čuti, znati, govoriti, kazivati, mariti, pripovědati, itd.: čȕo-sam za to, neznam za n j e g a.

Pazi. Město accusativa služi u pèrvom slučaju okolo' Dubrovnika, genitiv: i za jèdnē tvôjē glâvē sto kruuah-ti kûjū. Gund.

c) *instrumental* 1. na pit gdě? zà kućom, za stòlom; 2. kad znači red, u kojem tko hodi: ide za otcem (ili u isto doba ili makar kada).

## Glava 18.

### O veznicih.

§ 229. 1. Veznici *(conjunctiones)* zovu-se one rěči, koje kažu savez, u kojem-se nalaze izreke i rěči medju sobom.

2. Svaka-je izreka ili neòvisna, kojom-se štogod za istinu tvèrdi, kao: ja píšem; ili òvisna, kojom-se ništa netvèrdi, nego-se druga koja izreka razjašnjuje, n. p. da gornjoj izreci „ja pišem“ dodam „kad hoću“.

3. Sve izreke, koje u savezu stoje s kojom drugom izrekom, ili-su s njom uzporedjene *(coordinatae)*, ili njoj podredjene *(subordinatae)*.

4. Uzporedjene-su one izreke, koje-su sve ili neovisne, ili jednoj istoj izreci jednako podčinjene, n. p. ti čitaš, a ja pišem (obě neovisne).

5. Podredjene-su one izreke, koje-su s drugom kojom izrekom tako skopčane, da služe samo za dopunjenje one izreke ili da-joj koji drugi dio opisuju, n. p. dobro-ću-se učiti, ako zdrav budem; zaboravio-sam, što-si-mi kazao.

Podredjena izreka zove-se i drŭgotna, a ona, kojoj-je podredjena, zove-se glàvnā.

Pazi 1. Glavne-su dakle izreke ili neovisne, t. j. takve, koje nijednoj drugoj nisu podredjene; ili pak ovisne, t. j. koje-su i same opet kojoj drugoj glavnoj izreci podredjene.

Pazi 2. Kada koja drugotna izreka prekida glavnu, pak ù njoj stoji, onda-joj-se veli, da-je umetnuta, n. p. rědki, kad-su zdravi, misle na bolest. Ako pak drugotna stoji pred glavnom, kaže-joj-se, da-je sprěd̀njā; a za slědeću glavnu izreku veli-se, da-je zàdnja; n. p. ako bude sutra lěpo vrěme (sprednja), pojti-ću-se prošetat (zadnja).

§.230. Děle-se veznici na uzporedne i podredne. Uzporedni vežu uzporedjene izreke medju sobom; a podredni véžu drugotne iliti ovisne izreke s glavnimi.

§.231. Uzporedni-su veznici slědeći:

1. spojni *(copulativae)*: i, a, pak (pa), te, ter(e); tàkodjer; ni, nȉti (ili nit).

2. razstavni *(disjunctivae)*: ȉli, ȉliti; ȁli, ȁliti, ȁlibo, ȍli.

3. protivni *(adversativae)*: a, ȁli; nȅgo, da; páko (paka); nu, no; već; sàsvīm tīm, prìsvēm tōm (zàsve), ìpak, vȅndar.

4. uzročni *(causales)*: -bo, jér, jêre, zȁšto, jérbo, zȁštobo.

5. zaključni *(conclusivae)*: dàkle, zàto, zàšto; s tóga, sbòg tōga, rädi tóga (tóga radi), rȁdi čèsa (čèga ili šta), rȁdi kòjē stvári, rädi kójega ùzroka.

Pazi. Něk·ji òd njih vežu pojedine rěči, a drugi samo izreke.

Podredni-su veznici slědeći: §.232.

1. Upitni *(interrogativae)*. Sěmo spadaju upitna zaimena, prislovi i veznici, kad-se njimi nepita upravno nego samo neupravno u ovisnoj izreci; n. p. neznam, ni **tko**-si, ni ni **što**-si, ni **gdě**-si bio, ni **odakle**-si došao, ni **kamo**-ćeš pojti. Takva-su:

a) zaimena: tko, što, koga, česa, ili čega, komu, ili čemu: čim, koji, -a, -e, čiji, -a, -e, kakov, kolik, zašto, po što, radi šta, itd.

b) prislovi města, vrěmena i načina: gdě, kamo, kuda, dokle, odakle ili odkuda, kada, kako.

c) obći upitni veznici: -li, je-li, da-li, jeda-li, zar-da; nije-li da-li ne, zar da ne.

2. Prispodobni *(comparativae)*; ovi-su dvovèrstni, jedni vežu samo pojedine rěči, n. p. kȁo, käono, kȁno, kȁnoti, käoti, kàkoti, kàkonoti, käkti, kó (koti, kot); — drugi vežu i rěči i izreke: kàko, kakògod(er), kao god, kao gödir, kao što, kao da, kako da, kȁno da; kòliko godir; kämoli ne (i odatle pokvareno: nëkmoli i nèkamoli).

3. Pogodbeni *(conditionales)*, i to:

a) za mogući uvět: àko, -li, àko-li, àko pak ne, samo àko, ván àko; àko ne, àko-li ne, àko pak ne, samo ako ne, ván àko ne.

b) za nevěrojatni uvět: da, da páko, samo da, van da; da ne, da pako ne, samo da ne, van da ne.

4. Uzročni *(causales)*: büdūć da, kad već, zàšto da, jer da.

5. Dopustni *(concessivae)*: àko i, àko prém, prém àko, mäkar àko; da, prémda, zàsve da, mäkar da, büdi da.

6. Naměrni *(finales)*: da, jëda, nëka, nà svèrhu da (za da); da ne, jeda ne; da tim, da neka.

7. Poslědični *(consecutivae)*: da, tàko da, onàko da; da ne, tàko da ne.

8. Vrěmenni *(temporales)*: dočim, dok, dokle, netom, čim, čim prije, pošto, kako, izzakako, pokle.

Osim toga i odnosna zaimena (koji, -a, -e, što) vežu podredjene izreke; a tako i upitni prislovi města, vrěmena, količine i načina, kad odnosno služe, t. j. kad-se na koji njim odgovarajući prislov (ili javno izrečen ili razumljen) u glavnoj izreci odnose; n. p. pojti-ćemo na šetnju (onamo), kamo-smo jučer hodili.

## Glava 19.

### O umetku.

§.233. Umetak *(interjectio)* jest onakva rěčica, koja ili znači kakvo ćutjenje (žalost, radost, itd.), ili pokazuje kakov naravni glas (životinje, puške, zvona, itd.), a nestoji u nikakvu grammatičnu savezu s ostalim govorom.

Umetci-su ili izvorni: ó, hó, jȁo, itd. ili od druguda izvedèni: evo, eno, gle, itd. I jedni ì drugi mogu značiti:

1. zazivanje: ó, ój, hó!

2. bol duše ili tělā: ȁo, jao, jóh, jój, ȁh, ȍh, ȕh, vȁj! àvaj, vàjmeh, kȕkū! kȕkū lèle! àjme, pòmagaj, jȁdan, bȍlan.

3. radost: á! ȁh, hȁ, àha, òho, ȁla, hȁj, hàja! itd.

4. čudjenje: ó, òho, ȉhi, ȁla, gle čȕda! nu! nȕti, itd.

5. nepovoljnost: uh, hú, pí!

6. směh: ahaha, ihihi!

7. nukanje: de, dȅde, dȅder!

8. naravski glas: mú, miau, pú, tresk!

Pazi. Ima-jih još mnogo, osobito koji služe za zvanje, těranje i nukanje raznih domaćih životinjah, koje-će-se svaki i sám, ako uzhtije, iz običaja naučiti.



# Sadèržaj.





